

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ**

ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

**1980 – 1990 YILLARI ARASINDA
MISIR EKONOMİSİ VE
MISIR – TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep Damla KANAN

İSTANBUL, 2006

**T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
ORTADOĞU ARAŞTIRMALARI ENSTİTÜSÜ**

ORTADOĞU İKTİSADI ANABİLİM DALI

**1980 – 1990 YILLARI ARASINDA
MISIR EKONOMİSİ VE
MISIR – TÜRKİYE TİCARİ İLİŞKİLERİ**

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Zeynep Damla KANAN

Danışman: Prof.Dr. TİĞİNÇE OKTAR

İSTANBUL, 2006

İÇİNDEKİLER

Sayfa No.

TABLO LİSTESİ.....	iv
ŞEKİL LİSTESİ.....	v
KISALTMALAR.....	vi
GİRİŞ.....	1

I. BÖLÜM MISIR'IN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE TARİHİ

1. GENEL BİLGİLER.....	2
1.1 KONUM.....	4
1.2 YER ŞEKİLLERİ	4
1.3 İKLİM VE BİTKİ ÖRTÜSÜ.....	6
1.4 YERLEŞİM.....	7
1.5 KISA TARİH VE CAMP DAVID ANLAŞMASI.....	8

II. BÖLÜM 1980 - 1990 ARASI MISIR'IN EKONOMİK YAPISI

2. EKONOMİ.....	18
2.1 TARIM.....	25
2.2 HAYVANCILIK.....	29
2.3 ENDÜSTRİ VE MADENCİLİK.....	31
2.3.1 Demir-Çelik Endüstrisi.....	32
2.3.1.1 Ham Çelik Üretimi.....	33
2.3.1.2 Kişi Başına Çelik Üretimi.....	33
2.3.2 Tekstil Endüstrisi.....	34
2.3.3 Petrol Endüstrisi.....	35
2.3.4 Doğalgaz Endüstrisi.....	38
2.4 TOPLUM.....	39
2.4.1 Nüfus.....	39
2.4.2 Kadının Değişen Statüsü.....	41
2.4.3 Göç.....	41
2.4.4 Eğitim.....	42
2.4.5 Emek.....	44

2.4.5.1 Çalışma.....	44
2.4.5.2 Ücretler.....	48
2.5 BANKACILIK VE YATIRIMLAR.....	51
2.6 DIŞ TİCARET.....	52
2.6.1 İthalat.....	53
2.6.2 İhracat.....	54
2.6.3 Ticaret Ortakları.....	56
2.6.4 Dış Ticaret Miktarları.....	57
2.7 ÖDEMELER DENGESİ ANA KALEMLERİ.....	58
2.7.1 Turizm.....	60
2.7.2 Süveyş Kanalı.....	62
2.7.3 Petrol.....	63
2.7.4 Para Havaleleri.....	63
2.7.5 Bütçe Dengesi.....	64
2.7.6 Borçlar.....	65
2.8 KALKINMA PLANLARI.....	68
2.9 TAŞIMACILIK VE İLETİŞİM.....	69

III. BÖLÜM

1980 - 1990 ARASI MISIR - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ, TİCARET DENGELERİ VE İKİ ÜLKE ARASINDAKİ ANLAŞMALAR

3. TÜRKİYE – MISIR İLİŞKİLERİ.....70

3.1 TÜRK – MISIR İLİŞKİLERİ : YENİ BİR PARTNERLİK GÖRÜŞÜ.....	72
3.2 TÜRKİYE – MISIR EKONOMİK İLİŞKİLERİNDE KURUMSAL DÜZENLEMELER.....	72
3.3 MISIR – TÜRKİYE TİCARETİ.....	79
3.3.1 İthalat.....	79
3.3.2 İhracat.....	80
3.3.3 Ticaret Dengesi.....	81

SONUÇ..... 82

EKLER.....83

EK 1. 1985 – 1990 Yılları Arası Ana Ürünler İçin Çiftlik ve Dünya Fiyatları Ve Nominal Koruma Oranları.....	84
EK 2. Mısır'ın Tarımsal İthalatı ve İhracatının Dış Ticaretindeki Payı.....	85
EK 3. T.C. Kahire Büyükelçiliği Ticaret Müşavirliği, Mısır Madencilik Sektörü.....	86
EK 4. İGEME, Mısır Genel Bilgiler Ekonomik Durum Dış Ticaret Yabancı Yatırımlar Türkiye ile Ticaret.....	97
EK 5. 1975 – 1992 Yılları Arası Mısır'ın Dünya İhracatı.....	99
EK 6. Mısır'ın Diğer Orta Doğu Ülkeleri ile 1990 Yılındaki Bölgesel Ticareti.....	100

EK 7. ESCWA Üye Ülkeleri İçin 1980 - 1990 Yılları Arası Toplam Borç ve
Borç Oranı.....101

KAYNAKÇA..... 102

TABLO LİSTESİ

Sayfa No.

Tablo 1:	1970 -1994 Yılları Arasında Mısır'ın Ekonomik Yapısı.....	18
Tablo 2:	1980, 1985 ve 1990 Yıllarına Ait Nüfus, GSYİH ve Enflasyon Değerleri.....	22
Tablo 3:	1980 -1990 Arası Yıllık Enflasyon Oranları.....	22
Tablo 4:	1952 -1987 Arasında Ekilen Alanlar.....	25
Tablo 5:	Mısır'da Tarımsal Girdilerin İthalatında Gümrük Vergileri.....	26
Tablo 6:	Mısır'da Yetişen Başlıca Tarımsal Ürünler.....	28
Tablo 7:	Mısır'da Canlı Hayvan Sayısı.....	29
Tablo 8:	Mısır'da Hayvandan Elde Edilen Üretim.....	30
Tablo 9:	Mısır'da Madencilik.....	31
Tablo 10:	Mısır'da Çeşitli Endüstri Üretim Dalları Üretimi.....	32
Tablo 11:	1975 -1996 Yılları Arasında Mısır'ın Ham Çelik Üretimi.....	34
Tablo 12:	1986 -2000 Arası Kişi Başı Çelik Üretimi.....	34
Tablo 13:	Mısır'da 1980 -1990 Yılları Arası Ham Petrol Üretimi.....	36
Tablo 14:	Mısır'da 1980 -1990 Yılları Arası Petrol Tüketimi.....	36
Tablo 15:	1980 -1990 Yılları Arasında Mısır'da Petrol Fiyatları.....	37
Tablo 16:	Mısır'da 1980 -1990 Yılları Arası Doğalgaz Üretimi.....	38
Tablo 17:	Mısır'da 1980 -1990 Yılları Arası Doğalgaz Tüketimi.....	38
Tablo 18:	Mısır'da Tahmini Toplam Nüfus.....	40
Tablo 19:	1980 -1990 Yılları Arası Nüfus Yönelimleri.....	41
Tablo 20:	1985 -1986 Arası Cinsiyete Göre Eğitim Seviyeleri.....	43
Tablo 21:	Eğitim Harcamalarının Devlet Gelirindeki Payı.....	43
Tablo 22:	Nüfusun Ekonomik Aktivitesi (1976 Nüfus Sayımına Göre).....	44
Tablo 23:	Nüfusun Ekonomik Aktivitesi (1986 Nüfus Sayımına Göre).....	45
Tablo 24:	Ekonomik Faaliyetin İşveren Çeşitlerine Göre Dağılımı.....	45
Tablo 25:	Şehir ve Kırsal Alanda Erkek ve Kadın İşsizlik Oranları.....	46
Tablo 26:	Eğitim Düzeylerine Göre İşsizlik (1986 Nüfus Sayımına Göre).....	47
Tablo 27:	Bütçede Toplam Ücretler.....	48
Tablo 28:	Ekonomik Sektörlere Göre Ücret Dağılımı.....	49
Tablo 29:	Sektörlere Göre Reel Ücret Dağılımı.....	50
Tablo 30:	1983 -1990 Yılları Arasında Toplam Yatırım Harcamaları.....	52
Tablo 31:	1980 -1982'ten 1990 -1992'ye Mısır İhracatında Artan ve Azalan Ürünler.....	55
Tablo 32:	1979 -1988 Arası Dış Ticaret Miktarları.....	57
Tablo 33:	1979 -1988 Ödemeler Dengesi.....	59
Tablo 34:	Mısır'a Gelen Turist Sayısı.....	60
Tablo 35:	Mısır'a Gelen Turist Sayısı ve Orijinleri.....	61
Tablo 36:	Bütçe Dengesi.....	65
Tablo 37:	1982 -1988 Arası Dış Borç.....	67
Tablo 38:	2.Beş Yıllık Plan (1987 -1991) ile Düzenlenen Kamusal ve Özel Yatırımlar.....	68
Tablo 39:	1980 -1990 Yılları Arasında Türkiye-Mısır Arasında İmzalanan Anlaşmalar.....	76
Tablo 40:	Mısır'ın Türkiye'den İthalatı.....	79
Tablo 41:	Mısır'ın Türkiye'ye İhracatı.....	80
Tablo 42:	Mısır-Türkiye Arası Ticaret Dengesi.....	81

ŞEKİL LİSTESİ

Sayfa No.

Şekil 1:	Mısır'ın İdari Bölgeleri.....	3
Şekil 2:	Mısır'da Yıllara Göre Pamuk Üretimi.....	35
Şekil 3:	Mısır'ın Petrol Üretim ve Tüketimi (1980 -2004).....	37

KISALTMALAR

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
ACC	: Atlantik Yakası Konferansı
AFBD	: Satıcılar ve Komisyoncular Birliği
BM	: Birleşmiş Milletler
EGP	: Mısır Poundu
EOS	: Mısır Standartlar Örgütü
ESCWA	: Batı Asya Ekonomik ve Sosyal Komisyonu
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
G-77	: Grup 77
GATT	: Ticaret ve Gümrük Tarifeleri Genel Anlaşması
GSYİH	: Gayri Safi Yurt İçi Hasıla
GSMH	: Gayri Safi Milli Hasıla
IAEA	: Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
IBRD	: Uluslararası Yatırım Ve Kalkınma Bankası
ICAC	: Uluslararası Pamuk Danışma Komitesi
ICAO	: Uluslararası Sivil Havacılık Örgütü
IDA	: Uluslararası Kalkınma Birliği
IDB	: İslam Kalkınma Bankası
IFAD	: Uluslararası Tarımsal Kalkınma Fonu
IFC	: Uluslararası Finans Kurumu
IHO	: Uluslararası Hidrografi Örgütü
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para Fonu
IMO	: Uluslararası Denizcilik Örgütü
INTELSAT	: Uluslararası Telekomünikasyon Uyduları Birliği
INTERPOL	: Uluslararası Polis Teşkilatı
IOOC	: Uluslararası Zeytinyağı Konseyi
IPU	: Parlamentolar Arası Birlik Grubu
IRC	: Uluslararası İlişkiler Merkezi
ITU	: Uluslararası Telekomünikasyon Birliği
IWC	: Uluslararası Hububat Konseyi
KEK	: Karma Ekonomi Komisyonu

M.Ö.	: Milattan Önce
M.S.	: Milattan Sonra
NAM	: Ulusal Üreticiler Birliği
OAPEC	: Petrol İhraç Eden Arap Ülkeleri Birliği
OAU	: Afrika Birliği Örgütü
OECD	: Ekonomik Kalkınma ve İşbirliği Örgütü
OIC	: İslam Konferansı Örgütü
OPEC	: Petrol İhraç Eden Ülkeler Birliği
TSE	: Türk Standartlar Enstitüsü
UNESCO	: Birleşmiş Milletler Eğitim, Bilim ve Kültür Kurumu
UPU	: Dünya Posta Birliği
WHO	: Dünya Sağlık Örgütü
WIPO	: Uluslararası Fikri Mülkiyet Organizasyonu
WMO	: Dünya Meteoroloji Örgütü
WPC	: Dünya Petrol Konseyi
WSG	: Web Standartları Grubu
WTO	: Dünya Ticaret Örgütü

GİRİŞ

Mısır, tarihi M.Ö.'ye dayanan ve dünyada nadir bulunabilecek güzellikleri bu güne taşımış bir ülkedir. Her yıl turistler Nil nehrinin de hayat verdiği bu ülke tarihini görmek için Mısır'a gitmektedir. Gerek tarihi gerekse konumu ile Orta Doğu ülkeleri arasında farklı bir yer tutan Mısır'ın bu olumlu özelliklerinin ekonomisinde bulunmaması ise Mısır için büyük bir kayıptır. Ancak bütün bunlar bir tarafa, Orta Doğu için olmasa bile Mısır Afrika Kıtası için hala büyük ekonomik gücü olan bir ülkedir.

Dünya ticaretinde daha çok ithalatçı bir yol izleyen Mısır ile 1980'li yıllara kadar ticari ilişkimiz gelişmiş bir görünümde değildi. Daha sonra atılmaya başlayan adımlar 1990'lara gelindikçe meyvelerini vermeye başlamıştı ancak yine de görünüm olarak Mısır ile Türkiye arasında verimli ve büyük adımlar atan bir ticari ilişki yoktu. Oysa Çağdaş İslami Hareket bakımından Türkiye ile benzer özelliklerle taşıyan Mısır ile ticari ilişkilerimizi geliştirmemiz her iki ülke açısından da olumlu bir hareket olurdu. Ancak iki ülke ilişkileri için istenilen bu durum 2000'li yıllara gelindiğinde hedefe yaklaşmaya başlamıştır.

Bu çalışmada ilk önce Mısır'ın coğrafi özellikleri ve tarihinden bahsedilecek ve özellikle Camp David anlaşması ve bu sürecin Mısır için önemine değinilecektir. Daha sonraki bölümde 1980 - 1990 yılları arası Mısır'ın ekonomik yapısı anlatılacak ve bu bölümde ayrıntılı olarak Mısır ekonomisinin temel taşlarından ve nüfus yapısından bahsedilecektir. En son bölümde ise 1980 – 1990 arası Mısır – Türkiye ilişkileri anlatılacak ve iki ülke arasındaki ticaret dengeleri, anlaşmalar ve ticaretteki kurumsal düzenlemeler birer birer açıklanacak ve bir durum değerlendirmesi yapılacaktır.

I. BÖLÜM

MISIR'IN COĞRAFI ÖZELLİKLERİ VE TARİHİ

1. GENEL BİLGİLER

- **Resmi Adı** : Mısır Arap Cumhuriyeti
- **Başkenti** : Kahire
- **Yüzölçümü** : 997.739 km²
- **Nüfus** : 50.400.000 (1986 Nüfus Sayımı)
58.890.000 (1995 Tahmini)¹
- **Yönetim Şekli** : Cumhuriyet
- **Para Birimi** : Mısır Pound'u (EGP). 1 EGP=100 Kuruş
- **Dil** : Arapça (Resmi), Fransızca, İngilizce.
- **Etnik gruplar** : %99 Hami Irkı (Arap, Bedevi ve Berberi), %1 Yunanlı, Nubyalılar², Ermeni ve Avrupalılar (Çoğunluk İtalyan ve Fransız).
- **Din** : %90 Müslüman (çoğunluk Sünni), %8.5 Hıristiyan³, %1.5 diğer.
- **Kurtuluş Günü** : 28 Şubat 1922 (Birleşik Krallık (İngiltere)'tan)
- **Anayasa** : 11 Eylül 1971'de kabul edildi.
- **Seçimler** : Devlet Başkanı 6 yıllık bir süre için Millet Meclisi tarafında aday gösterilir ve halk referandumu ile onaylanmak zorundadır.
- **Oy Hakkı** : 18 yaşını dolduran herkesin oy hakkı bulunmaktadır.
- **Devlet Başkanı** : Cumhurbaşkanı *Muhammed Hüsnü MÜBAREK*
(14 Ekim1981'den bu yana)
- **Adli Sistem** : İngiliz genel hukuku, İslam hukuku ve Napolyon kanunlarına dayanır. Yargıtay ve Devlet Meclisi tarafından mahkemeler denetim altında tutulur (İdari kararların geçerliliğine bakılır).
- **Üye Olduğu Kuruluşlar**⁴ : ACC, AFDB, Arap Birliği, BM, CCC, FAO, G-77, GATT, IAEA, IBRD, ICAC, ICAO, IDA, IDB, IFAD, IFC, IHO, ILO, IMF, IMO, INTELSAT, INTERPOL, IOOC, IPU, IRC, ITU, IWC, NAM, OAPEC, OAU, OIC, UNESCO, UPU,

¹ Kamil Uslu, *Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü*, M.Ü. Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:9, 1998, s.61.

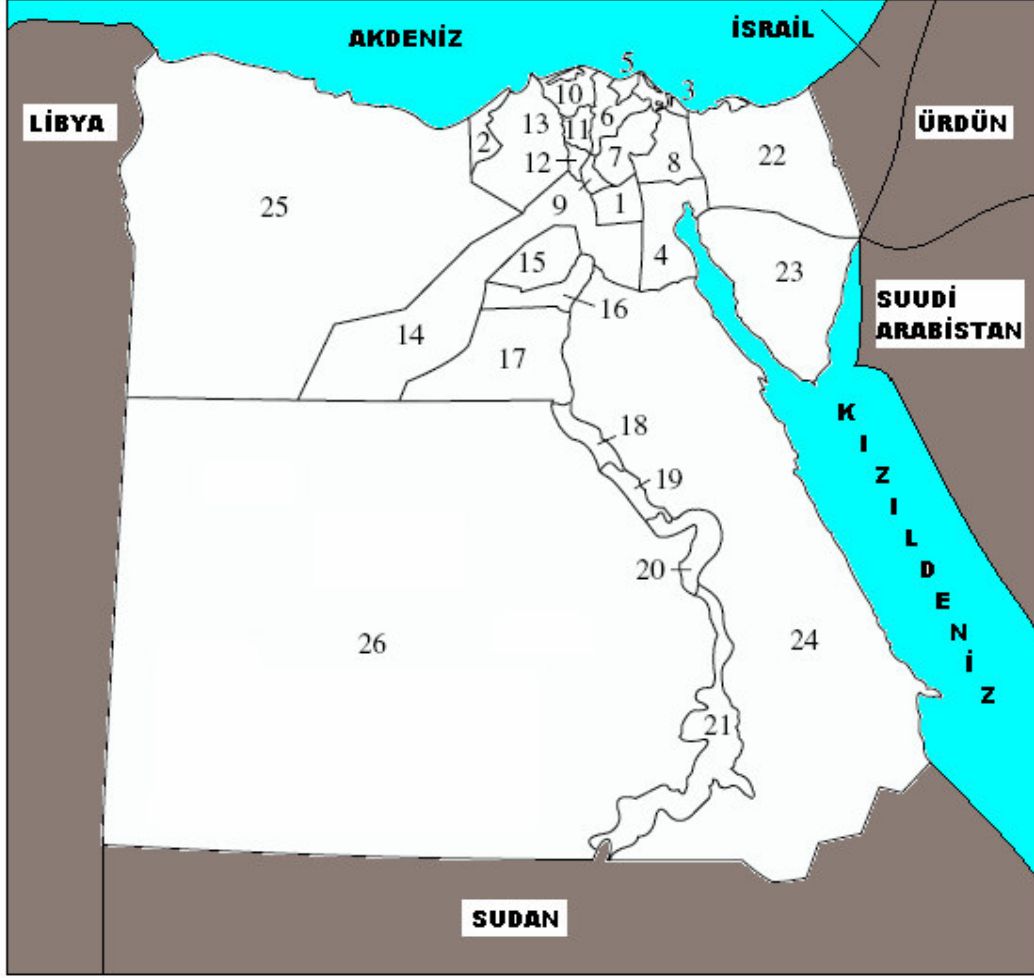
² Bunlar güney kesimde yaşayan siyah derili insanlardır.

³ Hıristiyanların çoğunluğu 5.yy'dan beri bağımsızlığını koruyan Kopt Kilisesine bağlıdır.

⁴ 2000 yılı itibari ile.

WHO, WIPO, WMO, WPC, WSG, WTO; Mısır'ın 1979 yılında Arap Birliği ve OAPEC'teki üyeliği askıya alınmış, 1989 yılında tekrar geri kabul edilmiştir.⁵

- Ülkedeki İdari Bölgeler :

Kaynak : IFPRI Research Report 115, www.ifpri.org/pubs/abstract/115/rr115apx03.pdf (8 Şubat 2006)

Şekil 1. Mısır'ın İdari Bölgeleri

Şehir :

1 – Kahire	3 – Port Said
2 – İskenderiye	4 – Süveyş

⁵ http://www.theodora.com/wfb1990/egypt/egypt_government.html, (18 Şubat 2006).

Aşağı Mısır :

Doğu Deltası

5 – Dimyat

6 – Ad Daqahliyah

7 – Esh Şarkiye

8 – İsmailiye

9 – El Kalyubiya

Batı Deltası

10 – Kafr ash Shaykh

11 – El Garbiye

12 – El Minufiyah

13 – Bahariye

Yukarı Mısır :

Orta Mısır

14 – Giza

15 – Fayum

16 – Bani Suvayf

17 – Minye

18 – Asyut

Yukarı Mısır

19 – Suhaj

20 – Kina

21 – Avsan

22 – Kuzey Sina

Sınır

23 – Güney Sina

24 – Kızıldeniz

25 – Matruh

26 – Vadi El Cedid

1.1 KONUM

Afrika'nın kuzeydoğusunda 31° 37' K - 22° 02' K paralelleri ile 24° 43' D - 36° 54' D boylamları arasında yer alan Mısır, doğuda Gazze Şeridi (Filistin), İsrail, Akabe Körfezi ve Kızıldeniz, güneyde Sudan ve batıda Libya, kuzeyde ise Akdeniz ile çevrilidir. Kıyılarının toplam uzunluğu 2.555 km'yi bulur.

Mısır, en eski ve en büyük uygarlıklardan biri olması ve 3 kıtayı birbirine bağlayan yollar üzerinde bulunması nedeniyle, hem şimdi hem de tarih boyunca büyük önem taşımıştır.

1.2 YERŞEKİLLERİ

“Ülke bir bütün olarak, billurlu şist, granit ve gnayslardan meydana gelen eski Gondvana kütesinin üzerinde gelişmiş ikinci zaman sonlarından kalma kalker ve kumtaşlarından oluşan geniş bir plato görünümündedir. Mısır'a hayat veren uzunluğu

1.280 km'yi bulan Nil nehri bu platoyu son derece kırıç 2 parçaya ayırır. Vadinin doğu kesimi çoğu yerde dik ve fazla eğimli iken batı kesimi hem daha az eğimli hem de daha az yüksektir.”⁶

“Daha geniş Alan kaplayan ve Libya sınırına kadar uzanan Batı çölü ya da diğer adıyla Libya Çölü Alçak bir plato görünümündedir. Burası kapladığı 673.000 km² ile ülkenin neredeyse 2/3 'sidir. Kum tepelikleri, çıplak kayalar ve taşlarla kaplı olan ve mevsimlik akarsu yataklarının bile bulunmadığı bu bölge aşırı kuraklığı ile dikkat çeker. Burada bulunan Siva, Bahariye, Farafra, Karun, Natrun, Katara gibi vahalar çevrelerine nazaran sulak ve verimli topraklara sahiptirler ve aynı zamanda çukurdurlar. Örneğin Kattara çukuru deniz seviyesinden 134 m. aşağıdadır. Kireç ve kum taşı oluşumlu Doğu Çölü yani Arap Çölü ise Güneydoğuda engebeli dağlarla kuşatılmış ve vadilerle parçalanmış bir yapı gösterir. Burada volkanik asıllı billurlu kayaçlar fazla yer tutar. Bölgenin kuzeydoğusunda yer alan Sina Yarımadası da benzer özellikler gösterir. Sina Yarımadası, Süveyş ve Akabe tektonik çukurluklarının, kırık hatlarının arasında kalır. Bir plato görünümünde olan Sina Yarımadasının büyük bir bölümünü Tih Çölü kaplar.

Mısır sanıldığı gibi bütünüyle düz değildir. Dağlık alanlar Batı Çölü'nün güneybatı ucunu, Kızıldeniz boyunca uzanan kıyı şeridini ve Sina'nın güneyini engebelendirir. Güneybatıdaki yükseltiler Mısır toprakları dışında Uveyna dağ kütesinin bir parçasıdır. İtby olarak bilinen, Kızıldeniz'e koşut dağlık alanda başta Şaibü'l-Bena Dağı (2.187 m) olmak üzere bir dizi doruk yükselir. Sina'nın güneyindeki dağların testere ağızlarını andıran sırtları çeşitli yerlerde 2.400 m'yi aşar. Sina Yarımadası üzerinde yer alan Katrina Dağı (Cebel Katherine) 2.642 m ile hem buranın hem de ülkenin en yüksek noktasıdır.”⁷

“Çöllerde yer yer tuzlu bataklıklar ve çöllere özgü yüzey şekillerinden mantar kayalar görülür. Ülkenin En önemli ovası, Nil'in Akdeniz'e doğru oluşturduğu büyük Nil deltasıdır. Nil deltasının kuzey - güney yönündeki uzunluğu 161 km, batıda İskenderiye doğuda Port Said arasındaki genişliği ise 250 km kadardır. Kahire'nin kuzeyinde Nil birçok kola ayrılarak Akdeniz'e dökülür. Nil nehri (6670 km uzunlukta) ülkenin hayat kaynağıdır. Bu nehir, Etiyopya'nın yüksek yerlerinden kaynağını alan Mavi Nil, Hartum'da (Sudan) Beyaz Nil ile birleşerek Mısır'ın doğusunu kuzey - güney yönünde kateder. Nil nehri ülke içinde çok uzun bir mesafe kat etmesine rağmen hemen hemen

⁶ <http://www.e-cografya.com/ulkeler/afrika/misir/yersekilleri.html>, (11 Şubat 2006).

⁷ Ana Britannica, “Mısır”, Cilt 16, İstanbul: Ana Yayıncılık, 1989.

hiçbir kol almaz. Nil'in Mısır'ı geçtiği 1500 km uzunluğunda ve ortalama 10 km genişliğinde saha boyunca tarım yapılır.”⁸

1.3 İKLİM VE BITKİ ÖRTÜSÜ

Mısır, Kuzey Afrika çöl iklimi içinde yer aldığı için tropikal (sıcak) ve kurak özellikler taşımaktadır. “Özellikle Sahra'dan gelen sıcak ve kuru hava kütesinin etkisi altındadır. Bu nedenlerle iklim koşulları yıl boyunca süren güneşli hava, mevsimlik ve günlük sıcaklık farklılaşması ve düşük yağış miktarıyla belirlenir. Ülke iklimindeki en önemli özellik ise yağış kıtlığıdır, ülkede nemlilik oranı kuzeyden güneye doğru belirgin bir azalma gösterir, ülke bütününde yıllık yağış tutarı 300 mm'den azdır. Ülkenin en fazla yağış alan bölgesi delta sahasıdır.”⁹

Mısır'da yazlar çok sıcak geçer. Mayıs'tan Eylül'e kadar süren yaz mevsiminde Temmuz ayında sıcaklık değerleri 37.5°C' den aşağıya düşmez. “Temmuz gündüz sıcaklığı Kahire'de 33°C'ye, Assuan'da 41°C'ye ulaşır. 2 temel mevsimin görüldüğü Mısır'da kışlar ise ılık geçer. Kasım'dan Mart'a kadar süren kış mevsiminde Ocak ayı ortalama değerleri İskenderiye'de 9°C -18°C, Assuan'da 9°C - 23°C arasında değişir.”¹⁰

İlkbaharda Mart–Haziran arasında Hamsin veya Simun adları verilen ve sıcak ve kuru olan rüzgar eser. Bu rüzgar ülkenin güney kesiminde oluşan yüksek basınç sahalarından kuzeydeki alçak basınç sahalarına doğru hareket eder. Bu rüzgarın estiği dönemde ülkede kum fırtınaları ve bunun yarattığı toz bulutları hakimdir ve ülke çok sıcak bir hava ile kaplanır. Bu dönemin ardından denizden gelen meltem esintisi, Akdeniz kıyılarını az da olsa serinletir.

“Yağışların azlığına rağmen, Mısır'da şartlara göre zengin ve değişken bir bitki örtüsü bulunmaktadır. Doğu çölünün yağış alan kesimlerinde ılgın, akasya, marh (ince dallı ve yapraksız bir ağaç türü), çeşitli dikenler çalılar, küçük etli bitkiler ve kokulu otlar yetişir. Nil ile sulama kanalları bölgesinde yetişen su bitkileri arasında nilüfer, bambu, alfa ve çeşitli sazlar sayılabilir. Papirüse ise günümüzde yalnızca botanik bahçelerde

⁸ <http://www.e-cografya.com/ulkeler/afrika/misir/yersekilleri.html>, (11 Şubat 2006).

⁹ <http://www.e-cografya.com/ulkeler/afrika/misir/iklim.html>, (11 Şubat 2006).

¹⁰ Ana Britannica, “Mısır”, 15. Baskı, Cilt 16, İstanbul: Ana Yayıncılık, 1989.

rastlanır. Nil vadisi ve Nil deltasının yanı sıra vahalarda çeşitli palmiye türleri vardır. Ülkenin tek yerel iğne yapraklı ağaç türü Fenike ardıcısıdır. 19.yy'da dışarıdan getirilen casuarina (demirağacı) en önemli kereste kaynağıdır. Ülke koşullarına uyum sağlayan öteki yabancı ağaç türleri jakaranda, poinciana ve lebbektir.”¹¹

1.4 YERLEŞİM

Mısır'da çok fazla sayıda şehir bulunmasına rağmen, nüfus belirli bölgelerde yoğunlaşmıştır. Bunun en geçerli ve ana nedeni, doğa ve geçim koşulların insanları yönlendirmesidir ve bu nedenle insanlar, kendileri için uygun koşulların bulunduğu alanlarda toplanmışlardır.

“Mısır'daki nüfusun beşte biri Gize gibi büyük semtlerin yer aldığı Kahire metropolünde ve İskenderiye'de yaşar. Diğer önemli şehirleri; Süveyş Kanalı boyundaki Port Said, Süveyş ve İsmailiye'dir. Nil deltası üzerinde Dimyat, Mansurel, Mahalla, Tur, Tanta, Zagazig ve iç kısımlardaki vahalarda küçük şehirlere rastlanır. Tarihi açıdan en önemli yerleşim yeri, güneyde Nil kıyısındaki Luksor'dur. Ayrıca Kahire yakınında Mısır'ın sembolü halinde olan Piramitler, çok sayıda turist çekmektedir. Ülke nüfusunun % 47'sini barındıran başlıca merkezler, bulundurduğu nüfus yoğunluğuna göre sırasıyla şöyledir: Başkent Kahire, Ginza, Mansure, İskenderiye, Asvan, İsmailiye, Port Said, Süveyş.”¹²

Bölgede yaşayan halkın özelliklerine baktığımızda ise şöyle bir tablo ile karşılaşmaktayız:

- Aşağı Mısır olarak Nil deltasındaki halk, tarıma elverişli alanlar dolayısı ile Fellah adı verilen küçük köylülerden oluşur.
- Yukarı Mısır denilen Nil vadisi ve ekonomisi yine tarıma dayanan bölgedeki halkı Saidiler oluşturmaktadır.
- Ülke topraklarında yüzölçümü bakımından büyük alan kaplayan Batı çölünde yerleşim dağınık vahalar ve kuzey kıyı şeridindedir.

¹¹ Ana Britannica, “Mısır”, 15. Baskı, Cilt 16, İstanbul: Ana Yayıncılık, 1989.

¹² <http://www.e-cografya.com/ulkeler/afrika/misir/yerlesme.html>, (11 Şubat 2006).

- Yine diğer büyük alan kaplayan yerlerden biri olan Doğu çölünde ise nüfus yine kıyıdaki köy ve kasabalarda toplanmıştır.
- İçeri alanlardaki nüfus ise hayvancılıkla uğraşan göçebelendir.

1.5 KISA TARİH VE CAMP DAVID ANLAŞMASI

Ülke topraklarının çok eskiye dayanan zengin tarihi bir geçmişı vardır ve tarih boyunca birçok medeniyetin beşiğı olmuştur. Tarihin en eski büyük uygarlıklarından birinin yatağı Mısır'dır. İlk insanın yaşam izleri bu ülkede neolitik ve paleolitik'e kadar inmektedir.

Yapılan araştırmalara göre Mısır'da M.Ö. 3.400 yıllarında ilk önce kuzey krallığı ve güney krallığı olmak üzere iki devlet kurulmuş ve bunu dünyanın yedi harikası arasında birinci olan piramitlerin yapıldığı Firavunlar dönemi takip etmiştir. Ayrıca rüzgarların etkisiyle çeşitli hayvan şekilleri alan sfenksler de yine bu dönemde yapılmıştır. Uzun bir süreyi kaplayan bu Firavunlar döneminin ardından Menes hanedanlığı ve Pers hakimiyeti dönemi başlamış ancak bu dönem M.Ö. 322 Büyük İskender'in Mısır'ı alması ile sona ermiştir. İskenderiye şehrinin ismi de kurucusu olan *Büyük İskender*'den gelmektedir. Daha sonra Roma hakimiyetine giren ülke toprakları M.S. 640 yılında Araplar tarafından işgal edilmiş ve Araplar Mısır'a Müslümanlığı kabul ettirmişlerdir.

“Önce Abbasiler (din - dil beraberliğinin ve refah ve huzurun sağlandığı altın çağı), ardından Fatımiler ve 1171'e kadar egemen olan Eyyubilerden sonra, 16. yüzyıla kadar Mısır, Türk asıllı Memluk Sultanlarınca idare edilmiştir. Mısır tüccarları, ülkenin stratejik ve ekonomik durumunun verdiği avantajlardan geniş çapta faydalanarak Çin-Avrupa arası ticareti ellerine geçirmişlerdir. Daha sonraki yıllarda Mısır İslâm dünyasının önemli merkezlerinden biri haline gelmiştir. Uzun süre Arapların egemenliğinde kalan ülke 1517'de *Yavuz Sultan Selim* ile Osmanlı İmparatorluğunun hakimiyetine girmiştir. 1882 yılına kadar Osmanlı hakimiyetinde kalan ülke, uzun süren siyasi, ekonomik ve askeri mücadelelerin ardından iyice zayıf düştüğü bu tarihte İngilizlerin Mısır'ı işgali ile Osmanlıların elinden çıkmıştır.

Birleşik Krallık (İngiltere)'dan 1922'de sözde bağımsızlığını alan Mısır 2. Dünya Savaşı'ndan sonra tam bağımsızlığını kazanmış ve BM'ye üye olmuştur. 1950'lerin sonunda askerlik gücünü kullanarak idareyi eline geçiren *Nasır*, uyguladığı politikalarla ülkeye sosyalizmi getirmiş ve ülkeyi Sovyetlerin politik tarzına yaklaştırmıştır. Bunun sonucu olarak birçok kuruluş devletleştirilmiştir. Yine bu dönemde Sovyet yardımları ile ülkede önemli tesisler (Asvan Barajı gibi) yapılmış, 1971'de Asvan barajının tamamlanması sonucunda Nasır Gölünün oluşmasıyla Mısır'ın ekolojisi ve Nil nehri çevresinde uygulanan geleneksel tarım metotları değişmiştir. 1956'da Süveyş Kanalı millileştirilmiştir.

Bundan sonraki yıllarda Mısır Orta Doğu'da Arap birliği kurma çalışmalarına başladı ve Birleşik Arap Cumhuriyeti adı altında 1958 yılında Suriye ile birleşmiş, fakat 1961 yılında Suriye bu birlikten ayrılmıştır. Ülke 1967 yılında Suriye ve Ürdün ile birlikte İsrail'in saldırısına uğramış, Sina yarımadasındaki toprakları ile Süveyş kanalındaki kontrolünü kaybetmiş ve kanal kapanmış ve 1975 yılına kadar kapalı kalmıştır. Aynı dönemde 1970'te *Nasır*'ın ölümü ile iktidara gelen *Enver Sedat* 1973 yılında İsrail'e saldırmıştır. Bu savaşın sonucunda ABD'nin arabuluculuğu ile 1979'da Mısır-İsrail arasında imzalanan antlaşma (Camp David Antlaşması) sonucu Sina yarımadasını geri almıştır.¹³

Mısır'ın 1980 - 1990 arası politik durumuna genel olarak baktığımızda bu döneme büyük etkisi olan olaylardan birinin Camp David anlaşması ile son bulan Mısır - İsrail sorunu olduğu açıktır. Takip eden seneler bu durumun izlerini her zaman taşımıştır. Gerek Mısır'ın Arap birliğinden dışlanması ve bunun sonucu oluşan bu bölge ile ticaret azalması, gerekse Mısır'ın Batı'ya yaklaşmak için verdiği tavizler sonucu oluşan ekonomik bunalımların temelinde büyük ölçüde bu anlaşma ve sonuçları yatmaktadır.

¹³ <http://www.e-cografya.com/ulkeler/afrika/misir/tarih.html>, (11 Şubat 2006).

Camp David Anlaşması :

Mısır'ın yakın tarihine baktığımızda, Camp David anlaşması ve bunun oluşum sürecinin Mısır'ın günümüzdeki durumu açısından büyük önem taşıdığını görürüz. Bu yolun temel taşı olarak ise 1967'deki Altı Gün Savaşı göze çarpmaktadır.

1967'de Altı Gün Savaşı, 1960'lı yılların sonuna doğru ilerleyen gerilimin bir sonucu olarak kendini göstermiştir. Bu savaşta büyük bir yenilgi yaşayan Mısır, Suriye ve Ürdün, 1973 yılında Sina Yarımadası'nda ve Golan Tepeleri'nde bulunan ve daha önceki savaşta topraklarını 3 katına çıkaran İsrail kuvvetlerine saldırmıştır. Daha önce Golan Tepeleri, Kudüs'ün tümü, Batı Şeria, Sina Yarımadası ve Gazze'yi de İsrail hakimiyetine teslim ederek çekilmek zorunda kaldığı için, 6 Ekim 1973'te başlayan bu savaşta İsrail birlikleri Sina yarımadasından ve Golan Tepeleri'nden çekilmeye zorlanmıştır. Savaşın arka planında ise ABD İsrail'e, Sovyetler de Arap devletlerine silah yardımıyla bulunmuştur. Başlangıçta Arapların lehine gelişen savaş, daha sonra İsrail'in karşı saldırıda bulunmasıyla İsrail lehine sonuçlanmıştır.

“18 Ocak 1974'te İsrail ile Mısır arasında barış anlaşması imzalanmıştır. Anlaşmaya göre, Mısır Süveyş Kanalı'nın doğu yakasındaki güçlerini azaltacak, buna karşılık İsrail de Sina'da Milta ve Gidi geçitlerinin batısına çekilecekti.”¹⁴

Bundan bir sene sonra *Kissinger* ile İsrail Dış İşleri Bakanı *Yigael Allon* arasında 1 Eylül 1975 tarihinde “*Memorandum of Agreement* ” adlı bir anlaşma imzalanmıştır. Anlaşma, İsrail'e yapılacak çok büyük bir yardım paketini içeriyordu¹⁵:

1- Amerika, F-16 uçakları da dahil olmak üzere, İsrail'in bütün askeri ihtiyaçlarını karşılayacaktı.

2- 1975 Anlaşması ile İsrail, Mısır'a bırakılan Abu Rudeis ve Ras Sudar petrolerinden her yıl 4,5 milyon ton petrol satın alacaktı. Bu konuda bir aksama olursa, yani Mısır petrolü satma meselesinde bir anlaşmazlık çıkarırsa, Amerika İsrail'in petrolünü karşılamayı garanti ediyordu.

3- Mısır bu anlaşmalara uymayacak olur veya bu anlaşmaları herhangi bir şekilde ihlal ederse, Amerika, alınacak tedbirler konusunda İsrail'e danışacaktı.

¹⁴ <http://home.arcor.de/filistin/filistinin/islamidonem/israildevleti/yomkippursavasi.html>, (7 Nisan 2006).

¹⁵ Orta Doğu'da Yeni Bir Boyut: Camp David, http://www.masonluk.net/kabala_masonluk_05_6.html, (9 Nisan 2006).

4- Amerika, bundan sonra Mısır ile İsrail arasında yapılacak anlaşmanın 'Nihai Barış Anlaşması' olması hususunda mutabıktı.

5- Amerika Güvenlik Konseyi, bu anlaşmaya aykırı olarak sunulan her karar tasarısına aleyhte oy verecekti. (Bu madde sayesinde İsrail'e ters düşecek en ufak bir hareket bile önceden engellenmiş oluyordu.)

6- Amerika, İsrail'in aleyhine olan hiçbir teklife katılmayacaktı.

7- Amerika, İsrail'in varlığına, güvenlik ve egemenliğine yönelen her türlü tehdit halinde, İsrail hükümeti ile istişare halinde olacak ve İsrail'i her şekilde destekleyecekti. (Kuruluşundan beri İsrail'i destekleyen Amerika, bu tavrını ilk kez resmi bir platformda açıkça ortaya koyuyordu.)

8- Amerika ve İsrail, bir kriz anında Amerika'nın yapacağı yardımları tespit etmek üzere, bu anlaşmanın imzasından itibaren iki ay içinde, bir anlaşma yapacaklardı.

9- Amerika'nın bu taahhütleri yerine getirmesi, ne Mısır'ın tutumuna ve ne de Araçlarla İsrail arasındaki ilişkilerin şekline bağlı olmayacaktı.

10- BM Barış Gücü, Mısır ile İsrail'in onayını almadan çekilecek olursa, Amerika ve İsrail bu anlaşmanın bütün hükümlerine bağlı kalacaklardı.

"Bu anlaşmanın hemen ardından *Enver Sedat* Amerika'ya yaklaşma girişimlerinde bulunmuştur. Buna en iyi örnek ise Mart 1976'da *Enver Sedat*'ın ani bir kararla Sovyetlerle olan bağlarını koparmasıdır. Çünkü Mısır'ın Amerika ile münasebetleri geliştikçe, Mısır - Sovyet ilişkileri bu gelişmenin üzerinde bir ipotek teşkil etmeye başlamıştır.

Enver Sedat 14 Mart 1977 günü, Mısır'ın parlamentosu olan Halk Meclisi'nde yaptığı konuşmada, 27 Mayıs 1971 tarihli ve Mısır ile Sovyet Rusya arasında dostluk oluşturan "*Dostluk ve İşbirliği Antlaşması*"nın feshini Halk Meclisi'nden istemiştir. Halk Meclisi 15 Martta aldığı bir kararla, Mısır - Sovyet dostluk antlaşmasını feshetmiştir. Daha sonra Halk Meclisi, 4 Nisanda aldığı bir kararla da, Sovyet donanmasının Mısır limanlarından yararlanmasını sağlayan anlaşmayı da feshetmiştir. Sovyetler bu kopmanın şokunu azaltmak için, 28 Nisanda Mısır'la gayet geniş çerçeveli bir ticaret

anlaşması imzalamış, *Enver Sedat* da, ilişkilerin daha da kopması konusunda daha ileriye gitmeyi uygun bulmadığı için bu noktada durmuştur.

Bir taraftan bu gelişmeler yaşanırken diğer yandan *Enver Sedat* 19-21 Kasım günlerinde İsrail'i ziyaret etmiş ve 20 Kasım günü Kudüs'te İsrail parlamentosunda bir konuşma yapmıştır. *Enver Sedat* konuşmasında şu noktaları vurgulamıştır:

- Mısır barış yapmaya karardır, fakat bu barış adalete dayanan bir barış olmalıdır.

- Geçici bir anlaşma değil, devamlı çözüm ve barış getirecek bir anlaşma gereklidir.

- Bu barış, yabancı toprakların işgaline dayanamaz. Dolayısıyla, İsrail'in işgal ettiği topraklardan çekilmesi zaruridir.

- Filistinlileri içine almayan bir barış mümkün değildir. Filistin meselesi Arap-İsrail meselesinin temel unsurudur. Bu sebeple, Filistinliler kendi vatanlarına ve kendi devletine sahip olmalıdır.

- Bölgedeki her devletin güvenli sınırlar ve barış içinde yaşaması hakkı kabul edilmelidir.

Buna karşılık *Begin* de yaptığı cevap konuşmasında, 14 Mayıs 1948'deki Bağımsızlık Deklarasyonu'nda, bütün komşu ülkelere barış ve iyi komşuluk elini uzattıklarını, karşılıklı yardım ve işbirliği teklif ettiklerini hatırlatarak, bugün de aynı şeyi istediklerini, bunun için de barışın ilk adımı olarak savaş durumuna son verilmesi gerektiğini, İsrail'in o günkü topraklarda bir vatana sahip olma hakkının bulunduğunu belirtti ve sonunda da her şeyi herkesle müzakereye hazır olduklarını ifade etmiştir. Bu suretle İsrail ile Mısır arasında bir diyalog başlamış oluyordu.

Camp David görüşmeleri 5 - 17 Eylül 1978'de yapılmış ve 17 Eylülde, Mısır, İsrail ve Amerika arasında Camp David Anlaşmaları imzalanmıştır. Amerika bu anlaşmaları tanık olarak imzalamıştır. Camp David Anlaşmaları iki tane çerçeve anlaşmadan meydana gelmekteydi. Bu iki çerçeve anlaşmadan biri, Orta Doğu barışının esaslarını çizmekte olup, Batı Şeria ile Gazze ve Filistin meselesini ele almaktaydı. Diğer ise, İsrail ile Mısır arasındaki barışın esaslarını çizmekte, yani Sina

Yarımadası'na ait bulunmaktaydı. Bu anlaşmalar, BM Güvenlik Konseyi'nin 1967'deki 242 sayılı kararı ile, 1973'deki 338 sayılı kararını da prensip olarak alıyordu. Batı Şeria ve Gazze, yani Filistin meselesi ile ilgili anlaşmaya göre, bu iki toprakta Filistinlilere muhtariyet verilecekti. Yani kendi işlerini kendileri idare edeceklerdi. Bu muhtariyetin şekil ve mahiyeti, İsrail, Mısır ve Ürdün arasında yapılacak görüşmelerle tespit edilecekti.

İsrail-Mısır barışına ait çerçeve anlaşma ise, üç ay içinde İsrail ile Mısır arasında bir barış anlaşmasının imzası ile İsrail'in barış antlaşmasının imzasından itibaren 2 - 3 yıl içinde Sina'dan tamamen çekilmesini öngörmekteydi.

Bununla beraber, İsrail - Mısır barışının üç ay içinde imzalanması mümkün olamamıştır. İsrail - Mısır barış antlaşması ancak 26 Mart 1979'da araya Amerika ve Bakan *Carter* girmesi ile Washington'da imzalanabilmiştir. Bu barışta da, Amerika'nın uzlaştırma gayretleri büyük rol oynamıştır. Ancak barışın her iki tarafça tasdik edildiği tarih 27 Nisan 1979'dır."¹⁶

"Camp David Anlaşması İsrail'e büyük avantajlar getirdiğinden, Sedat'ın yakın çevresi tarafından da tepki ile karşılanmıştır. Daha Camp David görüşmeleri sırasında Mısır Dış İşleri Bakanı *İbrahim Kamil* gelişmeleri protesto ederek istifa etmiş, yerine İsrail'e yakınlığı ile tanınan, "İsrail dostu" sıfatıyla onurlandırılacak olan *Butros Gali* getirilerek anlaşmanın imzalanması sağlanmıştır. İstifa eden bir diğer kişi ise Mısır'ın ABD büyük elçisi *Eşref Globaldir*.

Camp David Anlaşması'nın maddeleri şöyleydi:

- 1- İsrail, Sina'dan çekilecek. (Ancak 1982 yılında gerçekleşmiştir)
- 2- İsrail ve Mısır arasında normal ve dostça ilişkiler kurulacak.
- 3- İki ülke de birbirinin toprak bütünlüğünü ve barış içinde yaşama hakkını kabul edecek.
- 4- Sina'da tampon bölgeye BM Barış Gücü yerleştirilecek.
- 5- İsrail gemilerine Süveyş Kanalı'ndan serbest geçiş hakkı tanınacak.

¹⁶ Camp David Anlaşmaları, <http://www.maximumbilgi.com>, (8 Şubat 2006).

6- Gazze ve Batı Şeria'daki Filistinlilere tam özerklik verilmesi için görüşmeler yapılacak.

7- Batı Şeria ve Gazze'de kendi kendini yöneten bir idarenin yapılması için seçimler yapılacak. İsrail bölgeden 5 yıl içinde çekilecek.

Enver Sedat, yaptığı anlaşmada İsrail'in 1967 Savaşı'ndan önceki sınırlarına çekilmeyeceğini bildiği halde, anlaşmaya imza atmış ve Filistin'i İsrail'e teslim etmiştir.

Bu anlaşmanın ilk maddesi gereğince İsrail, Sina Yarımadasından çekilecekti. İsrail, Sina'yı işgal altında tuttuğu 12 yıl boyunca petrol ihtiyacını buradan karşılamıştı ve Sina'dan çekilmesiyle petrol ihtiyacını karşılaması zorlaşacaktı. Çünkü hiçbir Arap ülkesi ona petrol satmıyordu ve İsrail'in, Sina'nın Abu Rudeis ve Alma bölgelerindeki kuyulardan bir yolla faydalanabilmesi gerekiyordu. Bu sorun *Kissinger* tarafından Abu Rudeis konusunda İsrail'e garanti verilmesi ile halledilmiştir. *Kissinger*'in yönlendirmesi ile *Enver Sedat*, Mısır petrolünü İsrail'e satmayı kabul etmiştir. *Begin* ile *Enver Sedat*'ın Hayfa'daki buluşmasında (4 - 6 Eylül 1979) varılan bir anlaşma ile, Mısır'ın piyasa fiyatı üzerinden İsrail'e her yıl 3 milyon ton ham petrol satması kararlaştırılmıştır. Belirtildiğine göre Alma petrol kuyularının yıllık üretimi de zaten bu kadardı. Böylelikle İsrail aleyhine gözüken bu tek maddeden bile *Kissinger - Sedat* iş birliği sayesinde karla çıkıyordu.

2. maddeyle *Enver Sedat*, İsrail'i Mısır'ın dostu olarak ilan etmekteydi. 3. maddeyle ise İsrail, varlığını ve toprağını garanti altına almış oluyordu.

5. maddeyle İsrail'in 1950'den beri devam eden bir problemi çözülmekteydi. İsrail, kendisi için son derece gerekli mühimmata kargo gemilerini Mısır'ın içinden geçirecek şekilde ulaşabilecekti. Mısır'ın, Arap dünyasında fazla tepki görmemesi için, anlaşma metnine yazdırılmamış olmasına rağmen, İsrail savaş gemilerinin Süveyş Kanalı'ndan geçmesine izin verilmiştir.

6. ve 7. maddelere göre Gazze ve Batı Şeria'daki Müslümanlara tam özerklik tanınması için görüşmeler önerilmesine rağmen, İsrail özerklik bir yana, bu bölgeyi Filistinliler için dev bir toplama kampı haline getirmiştir. 5 yıl içinde bu topraklardan çekilmesi gerekirken aradan onlarca yıl süre geçmesine karşın verdiği sözü tutmamıştır. Üstelik boşaltılacağı vaat edilen, Filistinlilere ait bu topraklara, Sovyetler Birliği'nden getirilen Yahudileri yerleştirmiştir.

Sonuçta Camp David anlaşmasını, Orta Doğu'ya kısmen de olsa barış getirmiş, 67 ve 73 savaşlarında akıtılan kanlar durmuş ve İsrail ile Mısır arasındaki ihtilaf çözüme kavuşmuştur. Ancak yine de İsrail'in işgali bitmemiştir. Eğer İsrail Camp David'de sadece Sina Yarımadası'ndan değil, Batı Şeria, Gazze Şeridi ve Golan Tepeleri'nden de çekilseydi, Orta Doğu'ya kalıcı bir barış getirmiş olurdu. Dolayısıyla Camp David, olumlu ama yetersiz bir barış adımıydı.”¹⁷

“İsrail - Mısır barışının imzası, Mısır'ın Arap dünyası ile bağlarının tamamen kopmasına sebep olmuştur. Arap Ligi'nin 19 üyesinin dışişleri, maliye ve ekonomi bakanları 27 Martta Bağdat'ta toplanmışlar ve Mısır davet edilmemiştir. Davet edilen Umman ve Sudan, katılmayı reddetmişlerdir. Bağdat toplantısının 31 Martta açıklanan kararları, Mısır'ı yalnız bırakmak için, "*diplomatik*" ve "*ekonomik*" olmak üzere iki çeşit tedbiri ihtiva etmekteydi.

Diplomatik tedbirler çerçevesinde, Mısır'la olan münasebetlerini keserek, elçilerini Kahire'den geri çekmişlerdir. Ayrıca, bütün diğer ülkelere, Arap ülkelerinin bu barış antlaşmasını kabul etmedikleri bildirmişlerdir. Ekonomik alanda ise, Mısır'a ekonomik ve mali yardım yapan Arap ülkeleri (ki bunların başında Suudi Arabistan geliyordu), bu yardımlarını kesmişlerdir. Bağdat Konferansı'nın bu kararları, Mayıs ayı başından itibaren aynen tatbik edilmeye başlamıştır.

Suudi Arabistan dahi, Mısır'a karşı sert tedbir almaktan kaçınmamış ve Mısır ile Suudi Arabistan arasındaki münasebetler gerginleşmiştir. Mısır tam bir yalnızlık içine girmiştir. Camp David anlaşmalarının imzası karşısında fazla bir tepki göstermeyen Sudan bile, İsrail - Mısır barışının imzası üzerine ve diğer Arap ülkelerinin de baskısı ile Kahire'deki elçisini geri çekmiştir. Sudan, Libya ile ilişkileri bozulunca, 1981 Martında tekrar Mısır'a dayanma yoluna gitmiş ve Mısır ile münasebetlerini normalleştirmiştir.

Camp David anlaşmalarına ve barışa karşı tepki, bir bakıma Sovyetlerin Orta Doğu'daki nüfuz olanaklarını arttırmıştır. Arap devletleri içinde de özellikle Suriye Sovyetlerle münasebetlerini genişletmiştir ve 8 Ekim 1980'de, "*Dostluk ve İşbirliği*" antlaşması imzalanmıştır.

¹⁷ Orta Doğu'da Yeni Bir Boyut: Camp David, http://www.masonluk.net/kabala_masonluk_05_6.html, (9 Nisan 2006).

Buna karşılık, Amerika ve Batı dünyası da *Enver Sedat*'ı desteklemiştir. *Enver Sedat*, özellikle Amerika'dan gayet geniş ekonomik ve askeri yardım almaya başlamıştır.

Camp David anlaşmalarının imzası üzerine, araları 1966'dan beri açık olan Suriye ve Irak 1978 Ekim'inden itibaren birbirlerine yaklaşmış ve bir birlik kurma kararı almışlardır. Fakat bu heves de uzun ömürlü olmamış ve 1979 Temmuzunda Irak lideri *Hasan El-Bekr*'in istifası ve yerine *Saddam Hüseyin*'in geçmesi ile birleşme teşebbüsü de tarihe intikal etmiştir.

Buna paralel olarak Arap dayanışması da fazla sürmemiştir. 1979 Şubatında İran'da Şah'ın devrilip *Humeyni* rejiminin başlaması ve 1980 Eylül'ünde de Irak ile İran'ın savaşa tutuşmaları, Arap dünyasını yeniden bölmüştür. İsrail - Mısır barışı ile ilgili olarak belirtilmesi gereken son nokta da şudur: Bu barışın diğer Arap ülkelerini de İsrail ile uzlaşmaya sevk edeceği ümit edilmiş, lakin bu ümit gerçekleşmemiştir.

Bu barış sadece Mısır'ı Arap dünyasından ayırmış ve Dolayısıyla İsrail'i de güneyinde güvenli bir hale getirmiştir. Fakat diğer cephelerde, Arap ülkelerinin tutumları yumuşayacağı yerde daha da sertleşmiştir. Özellikle, 1976'dan beri Suriye'nin bir çeşit işgalinde bulunan Lübnan, Filistin gerillalarının İsrail'e karşı gittikçe artan saldırıları için bir üs haline gelmiştir. Bu ise, Lübnan'ı İsrail saldırılarının hedefi yaptığı gibi, sık sık giriştikleri hava muharebeleri ile İsrail ile Suriye'nin çatışmalarına da sebep olmuştur.

1981 Mayısından itibaren de Suriye Lübnan'a, Sovyetlerin sağladığı SAM - 6 füzelerini yerleştirmeye başlamış ve bu da İsrail'in Lübnan'a karşı tepkisini daha da arttırmıştır. Arap-İsrail gerginliğinin, İsrail - Mısır barışından sonra daha da artmasında, şüphesiz İsrail'in tutumu da, büyük rol oynamıştır. Bunun başında İsrail'in Camp David anlaşmalarında muhtariyet vermeyi vaat ettiği Batı Şeria'da devamlı olarak Yahudi yerleşim merkezleri kurmasıdır. İkincisi, Camp David anlaşmalarının hemen arkasından, 1978 Ekimi sonunda İsrail, Tel - Aviv'deki bakanlıkları Kudüs'e nakletmeye başlamıştır. Bu, bütün İslam dünyasında tepki yaratmıştır. Çünkü bu hareketi ile İsrail, Kudüs'ü geçici statüden çıkarıp, İsrail Devletinin başkenti yapıyordu.

İsrail bununla da yetinmemiş ve 1980 Temmuzunda, 1967 savaşında Ürdün'den aldığı Doğu Kudüs'ü de Batı Kudüs'e ilhak etmiştir. Yani artık İsrail Kudüs

zerindeki egemenliğini tamamen yerleştirmiş olmaktaydı. Bunun da arkasından İsrail, yine 1967 savaşından beri işgal altında tuttuğu ve Suriye'ye ait olan ve Golan tepeleri denen toprakları da Aralık 1981'de ilhak etmiştir. Yani bu toprakları da sınırları içine katmıştır. Bu hareketlerin ve faaliyetlerin de Arap lkelerinin İsrail'e karşı tutumlarını sertleştirmelerinde büyük rolü olduğu bir gerçektir.”¹⁸

¹⁸ Camp David Anlaşmaları, <http://www.maximumbilgi.com>, (8 şubat 2006).

II. BÖLÜM

1980 - 1990 ARASI MISIR'IN EKONOMİK YAPISI

2. EKONOMİ

TABLO 1:
1970 - 1994 Yılları Arasında Mısır'ın Ekonomik Yapısı

Yıl	GSYİH (Milyon EGP)	%			
		Tarım	Endüstri	İmalat	Hizmetler
1970	2,63	29.3	28.1	-----	42.2
1980	15,74	18.2	36.8	-----	-----
1985	31,95	20.0	28.6	13.5	51.4
1986	36,23	20.8	26.8	13.3	52.4
1987	49,34	20.5	27.1	23.3	52.4
1988	58,63	19.0	28.8	24.4	52.2
1989	73,77	19.7	28.0	24.7	52.3
1990	91,58	19.4	28.7	24.4	51.9
1991	108,74	17.6	33.2	23.1	49.2
1992	131,06	16.5	33.3	23.4	50.1
1993	146,16	16.7	33.1	23.6	50.2
1994	162,97	16.9	32.8	24.5	50.4
Ortalama					
1986 – 1988	48,07	20.1	27.6	20.3	52.3
1993 – 1994	154,56	16.8	33.0	24.1	50.3

Kaynak: Economic and Social Commission for Western Asia, Agricultural Trade and The New Trade Agenda : Options and Strategies to Capture The Benefits for The Middle East, Case Study from Egypt, United Nations New York, 2001, s.39

Kaynaklara göre 1970'lerin başında Mısır, endüstriyel alanda büyük ölçüde hükümetin söz sahibi olduğu ve en geniş alanlı kamu sektörüne sahip 3.Dünya Ekonomileri'nden biriydi ve ekonomik olarak da dünyanın en kötü 10 ülkesi arasındaydı. Bu yüzden teknolojik düzenlemeler ve yabancı yatırımlar geri kalmıştı. Ancak böyle olmasına rağmen, yukarıdaki tabloda da görüldüğü gibi ekonomi 1970'lerin 1980'lere büyük bir hızla ilerleme göstermiş ve 1979'daki Camp David

Anlaşması'ndan sonra *Enver Sedat*'ın aldığı ekonomik tedbirler ile %10'luk kalkınma hızı ile dünyanın en hızlı kalkınan ülkelerinden biri olmuştur.

Sovyet etkisinden çıkan ve artık sosyalizm uygulamalarını terkeden Mısır, ABD'nin kanatları altına girmeye çalışmış ve ülkede yavaş yavaş liberal bir sistem uygulanmaya başlanmıştır. Fakat diğer taraftan Mısır-İsrail arasındaki diplomatik ilişkileri düzeltme yolundaki adımlar, Mısır'ı Arap dünyasında yalnızlığa itmiştir.

Enver Sedat, Amerika'dan aldığı yardım ve borçlarla Mısır halkının gözünü boyayarak memnuniyetsizliğini dindirmeye çalıştıysa da başarılı olamamıştır. Mısır, Amerika'dan yardım en çok yardım alan 2. ülke konumunda olmasına rağmen, paranın plansızca kullanılması yüzünden ekonomiyi düzeltme adına da başarılı olamamıştır. *Enver Sedat*'ın gerek para konusundaki programsızlığı gerekse uyguladığı açık kapı politikası ile ülkeye giren Batı kaynaklı ve Mısır halkına hitap etmeyen mal ve fikirler ülkede çalkalanmalara neden olmuştur. Çünkü bunların hiçbiri Mısır halkını sefaletten kurtaracak şeyler değildi. Bu olumsuz şartlar yüzünden ülkede artan memnuniyetsizlik *Enver Sedat*'a karşı muhalefetin güçlenmesine neden olmuştur.

“Diğer taraftan Müslüman kardeşlere karşı sıkı önlemler almaya başlayan *Enver Sedat*, bu yüzden yaklaşık 5000 kişiyi tutuklatmış ve böylece hızla artan kitlesel muhalefete karşı baskı uygulamaya başlamıştır. Hatta bu baskıcı tutumu yüzünden ilk önceleri yurt dışında yumuşak huylu ve demokratik bir lider olarak tanınan *Enver Sedat*'ın, daha sonra Avrupa ülkelerinin gözündeki imajı da değişmiş ve kendi ülkesinde uyguladığı sert ve otoriter tavır ile bir Firavun gibi davrandığı belirtilmiştir.”¹⁹

1980'e gelindiğinde ise *Enver Sedat*'ın ülke içindeki huzursuzluğunu gidermek için, elinde bulundurduğu başkanlık yetkisi ile ülkesine halkçı ölçütleri getirmeye çalıştığı görülmektedir. O yıllarda popüler olan gıdaların fiyatlarına yapılan kısıtlama buna en iyi örnektir. Ancak bu konuda halkı tatmin edecek şekilde başarılı olamadığı ve *Enver Sedat*'a karşı ayaklanmalar başladığı görülmüştür.

Bu kadar olumsuzluğun üstüne, arkasındaki ordu gücünü de kaybeden *Enver Sedat* 1981 yılında düzenlenen bir suikast ile öldürülmüştür, yerine yine eski bir asker olan *Hüsnü Mübarek* geçmiştir ve günümüzde halen iktidarın tepesindeki yerini

¹⁹ Orta Doğu'da Yeni Bir Boyut: Camp David, http://www.masonluk.net/kabala_masonluk_05_6.html, (9 Nisan 2006).

korumaktadır. *Hüsnü Mübarek*, politik anlamda *Enver Sedat*'ın getirdiği liberal ekonomi sistemi (özel teşebbüsler, çok partili sistem, basın hürriyeti vs...) çerçevesinden uzaklaşmayan, ancak daha çok borçlarından kurtulmak için çeşitli politik oyunlara ve çarelere başvuran bir başkan görünümündedir. Örneğin, 1990 yılında Irak Kuveyt'i işgal ettiğinde Mısır körfeze asker yollayan ilk Arap ülkelerinden biriydi ve bu sayede ABD tarafından borçları silinmişti.

Mübarek'in diğer ekonomik ve politik hareketleri ise şöyledir²⁰:

- Toplumun az bir kısmının tüketimi yerine, daha büyük bir çoğunluğunun tüketimi düşünlerek hareket edilmiş ve buna bağlı olarak, lüks ithal mallarının tüketimi kısıtlanmış ve diğer taraftan yiyecek sübvansiyonları devam etmiştir.

- Diğer politik parti oluşumları ve daha önce *Enver Sedat* döneminde hapse atılan politikacılar serbest bırakılmıştır.

- Sina Yarımadası'nın kendi ait olduğu yere Arap topraklarına dönmesi onun için önemliydi ve bu konu üzerinde ısrarla durmuş ve sonunda istediğine kavuşmuştu.

- İsrail barışından sonra bozulan Arap ülkeleri ile ilişkileri onarma yolunda adımlar atmaya çalışmıştır.

Özet olarak, *Hüsnü Mübarek*'in günümüze kadar olan ekonomik ve politik yaklaşımlarına bakıldığında, "*Nasır* dönemindeki kısıtlayıcı günlere dönülmemiş olsa da bazı kısıtlamalar yapıldığı görülmektedir. Bu bakımdan *Hüsnü Mübarek* düşünce olarak, *Nasır* kadar kısıtlayıcı olmamış ancak *Enver Sedat* kadar da serbest bir anlayış izlememiştir. Yani *Nasır* ile *Enver Sedat* arasında kendince dengeli bir yol yapmıştır. *Enver Sedat* ile *Hüsnü Mübarek*'in en önemli farkı ise şuydu: *Enver Sedat* siyasi liberalleşme yokken ekonomik liberalleşmeyi uygulamaya çalışmıştı, ancak *Hüsnü Mübarek* kontrollü demokrasi bağlamında ekonomik liberalleşme düşüncesini benimsemiştir."²¹

Enver Sedat'ın 1981'deki ölümünden sonra yerine gelen *Hüsnü Mübarek* zamanında, dış ilişkiler bakımından da oldukça hareketli bir dönem yaşanmıştır. Bir taraftan Filistin'in Orta Doğu içindeki yerine karşı Mısır'ın alacağı tutum, yani Arap

²⁰ The Rule of Mubarek, 2002, http://www.arab.net/egypt/et_mubarek.htm, (8 Ocak 2006).

²¹ Jean-Jacques Dethier, *The Political Economy of Agricultural Pricing Policy, Vol. I. Trade, Exchange Rate, And Agricultural Pricing Policies In Egypt*, Washington D.C. : The World Bank, 1989, s.14.

dayanışmasına katılıp katılmayacağı, diğer taraftan ise Camp David anlaşmasını imzalamış olmasına yönelik hem içeriden (Mısır içinde yaşanan İslami köktendincilik tutumu) hem de dışardan gelen düşmanca yaklaşımlarla uğraşılmak zorunda kalınmıştır. Bununla birlikte 1985 yılında başlayan kanal ve turizm gelirlerindeki azalma ve 1986'da dünyadaki petrol fiyatlarındaki çöküşle paralel olarak Mısır'ın ekonomisinde oluşan ödemeler dengesi açığı, borçlanma ve bunları IMF aracılığıyla finanse etme durumu ilgili sorunlar belirginleşmiştir yani Mısır tam anlamı ile makro ekonomik olarak trajik bir gerileme içine girmiştir. 1986 yılında ekonomiyi olumlu yönde etkilemek amacıyla özellikle yerli üreticiyi teşvik etme adına yeni vergi reformları çıkarılmış ve 1970'lerin ortalarında başlayan "dışa açık ekonomi" ile ortaya çıkan ve yerel üreticiyi zora sokan sorunlar giderilmeye çalışılmıştır.²² Bunun ardından yapılan 1987'deki IMF ile olan anlaşmada, enflasyonun düşürülmesi, ekonomik büyüme ve dış ilişkilerdeki durumun geliştirilmesi gibi konularda görüşülmüş ancak yavaşta olsa ilerleyen reformlar ülke ekonomisindeki 3 yıllık bir durgunluğu engelleyememiştir. Çünkü 1986'nın ortasından itibaren benimsenen reformlar ne yazık ki yapısal uyum ve ekonomik büyüme stratejileri bakımından eksik kalmıştı. Bunun yanında yıllık ortalama 1 milyonluk nüfus artışı ve bunların şehirlere olan göçü, ayrıca tarım için elverişli alanların yüzde olarak azlığı da Mısır ekonomisini 1980'lerde etkileyen sorunlar arasındaydı.

Bütün bu negatif etkenlerin sonucunda 1989 yılında, endüstriyel üretimde düşük bir büyüme oranına karşılık, %20'lerin üzerinde bir enflasyon (tüketici fiyatlarıyla), %15'lerde bir işsizlik oranı ve 40 milyar ABD doları üzerinde bir dış borç meydana gelmiştir.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, 1980 yılında nüfus 42.3 milyon iken 1990 yılında 51.5 milyon olmuş, buna karşılık 1980 yılında 529 ABD Doları olan kişi başı gelir 1990 yılında 1.774 ABD Doları olmuştur.

²² Hanaa Kheir-El-Din and Sherine El-Shawarby, "Trade And Foreign Exchange Regime In Egypt", Cairo University Working Paper 2034, <http://www.erf.org.eg/uploadpath/pdf/2034.pdf>, (13 Şubat 2006).

TABLO 2:
1980, 1985 ve 1990 Yıllarına Ait Nüfus, GSYİH ve Enflasyon Değerleri

Mısır Ekonomisi	1980	1985	1990
Nüfus (milyon)	42.3	48.5	51.5
GSYİH (milyar \$)	22.4	46.5	91.4
GSYİH (kişi başı \$)	529	958	1.774
GSYİH (yıllık reel değişim)	3.4	7.4	2.4
Enflasyon (yıllık % değişim)	20.5	12.1	22.2

Kaynak: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği, Yayın No: 15, s.23

Diğer yandan aşağıdaki tabloda, Mısır'ın kendi ekonomik bilgilerini yayınladığı kaynaklardan birinde yer alan 1980'li yıllara ait enflasyon oranlarını görmekteyiz. Bu tabloya göre yıllık enflasyon oranları çok büyük dalgalanmalar izlememiştir. Bu tabloda görülen büyük fark sadece 1980 - 1981 yılları ve 1985 - 1986 yıllarında oluşmuş ve bunlardan birincisinde yaklaşık %50 oranında bir enflasyon azalışı, ikinci aralıkta ise yaklaşık %70 oranında bir enflasyon artışı yaşanmıştır.

TABLO 3:
1980 - 1990 Arası Yıllık Enflasyon Oranları

Dönem : Her Yıl	Birim : (%)
Tarih	Değer
31.12.1980	20.3
31.12.1981	10.5
31.12.1982	14.8
31.12.1983	16.1
31.12.1984	17.1
31.12.1985	13.3
31.12.1986	22.6
31.12.1987	19.7
31.12.1988	17.7
31.12.1989	21.3
31.12.1990	16.8

Kaynak : www.idsc.gov.eg (21.02.2006)

1980 - 1990 arasında Mısır ekonomisine genel bir bakış attığımızda karşılaştığımız genel veriler şöyle idi:

- **GSMH, GSYİH** : “1980 yılında GSMH kişi başına 570 ABD Doları iken bu rakam 1985’te 630 ABD Doları seviyesine çıkmıştır. Ancak, 1988 - 1991 arasında kişi başına 600 ABD Doları seviyesine inmiştir. 1980 yılında yapılan araştırmalara göre GSYİH kişi başına 560 ABD Doları idi. Bu rakam 1985 - 1986 yıllarında 750 ABD Doları olmuş, daha sonra ise 1987 yılında düşüşe geçip 600 ABD Doları seviyesine inmiş ve bunu takip eden yaklaşık 5 senelik bir dönem boyunca 600 - 700 ABD doları arasında askıda kalmıştır. Bu döneme etki eden en büyük etken 1980’lerin sonlarında ortaya çıkan petrol fiyatlarındaki düşüştür (Bu dönemden sonraki yüksek seviyeli artış, Mısır’ın Körfez savaşında Irak’a karşı taraf olarak yerini almasıyla birlikte AB, ABD ve Japonya’dan gelen yardımlarla borçlarının bir kısmından kurtulmasından kaynaklanmaktadır).”²³ GSYİH 1980’lerin ortasından sonra ekonomi bu konuda miskin bir büyüme izlemiştir ve bunun sonucunda 1988’de 45,08 milyar ABD Doları seviyesinde kalmıştır.²⁴ 1989 tahminlerinde ise GSYİH 38,3 milyar ya da kişi başı gelir olarak 700 ABD doları civarında olduğu görülmekteydi.²⁵

- **Tarım*** : 1987’de tarım GSYİH’ın %15’ini oluşturan seviyesi ile ülkenin en büyük iş kaynağını oluşturmaktaydı. Ekilebilir alanlarda çiftlik hayvanları için besinler, mısır, buğday, sebze, meyve, pirinç ve pamuk yetiştirilmekteydi. Ancak yine de ağırlıklı olarak ithalata bağımlı bir tablo vardı.

- **Endüstri*** : 1987’de GSYİH’ın %34’ü kadardı. İçerideki üretim GSYİH’ın %12’si kadar katkıda bulunuyordu. 1980’lerde endüstri bir durgunlaşma içine girmişti. Üreticiler sadece tüketicisi bol olan mallar ile bazı gerekli çimento, demir-çelik, alüminyum gibi malları üretmekteydiler. 1984 - 1988 arasında ise petrol (benzin) üretimi yıl başına 42,7 ton civarındaydı. 1980’lerde gaz üretimi yine önemli bir faktördü.

²³ Globalization : Trade and Investment In Egypt, Jordan and Syria Since 1980, 1999, <http://www.iupui.edu/~anthkb/a104/egypt/globalegypt.htm>, (13 Ocak 2006).

²⁴ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0007\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0007)), (15 Ocak 2006).

²⁵ Egypt, 1990, http://www.theodora.com/wfb1990/egypt/egypt_economy.html, (18 Şubat 2006).

* Bu verilerin hazırlanmasında “<http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-4017.html>” web sitesinden faydalanılmıştır.

- **İhracat*** : İhracatlarda 1980'lerde durgunlaşma olmuştur. 1988'de 3,1 milyar ABD Doları kadarı petrol ihracatına ait olmak üzere 4,8 milyar ABD Doları seviyesindeydi. Tekstil ihracatı 458 milyon ABD Doları ve diğer üretim malları ihracatı ise 810 milyon ABD Doları kadardı.

1989 yılında 2,55 milyar ABD doları (f.o.b.) olan ihracattaki payın büyük kısmını işlenmemiş pamuk, ham ve işlenmiş petrol, pamuklu ürünler ve tekstil ürünleri oluşturuyordu. Ana ticaret partnerleri ise ABD, Avrupa ülkeleri (daha çok doğu Avrupa), Japonya idi.

- **İthalat*** : 1980'lerin ilk yarısında hızla artan bir ticaret açığı göze çarpmaktaydı, ikinci yarısında ise bu açık azda olsa dengelenmişti.1988 baz alındığında 10,6 milyar ABD Doları kadar bir ithalat söz konusu idi. Bunun 3.7 milyar ABD Doları kadarını ara mallar, 3 milyar ABD Doları kadarını ana mallar, 2 milyar ABD Doları kadarını tüketim malları, 1,7 milyar ABD Doları kadarını ise yiyecek ve tarımsal ürünler oluşturmaktaydı. Ticaretteki ana partnerler ise yine aynıydı.

- **Borç*** : Tahmini olarak 1988'de 34 milyar ABD Doları kadardı. Bu tabii ki sadece sivil borçtu, bunun yanında bir de askeri olarak 10,8 milyar ABD Doları kadar daha borç bulunmaktaydı.

- **Ulusal Güvenlik Ve Savunma Bütçesi** : "Savunma Bakanlığı 1989'da 2,4 milyar EGP yada toplam hükümet harcamalarının %10'u kadar bir harcama yapıldığını iddia etse bile, bu konudaki güvenilir bilgiler ne yazık ki ulaşılabilir değildir. Ancak diğer kaynaklar savunma giderlerinin açıklananın iki katı olduğunu savunmaktadırlar. Üstelik aynı kaynaklar bu rakama Amerika'dan gelen 1,3 milyar ABD Doları askeri yardım, yine Suudi Arabistan'dan gelen yardım ve dışarıya satılan savunma endüstrisi mamullerinin gelirlerinin de dahil olmadığını söylemektedirler."²⁶

* Bu verilerin hazırlanmasında "http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-4017.html" web sitesinden faydalanılmıştır.

²⁶ Federal Research Division, A Country Study, 1990, http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0010), (15 Ocak 2006).

2.1 TARIM

Mısır genel olarak bakıldığında, coğrafik yapısı itibari ile günümüzde olduğu gibi (her ne kadar büyük gelişmeler kaydedilmiş olsa bile) 1980'lerde de tarım için uygun olmayan bir görünüm taşımaktaydı. "Tarıma uygun alanlar, Birleşmiş Milletler Yiyecek ve Tarım Organizasyonu tarafından 1987'de yapılan değerlendirmede 6.020.000 feddan (1 feddan = dönüm = 4.200 m²) olarak belirlenmiştir. Yani kişi başına 0.12 feddan alan ile dünyanın en az miktarlarından biridir ve Bangladeş'tekinden (0.19 feddan) bile azdır."²⁷

Bütün bu tarımsal alan kısıtlığına rağmen Mısır, aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi dört mevsim ürün alınabilen bir ülke görünümündeydi ve bu alanlardan oldukça verimli şekilde faydalanılmaya çalışılmaktaydı. Özellikle meyve üretiminde 1952-1987 yılları arasındaki 35 senelik bir dönemde yaklaşık %600'lük bir büyüme gerçekleşmişti.

TABLO 4:
1952 - 1987 Arasında Ekilen Alanlar (feddan)

Ekilen Alanlar	1952	1974	1980	1987
Kış Ürünleri ^a	4.364.000	4.980.000	4.926.000	5.098.000
Yaz Ürünleri ^b	3.026.000	5.101.000	5.045.000	4.842.000
Sonbahar Ürünleri ^c	1.824.000	667.000	803.000	854.000
Meyve Bahçeleri	94.000	273.000	361.000	616.000
TOPLAM	9.308.000	11.021.000	11.135.000	11.410.000

Kaynak : http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/egypt/eg_appen.html, (15.01.2006)

^a Ana ürün : Buğday, fasulye, arpa, soğan ve yonca (yem için)

^b Ana ürün : Pamuk, piring, akdarı ve şeker kamışı

^c Ana ürün : Mısır

1980'lerin başında yapılmaya başlanan tarımsal reformlarla birlikte Mısır devleti, tarım alanlarındaki payını ve kontrolünü azaltmak istemeye başlamıştır. Ayrıca yine yapılan bazı reformlarla ülke ekonomisi için yararlı olabilecek gerçek adımlar atılmaya başlanmıştır (sulama kanalları yapımı, teknolojik yenilemeler, gümrük vergileri, alım-satım vergileri vs...).

²⁷ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0100\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0100)), (15 Ocak 2006).

Bu reformların bir uygulaması olarak gümrük vergilerinde azaltma yapılmıştır, böylece ülke tarımı için gerekli olan tarımsal girdilerin fiyatları azalmış ve alımları çoğalmıştır. Bu yapılan gümrük vergisi düzenlemesi şüphesiz tarımsal ürün ve ekilebilir alan artışı için çok önemli bir adımdı. Örneğin, aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi tarım girdilerine uygulanan gümrük vergisinde, 1986'dan 1994'e gelindiğinde büyük oranda bir artış olmamıştır. Ayrıca yine tabloda büyük öneme sahip olan tarım girdilerine uygulanan gümrük vergilerinin de sabit kaldığını görmekteyiz.

TABLO 5:
Mısır'da Tarımsal Girdilerin İthalatında Gümrük Vergileri

Madde	Gümrük Vergisi (%)	
	1986	1994
Nitrojen Gübresi	10	30
Fosfor Gübresi	10	5
Potas Gübresi	5	10
Böcek İlacı	10	40
Traktörler	30	5
Biçer – Döver	5	5
Harman Makinesi	5	5
Aritılmış Yağ	5	5
Benzin	5	5
Parafin	5	5
Güneşlik	5	5
Mazot	5	5
Sülfürik Asit	20	20
Limon Asidi	10	10
Sülfür	10	5

Kaynak : Economic and Social Commission for Western Asia, Agricultural Trade and The New Trade Agenda : Options and Strategies to Capture The Benefits for The Middle East, Case Study from Egypt, United Nations New York, 2001, s.17-18

Bir başka yenileme hareketi de sulama kanalları ile ilgili olmuştur. Sulama sistemlerinin düzenlenmesinden önce Mısır, oldukça fakir ve dengesiz bir ülke görünümündeydi. Daha sonra açılan kanallar ve inşa edilen sulama sistemleriyle, Nil suları kontrol altına alınmıştır. Böylece yılda ancak bir defa alınabilen ürün miktarı üçe çıkmıştır. “Ekilebilir alanların artmasına sebep olan barajlar ve sulama sistemleri gibi su kontrol sistemlerinin en önemlisi, Büyük Assuan Barajı'dır. Bu barajın inşası *Kavalalı Mehmed Ali Paşa* tarafından planlanmış ve ancak çeşitli sebepler yüzünden 1902 yılında tamamlanabilmiştir. En son olarak 1934'te yükseltilmiş olan baraj, 4 km uzunluğunda, 110 m yüksekliğinde olup, 500.000 hektarlık yeni bir arazi alanını ekime

müsait kılmıştır. Barajın hemen güneyinde ise 554 km uzunluğunda, 5000 km² yüzölçümündeki Nasır Gölü yer almaktadır.”²⁸

Diğer bir reform hareketi de çok büyük tartışmalara neden olan, dünya fiyatları ile Mısır’daki yurtiçi fiyatlar arasındaki aralığı daraltma yönünde olmuştur ve bu konuda üzerinde durulacak en önemli ürünler de, pirinç, mısır, buğday ve pamuk olarak belirlenmiştir (EK 1.). “Bununla birlikte bu yeni fiyatlandırmaya çiftçilerin 1985 - 1995 yılları arasında, buğday için %108, pirinç için %51 ve mısır için %6’lık bir ürün artışı şeklinde cevap verebilmiş olması da büyük bir olumlu etki yaratmıştır. Bunun sonucunda aynı dönem içinde buğdayda %206, pirinçte %109 ve mısırdaki %49’luk toplam bir artış olmuştur. Bu keskin yerel üretim değişikliklerini takip eden yıllarda buğday ithalatında azalma olmuş, ancak mısır ithalatında 1980’lerin ortalarından sonra çok büyük bir değişiklik olmamıştır. Bunun yanında, tarım için gerekli teknolojik yenilemeler yapılması da üretime büyük oranda destek sağlamıştır.”²⁹

Mısır’da daha öncede belirtildiği gibi, çiftçilik çok kısıtlı bir alanda yapılabilmektedir. Bu alan yaklaşık olarak, toplam kara alanının %3’ünden az bir kısmını oluşturmaktadır, çünkü ülke kurak ve çok kurak bölgelere ayrılmaktadır. Tarım yapılabilecek alanların %90’a yakını delta bölgesinde toplanmıştır, geri kalan kısmı ise ince bir şerit halinde Nil boyunca Asvan ve Kahire (Yukarı Mısır) arasında ve ayrıca yine bir şerit halinde Akdeniz kenarında bulunmaktadır. Ülkenin içinde bulunduğu bütün olumsuz koşullara rağmen (sıcak hava, bol su ve az bulunan verimli toprak vs...), Mısır’daki tarımsal alanlar çiftçilerin çift sürüm yöntemi ile birçok çeşit ürün alabilmelerine olanak sağlamaktadır.

Aşağıdaki tabloda Mısır genelinde yetiştirilen ürünler görülmektedir. Tabloya baktığımızda 1988 - 1990 yılları arasındaki üretimde çok büyük artışlar yaşanmadığını görmekteyiz, ancak büyük oranlı bir azalışta yoktur. Bu durum, Mısır gibi az miktarda verimli toprağa sahip bir ülke için tartışmasız iyi bir durumdur. Yetiştirilen ürünlerden önemli olanların yetişme bölgelerine baktığımızda, toprak yapısı dolayısı ile bir toplanma görülmektedir. Assuan barajı çevresi, Nil vadi ve deltası ve kıyı bölgelerde

²⁸ Mısır, 2004, <http://turkcebilgi.com>, (11 Şubat 2006).

²⁹ Economic and Social Commission for Western Asia (ESCWA), Agricultural Trade and The New Trade Agenda : Options and Strategies to Capture The Benefits for The Middle East, Case Study from Egypt, United Nations New York, 2001, s.13.

daha çok pamuk, fasulye, mısır, buğday, şeker kamışı, akdarı, pirinç, soğan, patates, sebze ve meyve yetiştirilmektedir.

TABLO 6:
Mısır'da Yetişen Başlıca Tarımsal Ürünler (1000 metrik alan)

Başlıca Tarım Ürünleri	1988	1989	1990
Buğday	2.838	3.182	4.267
Pirinç	2.132	2.697	2.800*
Arpa	120	138	129*
Mısır	4.088	4.525	4.400*
Süpürge Otu (Tohumu)	586	585	600*
Patates	3.239	1.657	921*
Taze Patates	116	55	110*
Kuru Fasulye	362	460	375*
Soya Fasulyesi	129	91	120*
Pamuk Yağı	532	498	490*
Pamuk	322	296	330*
Lahana	460	347	400*
Domates	4.212	3.997	4.300*
Karnabahar	101	71	95*
İri Kabak, Kabak, Su Kabağı	419	368	400*
Salatalık ve Ufak Salatalık	265	290	300*
Patlıcan	371	364	400*
Kırmızı Biber	262	242	245*
Kuru Soğan	662	445	550*
Sarımsak	142	93	100*
Taze Fasulye	122	114*	135*
Havuç	94	94*	100*
Karpuz	1.165	1.000	1.150*
Kavun	572	609	610*
Üzüm	557	621	580*
Hurma	494	572	580*
Şeker Kamışı	10.795	11.213	11.143*
Şeker Pancarı	726	685	700*
Portakal	1.199	1.398	1.420*
Koyu Renkli Portakal, Mandalina ve Satsuma Mandalinası	151	170	160*
Limon ve Ufak Limon (Lime)	236	239	240*
Mango	99	129	130*
Muz	355	338	390*

Kaynak : Kamil Uslu, Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü, M.Ü.Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:9, 1998, s.68

* Resmi Olmayan Tahmin

* FAO Tahmini

Bütün tarımsal üretim artışı yaratmaya yönelik yapılan çalışmalara ve iyi derecede sonuçlar alınmasına rağmen, 1980'lerin ortasında tarımsal alanın kıtlığı ve

yüksek nüfus artışının etkisi düşünülerek dışarıdan yiyecek sağlama ihtiyacı duyulmuştur. Ülke içinde ortaya çıkan bu ihtiyaç, 1980'lerdeki tarımsal ithalat ve ihracat oranlarına yansımıştır (EK 2.). Ancak 1988'de, GSYİH miktarına yaptığı %20'den fazla katkı ve ihracata yaptığı %9 katkı ve 4 milyondan fazla çalışanı ve toplam işgücü sayısının 1/3'ini oluşturmasıyla tarım sektörü yine de iyi bir görünümdeydi.³⁰

Mısır'ın dış yiyecek yardımlarına ve 80'lerdeki düşük tarımsal performansına rağmen, tarım Mısır için hep ekonominin bel kemiği ve gelecek garantisi olarak düşünülmüştür.

2.2 HAYVANCILIK

“Mısır'daki hayvan varlığına bakıldığında, geçmişten günümüze sayıları oldukça azalmış olan ve genelde Assuan Barajı'nın güneyinde rastlanan timsahlar vardır. En büyük yabanıl hayvan Batı çölü'nün güney kesiminde yaşayan dağ koyunudur. Diğer çöl hayvanları arasında ise ceylan, çöl tilkisi, dağ keçisi, Mısır tavşanı ve Arap tavşanı bulunmaktadır. Mısır'da birçok yılan türü de bulunmaktadır. Bunlar engerek, Mısır kobrası ve benekli yılandır. Mısır'da birçok yerli ve göçmen kuş türü ile Nil nehrinde ve delta bölgesindeki göllerde yaşayan balık türleri (yıllık 140.000 metrik ton balık yakalanmaktadır) de bulunmaktadır.”³¹

TABLO 7:
Mısır'da Canlı Hayvan Sayısı

	1988	1989
Sığır	3.317.000	3.389.000
Manda	2.640.000	2.473.000
Koyun	3.908.000	4.026.000
Keçi	3.697.000	4.137.000
Domuz	88.000	94.000
At	10.000	10.000
Eşek	1.950.000	1.960.000
Deve	178.000	187.000

Kaynak : Kamil Uslu, Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü, M.Ü. Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:9, 1998, s.69

³⁰ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0100\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0100)), (15 Ocak 2006).

³¹ Ana Britannica, “Mısır”, 15. Baskı, Cilt 16, İstanbul : Ana Yayıncılık, 1989.

Yukarıdaki tabloda, Mısır'da ekonomik amaçlı yetiştirilen hayvanlar görülmektedir. Bu hayvanların başında sığır, manda, koyun, keçi, domuz, at, eşek ve deve gelmektedir. Fakat 1988 - 1989 yıllarında sayı bakımından diğerlerine göre daha fazla artış gösteren hayvanlar koyun ve keçidir. Örneğin, 1988'de 3.908.000 olan koyun sayısı, 1989'da 4.026.000 olmuş, 3.697.000 olan keçi sayısı ise 4.137.000 olmuştur.

Ayrıca 1990 FAO kaynaklarına göre, bu saydığımız hayvanların dışında ekonomik amaçlı yetiştirilen hayvanlar listesinde hindi, tavuk ve ördek de bulunmaktaydı, sayıları ise sırasıyla 1.740.954, 78.255.296 ve 20.439.662 idi. Yine 1990 FAO kaynaklarındaki bilgilere göre hayvan sayılarının ulaştığı rakamlar şöyle idi:

- Sığır 3.292.347, manda 3.540.072, koyun 5.895.011, keçi 4.407.496, domuz 8.112, at 40.668, eşek 8.441, deve 127.337.³²

TABLO 8:
Mısır'da Hayvandan Elde Edilen Üretim (100 metrik ton = 1000 kg)

	1988	1989	1990
Sığır ve Dana Eti	255	258*	268*
Manda Eti	214	215*	218*
Koyun ve Kuzu Eti	62	65*	67*
Keçi Eti	27	28*	29*
Domuz Eti	2	2*	2*
Kümes Hayvanları Eti	219	215*	230*
Diğer Etler	7	76*	79*
Yenilebilir Hayvan Eti	68	69*	73*
İnek Sütü	934	950*	970*
Manda Sütü	1.220	1.250*	1.300*
Koyun Sütü	6	7*	7*
Keçi Sütü	15	16*	16*
Tereyağı ve Kaynamış Yağ	8	81.7	82.5
Peynir	313.3	315	320.0
Tavuk Yumurtası	176.2 ⁺	152.0 ⁺	156.0 ⁺
Bal	11.1	10.9	12.0 ⁺
Yün : İçyağı ⁺	1.9	1.9	1.9
Sığır ve Manda Derisi	41.1	41.1	43.7
Koyun Derisi	7.5	7.8	8.1
Keçi Derisi	3.8	4.0	4.1

Kaynak : Kamil Uslu, Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü, M.Ü. Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:9, 1998, s.70
* FAO Tahminleri
⁺ Resmi Olmayan Veriler

³² <http://www.fao.org>, (9 Şubat 2006).

Yukarıdaki tabloda Mısır'ın hayvanlardan elde ettiği üretim miktarları görülmektedir ve buradan da anlaşılacağı gibi 1988 - 1990 yılları arasında rakamlar neredeyse yerlerinde saymıştır. Yani özetle, Mısır'da 1980'lerin sonlarında yetiştirilen büyükbaş hayvan sayısı yüksek olmasına rağmen elde edilen verim düşüktür ve bu yüzden bu yıllarda hayvancılık Mısır ekonomisine önemli bir katkı sağlayamamıştır.

2.3 ENDÜSTRİ VE MADENCİLİK

Geçmişten beri maden bakımından zenginliğine rağmen, Mısır'da madencilik gelişimi ile ilgili araştırmalar ancak 1896'da kurulan devlet kuruluşu ile etkinleşmiş ve daha sonra 1956 yılında yapılan düzenlemelerle ilerlemiştir (EK 3.). Petrol, manganez, çinko, demir, kurşun, fosfat, krom, altın, amyant, kükürt, volfram ve titan Mısır'ın en önemli madenleridir. Ayrıca, kireç taşı, tuz, bazalt ve pembe mermer bulunur.

"1980 - 1990 yılları arasına bakıldığında Mısır yeterli enerji kaynağına sahip bir ülkeydi, ancak sadece birkaç doğal kaynak sahibiydi. Mineral madenlerinin toplam değeri 1986'da 102 milyon EGP idi. Bu rakam 1981'de 60 milyon EGP kadardı. Başlıca mineral madenleri demir cevheri, fosfat ve tuzdu. 1986'daki toplam üretim tahmini olarak sırasıyla 2.048 ton, 1.310 ton ve 1.233 tondur. Bu rakamı 1981 ile karşılaştırdığımızda rakamlar yine sırası ile 2.139 ton, 691 ton ve 883 tondur. Ayrıca 1986'da asbest 313 ton, kuvars ise 19 ton civarındaydı. Endüstriyel üretimde ise çinko, kalay, bakır ve kurşun başı çekmekteydi."³³ 1980'lerin sonuna gelindiğinde ise Mısır'ın madenler bakımından görüntüsü aşağıdaki tablodaki gibi olmuştur:

TABLO 9:
Mısır'da Madencilik

	1987	1988	1989
Ham Petrol	45.177	-----	42.971
Demir Cevheri ⁺	1.024	1.050	1.290
Tuz (Rafine Edilmemiş)	1.233	1.849	1.162
Fosfat Kaya ⁺	1.310	1.330	1.347
Alçıtaşı (Ham)	1.088	1.337	1.309
Doğal Gaz	169	190	251

Kaynak : Kamil Uslu, Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü, M.Ü. Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:9, 1998, s.73

³³ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0109\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0109)), (15 Ocak 2006).

Mısır'da 80'lerde başlayan ilerleme hareketleri endüstride de kendini göstermiştir.

Başlıca endüstri dalları; demir-çelik, madencilik, petrol-kimya, turizm, tekstil ve çimentodur; bunları daha alt seviyelerde olarak; gıda üretimi, kimyasal maddeler ve yapı malzemeleri üretimi izler.

1980 - 1990 yılları arasında gelişmeye başlamasına rağmen, kısıtlı endüstri yapısına sahip olan Mısır'la ilgili olarak aşağıdaki tablo'da çeşitli endüstri üretim dallarına ait üretim miktarları verilmiştir:

TABLO 10:
Mısır'da Çeşitli Endüstri Üretim Dallarını Üretimi (100 metrik ton)

Seçilmiş Üretimler	1987	1988	1989
Buğday Unu	3.706	3.675	3.629
İşlenmemiş (Ham) Şeker*	1.000	1.029	977
Pamuk Yağı	277	289	355
Bira (1000 hektolitire)	470	510	490
Sigara (milyon)	47.500	43.846	43.208
Pamuk İpliği (Saf)+	251	249	249
Jüt İpliği	26	26	26
Jüt Kumaş	21	22	21
Yün İpliği	19	18	19
Kağıt ve Karton*	160	160	216
Araba Lastiği+	3.410	3.427	3.391
Sülfirik Asit (%100)	60	54	60
Kostik Soda	54	55	51
Nitrat Gübre&	657	677	678
Fosfat Gübre#	189	202	222
Güçlü Motor (Petrol Motor)	3.275	3.380	3.514
Gazyağı	2.325	2.700	2.173
Damıtılmış Fuel Oil	3.751	3.613	3.737
Mazot	10.357	10.380	10.713
Asfalt	583	593	580
Çimento	8.762	593	584
Pik Demir	147	132	112
Radyo (1000)	189	161	43
Televizyon (1000)	3.333	315	194
Ulaşım Vasıtaları Toplamı	19.000	18.000	13.000
Elektrik Enerjisi (milyon kw/s)	34.740	35.410	36.900

Kaynak : Kamil Uslu, Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü, M.Ü.Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:9, 1998, s.71

* FAO Tahminleri

+ Pamuk İpliği – 30 Haziran itibarıyla

+ Araba Lastiği – İç lastik, bütün motorlu araçlar (motosiklet ve bisiklet dahil)

& FAOTahminleri

FAO Ve UN Tahminleri

2.3.1 Demir – Çelik Endüstrisi

“1990’lı yılların başına kadar Mısır ekonomisi incelendiğinde, hemen hemen tüm sektörleri kapsayacak şekilde devletin ağırlığının söz konusu olduğu görülmektedir. Devletin ekonomideki ağırlığından, disiplinli, planlı ve organize bir şekilde ekonomiye yön verilmesi çabasından daha çok, anayasanın devlete yüklemiş olduğu sosyalist bakış açısının Mısır’daki anlayış ve uygulamaları anlaşılmalıdır. 1990’ların başına kadar devletin ekonomiye bakışını, devlet işletmelerinin artırılması, mevcutların korunması ve genişletilmesi ve ekonominin en detayına kadar merkezi bir kontrole tabi tutulması şeklinde özetlemek mümkündür. Bu çerçevede, 1952 devriminden 1970’li yılların sonlarına kadar Mısır ekonomisi dışa kapalı bir ekonomi olarak idare edilmiş, devlet tekstilden bankacılığa kadar tüm alanlarda kamu holdingleri oluşturarak üretim ve istihdamı yönlendirmiştir.

1970’li yılların sonlarına doğru küçük çaplı olmak kaydıyla dışa açılma çabalarına girilmekle birlikte, esas değişim 1980’li yıllarda IMF ve Dünya Bankasının baskı ve yönlendirmesi sonucunda, 1990’lı yılların başında Mısır devletinin Ekonomik Reform ve Yapısal Uyum Programını yürürlüğe koyması ile başlamıştır. Bu programın önemli bir ayağını kamu işletmelerinin özelleştirmesi oluşturmuştur.”³⁴

2.3.1.1 Ham çelik üretimi

Mısır, 1980’li yıllarda demir-çelik üretiminde önemli yeri olan ülkelerden bir tanesiydi ve her yıl büyük artış gösteren üretim miktarları ile hem Orta Doğu hem de Kuzey Afrika bölgesinde birinci sırada yer almaktaydı.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, Mısır’ın ham çelik üretimi, 1975 yılında 375 bin ton iken, 1980 yılında 968 bin tona yükselmiştir, 1987 yılına kadar ise bu düzeyini korumuştur. 1987 yılında üretimin 1,4 milyon tona yükseldiği ve 1988 yılında büyük bir atılım yaptığı ve bu tarihten sonra ise istikrarlı bir yükseliş gösterdiği gözlenmektedir. 1996 yılında ise bu miktar 2,6 milyon tona çıkmıştır.

³⁴ T.C. Kahire Büyükelçiliği Ticari Müşavirliği, Mısır Demir-Çelik Sektörü, Eylül 2003, ss.1-2.

TABLO 11:
1975 – 1996 Yılları Arasında Mısır'ın Ham Çelik Üretimi (1000 Ton)

1975	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
375	968	1015	1074	979	928	1028	1013	1433
1988	1989	1990	1991	1992	1993	1994	1995	1996
2025	2114	2325	2541	2500	2500	2622	2642	2620

Kaynak : T.C. Kahire Büyükelçiliği Ticari Müşavirliği Eylül 2003

2.3.1.2 Kişi Başına Çelik Üretimi

Mısır'ın kişi başına çelik üretimi aşağıdaki tabloda gösterilmektedir. 1986 yılında kişi başına 20 kg olan çelik üretimi, 2000 yılında 57.7 Kg'a yükselmiştir. 2002 yılında ise kişi başına çelik üretimi 61.5 Kg dolaylarında bulunmaktadır.

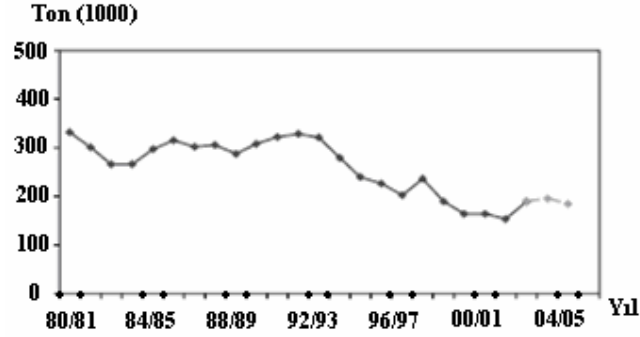
TABLO 12:
1986 – 2000 Arası Kişi Başı Çelik Üretimi

Yıl	1986	1994	1995	1996	1997	1998	1999	2000
Kg	20	45	45	42	41.4	56	54	57.7

Kaynak : T.C. Kahire Büyükelçiliği Ticari Müşavirliği Eylül 2003

2.3.2 Tekstil Endüstrisi

1980'lerin başından itibaren Mısır'da tekstil sektörü ile ilgili olarak bir yatırım artışı göze çarpmaktadır. Bununla birlikte, tekstil makineleri yenilenmeye başlamış ve genişleyen yatırımlarla beraber makine sayısında da artış meydana gelmiştir. Bu dönemdeki en önemli olumlu değişim ise pamuk üretimi artışı dolayısı ile oluşan dokuma tezgahı sayısındaki artışı ve toplam kapasitede de büyük bir yüzdelik dilimi kaplamaktaydı. Bu değişimler her ne kadar Mısır'ın dünya ticaretindeki payında önemli bir değişikliğe neden olmamışsa da, kendi iç ekonomisi açısından önemli olmuştur.

Kaynak : www.icac.org/Meetings/egypt_2004/papers/summary.pdf (19 Şubat 2006)

Şekil 2. Mısır'da Yıllara Göre Pamuk Üretimi

Yukarıdaki tabloda görüldüğü gibi, pamuk üretimi sonucu her hangi bir verim alınamayan yılların ardından, 1980 - 1981 yıllarında işlenmiş pamuk miktarı 330.000 tona fırlamıştır. 1992 - 1993 yıllarına kadar bu seviyede ilerleyen pamuk üretimi daha sonra istikrarını koruyamayarak düşüşe geçmiştir.

Sonuç olarak bu dönemdeki gelişmelere rağmen, "Mısır'da tekstil sektörünün Pakistan, Hindistan ve de Türkiye'deki gibi rekabetçi bir yapıya sahip olması için yine de özel yatırımları büyük oranda arttırma ihtiyacı vardı. Çünkü, ancak bu şekilde kaldırılan kotalar ile beraber yeni ihracatçılarındaki açık piyasaya girmesi mümkün olacak, fiyatlar düşecek ve iç rekabetle beraber dış rekabette de pazar payları üzerinde gelişmeler yaşanabilecekti."³⁵

2.3.2 Petrol Endüstrisi

Mısır'ın petrol üretimine bakıldığında, diğer Orta Doğu ülkelerine göre daha küçük bir üretici durumunda olduğu görülmektedir. 1974 yılında petrol ihracatı yalnız %4 iken, 1976 yılından itibaren petrol gelirlinin artış göstermesi ile birlikte ihracat oranları artmış ve 1981 - 1982 yıllarına gelindiğinde petrol gelirleri, Mısır'ın toplam ihracatının %60'ını oluşturmaya başlamıştı.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, 1980 sonunda yaklaşık ortalama günlük üretim 600.000 varil olmuştur. 1983 - 1984 ortalama petrol üretimi 785.000 varil, 1984 - 1985'de ise ortalama petrol üretimi 850.000 varil olarak gerçekleşmiştir. Daha sonra

³⁵ http://www.icac.org/meetings/egypt_2004/papers/guitchounts_opening.pdf, (19 Şubat 2006)

1986 yılında petrol fiyatlarındaki düşüşün etkisi ile petrol üretiminde düşüş meydana gelmiştir. Ortalama olarak üretim 750.000 varil olmuştur. Aynı yıl içindeki petrol ihracatı 150.000 varil olarak gerçekleşmiştir.

TABLO 13:
Mısır'da 1980 - 1990 Yılları Arası Ham Petrol Üretimi (gün başına 1000 varil)

1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
595,0	598,0	670,0	727,0	822,0	887,0	813,0	896,0	848,0	865,0	873,0

Kaynak : Energy Information Administration (EIA), www.eia.doe.gov/emeu/cabs/egypt.html (8 Şubat 2006)

“Diğer taraftan petrol üretimindeki yerli ve yabancı üretim paylarına bakıldığında, ortalama günlük petrol üretiminin %50’si milli, yabancı üretimdeki payı ise %25 - %30 dolaylarında olduğu görülmüştür.

Rafineri petrol üretiminde ise, 1983’de %12.2’lik bir yükselme meydana gelmiştir. Bu durum 1984’de %8.9, 1985’de %18, 1986-1987’de ise %6 olmuştur (yaklaşık olarak 23,2 milyon ton). Bu önemli faktörün açıklaması şöyle özetlenebilir: Petrol fiyatlarındaki artış yanında, Sina Yarımadası’nın İsrail’den Mısır’a geri verilmesiyle birlikte (Abu Rudeis bölgesi), özellikle Süveyş Körfezi ve Batı Çölü’ndeki petrol üretiminde büyük artışlar olmuştur.

1989 yılında Mısır’da hazır petrol rezervleri yıllık 4,5 milyon varil olarak gerçekleşmiş ve bu son 14 yılın en yüksek seviyesini oluşturmuştur. 1991 yılında ise, resmi verilere göre petrol üretimi yıllık 6,2 milyon varil seviyesine çıkmıştır.”³⁶

TABLO 14:
Mısır'da 1980 - 1990 Yılları Arası Petrol Tüketimi (gün başına 1000 varil)

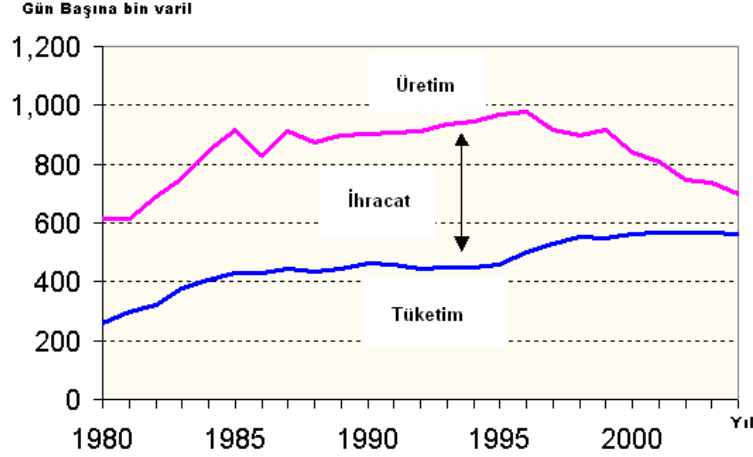
1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
260,0	300,0	320,0	376,0	406,0	430,0	427,6	441,9	436,9	442,5	465,0

Kaynak : Energy Information Administration (EIA), www.eia.doe.gov/emeu/cabs/egypt.html (8 Şubat2006)

Buna karşılık yukarıdaki tablodan da anlaşılacağı gibi, Mısır’ın petrol tüketimi üretim seviyesinin yarısı kadardır. Yani, Mısır ürettiği petrolün yarısını tüketmektedir. 1980’de 260.000 varil olan ortalama günlük tüketim, hiçbir azalma göstermeden 10

³⁶ Kamil Uslu, *Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü*, M.Ü. Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:9, 1998, s.72.

yıllık bir dönem boyunca istikrarlı bir şekilde artmış ve 1990'da 465.000 varil seviyesine çıkmıştır.

Kaynak : Energy Information Administration (EIA), <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/egypt.html> (8 Şubat 2006)

ŞEKİL 3. Mısır'ın Petrol Üretim ve Tüketimi (1980 - 2004)

Mısır'ın senelere göre günlük petrol üretim ve tüketim miktarlarını karşılaştırdığımızda, Mısır'daki petrol üretim ve tüketim dengesi yukarıdaki gibi olmuştur. Özellikle, 1985 yılında belirginleşen üretim-tüketim aralığı ihracat artışı olarak ekonomiye yansımıştır.

Yine aynı dönem itibari ile Mısır'ın petrol satışındaki varil başına fiyatlardaki değişimde şöyle idi:

TABLO 15:
1980 - 1990 Yılları Arasında Mısır'da Petrol Fiyatları (varil başına ABD Doları)

1980	1981	1982	1983	1986	1987	1988	1989	1990
---	---	---	---	26,70	16,60	15,90	12,75	16,75

Kaynak : Energy Information Administration (EIA), www.eia.doe.gov/emeu/cabs/egypt.html (8 Şubat 2006)

1980'li yıllara genel olarak bakıldığında, Mısır petrol üretimi ve satışı yönünden kendi kendine yeter bir durumda görülmektedir. Petrol satışından elde ettiği gelirler (OPEC ülkesi olma yolunda o senelerde attığı büyük adımlar) sayesinde de ekonomide yapılması gereken yatırımların finansmanına bir ek kaynak olarak katkıda bulunmuştur.

2.3.4 Doğalgaz (Hidro - Karbon) Endüstrisi

Mısır ekonomisinin gelişmesinde doğalgaz (hidro-karbon) üretiminin büyük etkisi vardır ve Mısır'ın doğalgaz rezervleri yönünden zengin bir görünümü vardır. Mısır hükümetinin yaptığı 2.Beş Yıllık Kalkınma Planı'nda Mısır'da doğalgaz üretimini arttırma çabalarına gidildiği görülmüştür. "Bunun için doğalgaz üretiminde önemli yer tutan Talkha 1'de 1976'da elde edilen doğalgaz miktarı yıllık 380.000 ton iken, 1979'da açılan Talkha 2 yıllık üretimi 396.000 tona çıkarmıştır. Bunun yanında Abu Madi, Süveyş, Abu Gharadeq, Ad Daqahliyah, Abu Qir doğalgaz üretim bölgeleri de bulunmaktadır. Abu Qir bölgesinde yıllık üretim 500.000 ton kapasitesindeydi, 100.000 ton da amonyum nitrat üretilmekteydi. Yine o senelerde Abu Qir bölgesinde ek bir doğalgaz çalışması devam etmekteydi. İskenderiye bölgesinde ise gaz üretimi 450.000 ton olarak yıllık üretim yapılmaktaydı. Uhde bölgesinde 1.000 ton kapasiteli amonyum nitrat günlük olarak üretilmekteydi."³⁷

Aşağıdaki tablolarda görüldüğü gibi, Mısır'ın 1980'de 30 milyar cubic feet olan doğalgaz üretimi yaklaşık %850'lik oranlı bir artışla 1990 yılında 290 milyar cubic feet miktarına ulaşmış, ancak yine aynı yıllar temel alındığında tüketiminde aynı miktarlarda artış olmuştur. Yani Mısır ürettiği doğalgazı tüketmektedir.

TABLO 16:
Mısır'da 1980 - 1990 Yılları Arası Doğalgaz Üretimi (milyar cubic feet)

1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
30	50	90	110	140	180	200	220	240	270	290

Kaynak : Energy Information Administration (EIA), www.eia.doe.gov/emeu/cabs/egypt.html
(8 Şubat 2006)

*1 cubic feet = 28,3168466 litre = 0,028316846592 m³

TABLO 17:
Mısır'da 1980 - 1990 Yılları Arası Doğalgaz Tüketimi (milyar cubic feet)

1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987	1988	1989	1990
30	50	94	113	143	175	200	222	244	273	286

Kaynak : Energy Information Administration (EIA), www.eia.doe.gov/emeu/cabs/egypt.html
(8 Şubat 2006)

*1 cubic feet = 28,3168466 litre = 0,028316846592 m³

³⁷ Uslu, s.73.

Doğalgaz üretimindeki artışa rağmen Mısır, 1980'lerde doğalgaz üretimi ve tüketimi karşılaştırıldığında ancak kendine yeten bir görünüm vermektedir. Bu durum doğal olarak, dönem itibari ile ekonomiye önemsenecek derecede bir katkı oluşturmamasına neden olmuştur. Yani Mısır doğalgaz ihracatı yapamamaktaydı. Ancak Mısır'ın doğalgaz üretimindeki bu durumu 2000'lerdeki yatırımlarla değişmiş ve hızlı bir büyüme ivmesine kazanmıştır.

2.4 TOPLUM

2.4.1 Nüfus

Mısır nüfusunun büyük bir bölümünü, Hami (Berberi ve Libya) ile Sami ırkına (Araplar) ait toplumlar oluşturur. Yaklaşık 70 milyon nüfusu ile Kuzey Afrika'nın en fazla nüfusa sahip ülkesidir, ülkede km²'ye 71 kişi düşer. Nüfusun ülke topraklarında dağılışı ise çok düzensizdir. Toplanma Nil deltasında ve Nil nehri vadisi boyuncadır, bu kesimlerdeki yoğunluk yer yer 550 kişiyi geçer. Ülke nüfusunun % 47'si kentlerde yaşarken % 53'ü kırsal kesimdedir, kır nüfusunun büyük bir kısmını oluşturan Fellahlar daha ziyade küçük toplu köylerde kerpiçten yapılmış evlerde yaşarlar. Ayrıca nüfusun bir kısmı da çöllerde Bedevi olarak hayvancılık yaparlar hayatlarını çadırlarda geçirerek sürdürürler. Nil vadisinde oturan Saidiler eski göçebe topluluklarla karışmanın ürünü olan farklı bazı fiziksel özellikler gösterirler. Daha güneydeki Nubyalılar bir ölçüde Arap kökeni taşımakla birlikte belirgin özelliklerle ayırt edilen yerli kimliklerini korumuşlardır. 1920'lerde Kahire ve İskenderiye'de 200 bini bulan Rum, İtalyan, İngiliz ve Fransız gibi Avrupalıların sayısı günümüzde önemsizleşmiştir.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi Mısır'da yıllık nüfus artışı sabit bir oran izlemektedir. 1980'de 40.554.000 olan nüfus, 1985'te 46.545.000 olmuş, 1990'da ise 51.911.000'a ulaşmıştır. Buradaki yıllık ortalama nüfus artış oranı 1 milyondur.

TABLO 18:
Mısır'da Tahmini Toplam Nüfus

Dönem : Mali Yıl	Birim : Bin kişi
Tarih	Değer
30.06.1980	40554
30.06.1981	41706
30.06.1982	42846
30.06.1983	44015
30.06.1984	45237
30.06.1985	46545
30.06.1986	47751
30.06.1987	48816
30.06.1988	49826
30.06.1989	50858
30.06.1990	51911

Kaynak : www.idsc.gov.eg (21 Şubat 2006)

Demografik yönelimlere baktığımızda, Mısır'ın iç ve dış göç hareketi bakımından yoğunluğu bulunmayan bir ülke olduğunu görürüz. Bununla birlikte, son yıllarda çalışmak üzere yurt dışına gidenlerin sayısında belirli bir artış gözlenmektedir. Nüfusu hızla artan, bu yüzden genç nüfusun fazla olduğu ülkede işsizlik önemli sorunlar arasındadır ve yaklaşık 3 milyon kadar Mısır'lı yurt dışında çalışmaktadır.

"1990'daki nüfus yoğunluğu km² başına 54 kişiydi ve bunların %99'u ülkenin %3.5'ini oluşturan Nil Nehri yakınında toplanmıştı. Nil Vadisi'ndeki yoğunluk ise km² başına düşen 1.500 kişi ile dünyanın yoğunluğu en yüksek yerlerinden biridir.

1986 nüfus sayımına göre nüfusun %51.1'i erkek, %48.9'u kadındı. Nüfusun %34'ünden fazlası 20 yaş ve altı, %68'i ise 30 yaş altıydı. 1989'daki bilgilere göre ise erkeklerde ölüm yaşı 59, kadınlarda ise 60'tı. Doğumlardaki ölüm oranları ise 1.000 doğumda 94'tü."³⁸

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, 1980 - 1985 ve 1985 - 1990 yılları arasındaki nüfus yönelim oranlarında pek bir fark yoktur. Tek görülen değişiklik 1980 - 1985 yılları arasında %1.27 olan ölüm oranının, 1985 - 1990 yılları arasında %0.96 seviyesine gerilemesidir.

³⁸ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0065\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0065)), (15 Ocak 2006).

TABLO 19:
1980 - 1990 Yılları Arası Nüfus Yönelimleri

	1980 - 1985	1985 - 1990
Doğum Oranı/1000	38.8	34.8
Ölüm Oranı/1000	12.7	9.6
Nüfus Artış Oranı%	2.57	2.45
Doğurganlık	5.06	4.58
Yıllık Nüfus Artışı(1000)	1.200	1.295

Kaynak : Egypt's Demographic Challenges and Economic Responses,
<http://meria.idc.ac.il> (18 Şubat 2006)

2.4.2 Kadının Değişen Statüsü

1970'lerden sonra kadının tarlalardan çıkarak tarımsal olmayan işgücüne katılımı ile birlikte, Mısır'da kadının statüsü yavaş yavaş değişmeye başlamıştır. Hükümet tahminlerine göre, 1978 - 1980 arasında kadın çalışan sayısı 500.000'den 1 milyona yükselerek iki kat artış göstermiştir. Yine hükümet verilerine göre 1982'de kadınlar tüm ülkedeki çalışanların %14'ünü oluşturuyordu. Önemli sayıda kadının özellikle eğitim, mühendislik ve tıp gibi mesleklerde çalışmasına rağmen, birçok kadında fabrikalar, ofisler ve hizmet sektöründe düşük ücretli işlerde çalışmaktaydı. Çalışan kadınların yarısı sokak temizliği, hademelik, hizmetçilik ve hastanelerde yardımcılık gibi işlerde çalışmaktaydı. 1990'da endüstride çalışan işçilerin %12'sinden fazlası kadındı ve kadın fabrika işçilerinin çoğu tekstil, yemek işleri ve ilaç ile ilgili işlerde çalışmaktaydı.

2.4.3 Göç

"1986 nüfus sayımına göre 2.250.000 Mısırlı ülke dışında çalışmaktaydı. 1980 yılında ise bu rakam 1 milyon civarındaydı. 1982 yılına gelindiğinde rakam 2 katına katlanmıştı.

Mısır'daki işçilerin çoğu, yurt dışındaki inşaat sektörlerinde vasıfsız işçi olarak çalışmaktaydı ve kazandıkları paraları Mısır'daki ailelerine gönderiyorlardı. 1983 yılı rakamlarına göre, yaklaşık 3 milyon Mısırlı yurt dışında çalışmaktaydı. Bu yıldan sonra,

Arap petrol üretim şirketlerinde politik ve ekonomik değişiklikler olmuştur. Irak-İran savaşı ile büyük değişikliklere uğrayan petrol fiyatları gücü, Körfez petrol endüstrisini resesyona sokmuş ve yaklaşık 1 milyon kadar Mısırlı işçinin buradaki işlerini kaybedip, evlerine dönmelerine neden olmuştur.

1989 sonuna gelindiğinde, hala yurtdışında çalışan yaklaşık 2 milyon Mısırlı bulunmaktaydı. Genelde petrol üreten Arap ülkelerine doğru bir akım olsa da, başka bir iyi göç noktası da Amerika idi. 1970 - 1985 arası 45.000 Mısırlı Amerika'ya göç etmiştir.

Diğer açıdan bakıldığında ise, Amerika, Avrupa ve Arap olmayan diğer ülkelerden bazıları çeşitli projeler için Mısır'a personel göndermişlerdir. Örneğin, 1989'da Amerika Mısır'a 2000 diplomatik personel yerleştirmiştir. Bu projeler sulama kanalları yapımı, tarımsal sağlık ve koruma sistemleri, zararlı böceklerden kurtulma, aile planlaması ve iletişim gelişimi gibi projelerdir. Ayrıca yine 1989'da Mısır, ülkesine gelen 1000 kadar Filistinli mülteciyi, Libya, Sudan ve Arap yarımadasındaki çeşitli ülkelerden ve özellikle Yemen Arap Cumhuriyeti'nden (Güney Yemen) sürülen yüzlerce insanı ülkesinde misafir etmiştir.³⁹

2.4.4 Eğitim

Eğitim ve Okur-Yazarlık : Temel eğitim 9 yıl sürer, ancak katılım zorunlu değildir. 1960'lardan beri devletin bu konuya özen göstermesi ile eğitime katılım artmış olsa bile, 1990 yılı itibari ile yaklaşık olarak okul çağındaki çocukların %16'sı eğitime katılmamaktadır. Okur-yazarlık ise, 1990'daki hükümet tahminine göre %45'tir. Bunun yanında ne yazık ki Mısır'da kadınların okula gitme oranı artmasına rağmen hala azdır.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, eğitim gören erkek nüfus, kadın nüfusundan fazladır. Kadın sayısının erkeklere oranla yüksek olduğu tek yer öğretmenlik eğitimidir. Bu da öğretmenlik mesleğinin genel olarak kadınların yöneldiği bir meslek olmasından kaynaklanmaktadır. Ancak, görüldüğü gibi eğitim gören nüfusun, eğitim yaşında olan nüfusa oranı yaklaşık %30 - 40'lar seviyesindedir.

³⁹ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0068\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0068)), (15 Ocak 2006).

TABLO 20:
1985 – 1986 Arası Cinsiyete Göre Eğitim Seviyeleri

Seviye	Erkek	Kadın	Toplam
İlkokul	3.397.779	2.605.071	6.002.850
Ortaokul	1.274.137	860.870	2.135.007
Orta Dereceli Okul			
Genel Eğitim	355.454	213.912	569.366
Teknik Okul	526.283	351.116	877.399
Toplam Orta Dereceli Okul	881.737	565.028	1.446.765
Öğretmenlik Eğitimi	34.113	50.474	84.587
Üniversite	445.963	215.384	661.347

Kaynak : http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/egypt/eg_appen.html (15 Ocak 2006)

1980'li yıllarda, eğitim seviyesi bakımından olumlu bir tablo oluşturmayan Mısır'da, devlet gelirlerinden eğitime ayrılan pay da düşüktü. Aşağıdaki tabloda devlet gelirlerinden eğitime ayrılan pay gösterilmektedir. Buradaki değerlere genel olarak baktığımızda devlet gelirlerinden eğitime ayrılan pay, 1980'lerin başında yaklaşık olarak %12 - 13 seviyesi civarındaydı. Bu oran, 1980'lerin sonunda artan devlet gelirleriyle birlikte ancak %16 - 17 seviyesine çıkabilmiştir.

TABLO 21:
Eğitim Harcamalarının Devlet Gelirindeki Payı

Dönem : Mali Yıl	Birim : Milyon EGP			
Tarih	Değer			Toplam Devlet Gelirleri
	Eğitim Harcamaları			
	Üniversite Öncesi	Yüksek Öğretim ve Üniversite	Toplam	
30.06.1981	-----	-----	-----	5924.8
30.06.1982	618	399.9	1017.9	7889.5
30.06.1983	762.1	432.7	1194.8	8692.9
30.06.1984	913.4	489.4	1402.8	9985.9
30.06.1985	1091.2	598.9	1690.1	11538.3
30.06.1986	1257.5	662.4	1919.9	12764.1
30.06.1987	1362.6	816.1	2178.7	12728.3
30.06.1988	1660	981.1	2641.1	15022.1
30.06.1989	2005.7	1195.7	3201.4	17271.5
30.06.1990	2365	1381.1	3746.1	20342.2

Kaynak : www.idsc.gov.eg (21 Şubat 2006)

2.4.5 Emek

2.4.5.1 Çalışma:

Mısır Planlama Bakanlığı'nın yaptığı tahminlere göre, 1983 sonrası Mısır'ın dışarıya giden iş gücü ile birlikte çalışan sayısında bir azalma olsa bile, 1976 ve 1986 nüfus sayımları arasında resmi sektörde çalışanların oranında yıl başına %2.6'lık bir artış meydana gelmiştir.

Aşağıdaki tablolarda 1976 ve 1986 nüfus sayımlarında yapılan, nüfusun ekonomik aktivitesine ait araştırma sonuçları gösterilmektedir. Bu dönemde toplam çalışan sayısının %37 ile %44'ü arasında bir miktarını oluşturan tarım sektöründe çalışanların sayısında çok ufak bir azalma olmuş ve 4,2 ile 4,5 milyon arasında sabit kalmıştır. Yine 1976 ve 1986 nüfus sayımı sonuçlarına göre, Mısır endüstrisi %13 - 16 arasında bir iş gücünü içine çekmiştir, yani yıllık büyüme oranı %4.5 olmuştur. 1986'da iş gücünün %31'ini oluşturan inşaat ve hizmet sektöründe ise bir düşme meydana gelmiştir. Ticarete bakıldığında ise, *Enver Sedat*'ın uyguladığı açık kapı politikası ile birlikte bir artış meydana geldiği görülmüştür. 1986 nüfus sayımı sonuçlarında dikkati çeken önemli nokta ise, çalışma hayatındaki kadın ve erkek sayıları arasındaki farktır. Hem teker teker sektörler ele alındığında hem de toplam istihdama bakıldığında, çalışma hayatındaki kadın oranının ortalama olarak ancak %10'lar seviyesinde olduğu görülmektedir.

TABLO 22:
Nüfusun Ekonomik Aktivitesi (1976 Nüfus Sayımına Göre)

	1976	%
Tarım, Balıkçılık ve Avcılık	4.881.009	47.58
Madencilik	33.831	0.33
Endüstri	1.369.482	13.35
Elektrik	61.761	0.60
İnşaat	425.084	4.14
Ticaret, Otel, Restaurant	861.286	8.40
Nakliye, Ticaret, Depolama	482.253	4.70
Finans ve Sigortacılık	88.392	0.86
Sosyal Hizmetler	1.868.289	18.21
Diğer	186.438	1.82
Toplam	10.257.825	100.0

Kaynak : World Bank Country Study: Egypt, Alleviating Poverty During Structural Adjustment, Washington D.C. : The World Bank 1991, s.176

TABLO 23:
Nüfusun Ekonomik Aktivitesi (1986 Nüfus Sayımına Göre)

Sektörler	Erkek	Kadın	Toplam
Tarım, Ormancılık Hayvancılık, Balıkçılık	4.652.952	113.561	4.766.513
Madencilik ve Taş Ocağı	39.398	3.032	42.430
İmalat	1.403.529	109.557	1.513.086
Elektrik, Gaz ve Su	87.476	8.470	95.946
İnşaat	853.720	11.280	864.000
Ticaret, Restaurant, Otelcilik	797.487	62.968	860.455
Taşımacılık, Depoculuk ve Haberleşme	621.852	33.830	655.682
Finans, Sigorta, Taşınmaz Mal ve Özel Servisler	195.476	41.037	236.513
Sosyal Hizmetler	1.966.209	666.173	2.632.382
Aktivitesi Belli Olmayanlar	200.998	51.278	252.276
Toplam İstihdam	10.818.097	1.101.190	11.919.287
İstihdam Edilemeyen	1.071.709	358.247	1.429.956
Toplam Emek Gücü	11.889.806	1.459.437	13.349.243

Kaynak : Kamil Uslu, Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü, M.Ü. Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:9, 1998, s.66

Aşağıdaki tabloda ise, 1976 ve 1986 nüfus sayımlarına göre oluşturulan ekonomik faaliyetin işverenlere göre dağılım sayıları görülmektedir. Bu sonuçlara göre, en yüksek çalışma oranına sahip olan sektör, 1976'da %71.9, 1986'da ise %67.6 oranları ile özel teşebbüslerdir. Bunu, 1976'da %39 ve 1986'da %47'lik paya sahip olan tarım sektörü izlemektedir. Yabancı sektörler ise çok az bir yer tutmaktadır.

TABLO 24:
**Ekonomik Faaliyetin İşveren Çeşitlerine Göre Dağılımı
(1976 - 1986 Nüfus Sayımına Göre)**

İşveren Çeşidi	1976	%	1986	%
Hükümet	1.786.064	17.5	2.567.219	21.9
Kamu Teşebbüsleri	964.583	9.4	1.201.008	10.2
Özel Teşebbüsler	7.355.770	71.9	7.930.492	67.6
Tarım	4.881.009	47.7	4.566.945	39.0
Tarım Dışında	2.474.761	24.2	3.363.547	28.7
Kooperatif	18.471	0.2	n.a.	
Yabancı	4.959	0.0	12.042	0.1
Bilinmeyen	100.102	1.0	14.244	0.1
TOPLAM	10.229.949	100.0	11.725.005	100.0

Kaynak : World Bank Country Study: Egypt, Alleviating Poverty During Structural Adjustment, Washington D.C. : The World Bank 1991, s.176
n.a. – Bilinmeyen

Nüfus sayımları, iş gücünü oluşturan kadın çalışan miktarını da öğrenmek açısından faydalıdır. Örneğin, bu sayımlar sonucu kadın işgücünün çok fazla olmamasına rağmen, yine de bir artış gösterdiği gözlenmiştir.

Mısır'da, resmi sektör dışında gayri resmi bir sektörde bulunmaktaydı. Bu sektörü daha çok el becerileri, perakendecilik, küçük ölçekli üretimler ve hasta bakıcılığı gibi işleri kapsamaktaydı. Ancak, ne yazık ki bu sektörün 1980'ler içindeki bilgilerine ulaşılabilen mümkün değildir. Çünkü, bu tarihlerde çok değişken bir yapısı vardı ve bu yüzden kaydedilebilen bir sektör değildi.

Mısır'da 1986 yılında yapılan araştırmalara göre, ortalama %12 oranında bir işsizlik bulunmaktaydı. Daha sonra ise, bu oranda hızlı bir artış meydana geldiği belirtilmektedir. Araştırmacılar bu hızlı artışı, nüfustaki çoğalma, ekonomideki yavaş büyüme oranları, endüstrinin yetersizliği gibi faktörlere bağlamaktaydılar. Bu yüzden, 1980'lerdeki 5 Yıllık Kalkınma Planı öncelikle bu konudaki altyapı çalışmalarını hızlandırmayı temel almıştı.

Aşağıdaki tabloda, nüfus sayımlarına göre şehir ve kırsal alanlardaki kadın ve erkek işsizlik oranları görülmektedir. 1976'dan 1986 yılına gelindiğinde erkek işsizlik oranlarında toplam %4.1 oranındaki artışa karşılık, kadın işsizlik oranlarında toplamda %13.4'lük bir azalma meydana gelmiştir.

TABLO 25:
Şehir ve Kırsal Alanda Erkek ve Kadın İşsizlik Oranları
(1976 - 1986 Nüfus Sayımına Göre)

	Şehir %		Kırsal Alan %	
	Erkek	Kadın	Erkek	Kadın
1976	6.6	24.5	4.2	37.3
1986	8.4	22.1	6.5	26.3

Kaynak : World Bank Country Study: Egypt, Alleviating Poverty During Structural Adjustment, Washington D.C. : The World Bank 1991, s.179

Mısır'daki bu işsizlik oranları sadece eğitim kaynaklı değildi. Üniversite mezunları okullarını bitirdikten sonrada dar kalmış sektörler yüzünden iş bulmakta zorlanıyorlardı. Yani Mısır, bir taraftan cehaleti köreltmeye çalışırken diğer taraftan mezunlarına iş bulamama sorunları ile karşı karşıyaydı.

TABLO 26:
Eğitim Düzeylerine Göre İşsizlik (1986 Nüfus Sayımına Göre)

Eğitim Düzeyi	İşsiz Sayısı
Cahil	38.248
Okur – Yazar	32.448
İlkokul	15.701
Orta Okul Altı	30.259
Orta Okul	785.954
Orta Okul Üstü	73.872
Üniversite	236.530
Bilinmeyen	321
Toplam	1.230.133

Kaynak : World Bank Country Study: Egypt, Alleviating Poverty During Structural Adjustment, Washington D.C. : The World Bank 1991, s.178

Mısır'da 1980 - 1990 arası nüfusa yönelik kesinlik taşıyan araştırmalar en son 1989 yılında yapılmıştır. "Açıklanan 1989 tahminlerine göre ise 2,5 milyonu örgütlenmiş iş gücü olmak üzere yaklaşık 15 milyonluk bir iş gücü bulunmaktaydı. Bunların %36'sı hükümet için, kamu sektöründe ve askeri hizmette çalışırken, %34'ü tarım alanında, %20'si özel hizmet ve üretim için yapılan yatırım alanlarında, geriye kalan az bir kısım ise vasıflı işçi olarak çalışmaktaydı. Daha önce yapılan 1988 tahminlerinde ise 2,5 milyon Mısırlı ise Irak ve Arap Körfezi'ndeki ülkelerde çalışmaktaydı."⁴⁰

Mısır'da, 1980 - 1990 yılları arasında işgücü konusunda göze çarpan nokta, yurt dışında çalışanların önemli bir rakamda olmasıdır. Özellikle, dış ülkelerdeki inşaat sektöründe görev yapan bu iş gücünün dışarıya çıkış nedeni ise hem ücretlerin cazipliği hem de Mısır'da çalışabilecek yeterli bir inşaat sektörü bulamamalarıdır. Çünkü Mısır'daki inşaat sektörü 1980'lerde gelişmeye başlamasına rağmen, yeterli seviyeye ulaşamamış ve sektör sadece birkaç büyük firmanın kontrolü altına girmiştir. Oysa, üretim faktörleri açısından ucuz işgücü bu sektörün gelişimi için uygun şartlar hazırlamaktadır, ancak teknik eleman ve verimli işgücü eksikliği önemli derecede olumsuz bir etki yaratmaktadır. Bununla birlikte, bankacılık sektörünün bu sektöre yönelik güvensizliği de diğer bir olumsuz faktördür. Bütün bu olumsuzlukların bir araya gelmesiyle birlikte, Mısır'daki inşaat sektörü 1980'li yıllar itibari ile, dünya standartlarına ayak uyduramayan ve geri kalmış kötü bir görünüm sergilemektedir.

⁴⁰ Egypt, 1990, http://www.theodora.com/wfb1990/egypt/egypt_economy.html, (18 şubat 2006).

2.4.5.2 Ücretler:

Mısır bütçesindeki toplam ücretler ise aşağıdaki tabloda gösterilmiştir. Buna göre, 1981 - 1990 arasındaki toplam ücret miktarı istikrarlı bir artış göstermiş ve 10 yıllık dönem sonunda 4 katına çıkmıştır.

TABLO 27:
Bütçede Toplam Ücretler

Dönem : Mali Yıl	Birim : Milyon EGP
Tarih	Değer
30.06.1981	1526.963
30.06.1982	2100.319
30.06.1983	2444.066
30.06.1984	2935
30.06.1985	3295
30.06.1986	3650
30.06.1987	3865
30.06.1988	4589.2
30.06.1989	5515
30.06.1990	6250

Kaynak : www.idsc.gov.eg (21 Şubat 2006)

“Mısır’da ücretler arasında çok büyük farklar olmamasına rağmen, yine de özel ve yerel işlerde çalışanların ücretleri farklıydı. Reel ortalama ücrete baktığımızda 1977’de 257 EGP olan ücret her yıl başına %18.8’lik bir artış oranı ile 1986’da 1.210 EGP olmuştur. Aynı dönemde tüketici fiyat endekslerinde ise yıllık %15 oranında bir artış gerçekleşmiştir.

1986 yılında en yüksek ücret sunulan alanların, petrol endüstrisi ve finans ve sigortacılık kurumları olduğu saptanmıştır. Petrol endüstrisinde çalışanlar ortalama ücret düzeyinin 4.8 kat fazlasını, finans ve sigortacılık kurumlarında çalışanlar ise 2.8 kat fazlasını almaktaydılar. Tarımsal alanlarda çalışanların ücretleri ise, ortalama ücret düzeyinin %42’si kadardı ve bu neredeyse 1977’de yapılan ücret düzeyi ölçümleri ise aynı kalıp hiç değişmemişti. Kaçak olarak çalışanlar ortalama ücret düzeyinin %20 ile %29’u kadar bir ücret almaktaydılar. Yine başka bir tarafa baktığımızda ise, endüstri

yani endüstri ve madencilik alanlarında çalışanlar ise, 1986'daki ortalama ücret düzeyinin 1.3 kat fazlasını almaktaydı.”⁴¹

TABLO 28:
Ekonomik Sektörlere Göre Ücret Dağılımı (1973 = 100 olarak baz alındığında)

Yıl	Hükümet	Kamu Teşebbüsü	Özel Sektör
1973	100	100	100
1974	87	103	103
1975	83	92	82
1976	84	94	89
1977	87	102	103
1978	83	107	100
1979	82	110	117
1980	80	107	112
1981	86	112	115
1982	87	116	117
1983	78	111	121
1984	77	116	132
1985	71	108	134
1986	60	98	115
1987	55	90	102

Kaynak : World Bank Country Study: Egypt, Alleviating Poverty During Structural Adjustment, Washington D.C. : The World Bank 1991, s.178

Mısır'da ücret düzeylerinde bir artış varmış gibi görünmesine rağmen, 1994'teki reformlara kadar, geçim standartlarına göre 1973 - 1993 yılları arasında çok büyük bir fark gözlenmemiştir.

⁴¹ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0099\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0099)), (15 Ocak 2006).

TABLO 29:
Sektörlere Göre Reel Ücret Dağılımı (1973 = 100 olarak baz alındığında)

Kategori	1973	1974	1975	1976	1977	1978	1979	1980	1981	1982	1983	1984	1985	1986	1987
<u>Tarım</u>															
Kamu	100	105	67	84	114	82	79	77	81	85	84	88	118	94	77
Özel	100	110	130	155	173	180	200	207	239	268	288	324	328	290	240
<u>Üretim</u>															
Kamu	100	97	89	93	98	100	109	108	116	123	117	120	108	101	95
Özel	100	111	108	116	136	134	136	136	145	153	161	179	168	149	135
<u>İnşaat</u>															
Kamu	100	111	100	104	109	118	139	125	120	115	130	150	134	120	110
Özel	100	127	148	162	171	168	174	156	151	145	132	132	140	132	116
<u>Hizmetler</u>															
Kamu	100	117	99	89	95	118	101	96	99	100	94	96	93	82	74
Özel	100	100	96	103	106	140	134	125	126	126	124	130	157	126	107
<u>Mavi Yakalı</u>															
Kamu	100	101	94	97	108	104	114	113	121	127	123	128	121	108	99
Özel	100	92	90	102	115	114	129	123	127	129	134	147	141	126	115
<u>Beyaz Yakalı</u>															
Kamu	100	104	88	86	91	106	97	91	92	92	88	92	84	74	66
Özel	100	92	88	87	94	98	115	108	108	108	108	115	123	103	89
Kamu Teşebbüsleri	100	103	92	94	102	107	110	107	112	116	111	116	108	98	90
Özel Sektör	100	103	82	89	103	100	117	112	115	117	121	132	134	115	102
Hükümet	100	87	83	84	87	83	82	80	86	87	78	77	71	60	55

Kaynak : World Bank Country Study: Egypt, Alleviating Poverty During Structural Adjustment, Washington D.C. : The World Bank 1991, s.177

2.5 BANKACILIK VE YATIRIMLAR

Diğer ekonomik sektörler gibi, *Nasır* zamanında bankacılık sektörü de hükümetin kontrolü altına girmiştir. Bankalar ulusallaştırılmış ve 1963 yılında 4 büyük banka birleştirilip Merkez Bankası kontrolüne geçirilmiştir (Mısır Ulusal Bankası, İskenderiye Bankası, Misr Bankası ve Kahire Bankası).

Birçok özel banka endüstriyel ve tarımsal kredileri, ipotekleri ve sosyal güvenlik fonlarını sağlıyorlardı ve bu toplam bankacılık sistemi varlığının %9'unu oluşturuyordu. Fakat 1974'te uygulanan 43 Sayılı Yasa gereğince Arap ve yabancı sermayeli yatırımlar ve serbest bölgeler yerli özel sektöre doğru genişletildi, bankacılık hızlı bir büyümeye girdi ve yapısal olarak değişti. Bunun yanı sıra, 1974 - 1988 arasında bankalar 8'lerden 100'lerin üstüne doğru bir büyüme yaptı. Ayrıca bankacılık sektörü yatırım harcamalarının büyük bir kısmını içine çaktı. Ancak, 1980'li yıllarda Mısır'ın bankacılık sektöründeki en önemli yapısal değişiklik 3 şekil ile ortaya çıkmıştır. Bunlar özel, müşterek ve 1984 sonrası ortaya çıkan İslam şirketlerine olan yatırımlardır. Bu dönemde 4 büyük banka %60 - 70 oranında bir payı ellerinde tutmaktaydı. Fakat Mısır'da yatırımlar için gerekli tasarruf oluşmasına rağmen durumu kötüleştiren bir şey vardı, bu da Mısır'ın tasarruflarının çoğunu askeri harcamalara ve gittikçe büyüyen dış borçlara yöneltmesiydi etmesiydi. Diğer taraftan, iyileşmeye başlayan banka sektörüne yine darbe vurmaya çalışan bazı faktörler vardı. Bu faktörler, zimmetine para geçiren kişiler, dışarıya para kaçıranlar ve hükümet ile İslami yatırımlı şirketler arasındaki gerginlikti. Özellikle, kara borsacılar yine bu dönemde banka sektörünü zorlayan olumsuz etkenler arasındaydı.

1988'lere gelindiğinde ise, bankalarda likidite artışı olmuştu ve bu durum kredi artışı demek oluyordu. Ancak, bankalar bu artışın %60 - 65 kadarını kendi mevduatları için ayırdılar ve geri kalan kısmı hükümete ayrılmıştı, çünkü kamu sektörünün çok fazla borcu bulunmaktaydı. 1985'ten sonra özel sektörde kamu sektörünün ardından borçlu olarak ikinci durumdaki yerini aldı. 1980'lerin ikinci yarısında karşılaşılan bu olay özel sektör yatırımcıları için kötü bir gidişat demektir ve bankacılık sektörü yine depresif bir iş atmosferi ile karşı karşıya kalmıştı.

Sonuç olarak, 1980'lerin başından sonralarına doğru meydana gelen yaklaşık %20 orandaki para miktarı artışı enflasyonu tetikledi. Tüketici fiyatlarındaki artış 1980 - 1988 arasında %300 oranında bir artış gösterdi. Bütün bu olumsuzluklar sonucunda,

düşük büyüme oranı ve yüksek enflasyona artışının bir karışımı olarak 1980'lerin ikinci yarısında hakim olan durum stagflasyondur.

Aşağıdaki tabloya baktığımızda, 1990'da yapılan yatırım harcamalarının 1983'te yapılanların 3 katı olduğunu görmekteyiz. Yıllık artış oranları bakımından en büyük çıkış ise 1987 - 1988 yılları arasındaki yaklaşık %50 oranındaki artıştır.

TABLO 30:
1983 - 1990 Yılları Arasında Toplam Yatırım Harcamaları

Dönem : Mali Yıl	Birim : Milyon EGP
Tarih	Değer
30.06.1983	8375.9
30.06.1984	9255.2
30.06.1985	10738.1
30.06.1986	13121
30.06.1987	14723.2
30.06.1988	21022.3
30.06.1989	23997.8
30.06.1990	26152.2

Kaynak : www.idsc.gov.eg (21 Şubat 2006)

2.6 DIŞ TİCARET

"Mısır Arap Cumhuriyeti, 2. Dünya Savaşı'ndan bu yana kesintisiz dış ticaret açığı veren bir ülke konumundadır. 1970'li yılların başında 400 milyon tutarındaki bu açık, *Enver Seda'*ın açık kapı politikası sonucunda artış göstermiştir. 1980'li yılların başında artan dış kredi olanakları ve petrol gelirleri nedeniyle ithalatta artış görülmüş, ancak, 1984 - 1986 yılları arasında dış borç geri ödemeleri baskısıyla azalış izlenmiştir. Bu yılları takiben ihracat ve ithalatta artışlar izlenmiş, ekonomik reform neticesinde ticaret açığı azaltılmıştır."⁴²

"Mısır'ın dış ticaret rakamlarına baktığımızda, 1975 - 1997 arasında GSYİH'in %50'si ile %80'i arasındaydı. 1980 - 1987 döneminde ise bu rakamlar %80'den %50'ye

⁴² Mısır Ülke Raporu, 2005, <http://www.kosgeb.gov.tr>, (11 Şubat 2006).

gerilemiştir. Bu zamandan sonra ise GSYİH'in %60 - 70'i seviyesine artış göstermiştir.”⁴³

2.6.1 İthalat

“Ticaret malları ithalatının düzenlenmesinde 2 akım meydana gelmiştir. Birincisi, 1980'lerin sonuna doğru olan ana ve ara mal (endüstriyel ve tarımsal girdi) miktarındaki düşüştür. Örneğin, ana mal ithalatı 1988'de 1985'e göre %14 azalma göstermiştir. Ana ve ara malların ithalatının mutlak değerindeki düşüşe rağmen, yine de ithalatta bir büyüme olmuştur. Buna rağmen, mutlak değerdeki bu düşüş tarım ve endüstri sektörlerindeki gelişmeye ters etki yapacak bir etkiye sahipti. İkincisi, ithal malları hesap pusulasındaki gıda ve tarım ürünlerinde 1979'dan 1985'e olan artışı. 1970'lerde başlayan nüfus ve nüfus artışının yol açtığı tarım ürünlerindeki yetersizlikten kaynaklanan gıda ve tarım ürünleri ithalatındaki artış, 1980'lerde de artışını korumuş ve ithalat pusulasında 4.sıraya gelmiştir. Ancak, bu miktara Amerika'dan gelen buğday yardımı dahil değildir.

1970'lerin sonunda Mısır'da başlayan bu ithalat artışı dünyadaki petrol fiyatları artışının Mısır'da satın alma gücünü arttırması ve ithal mallarının liberalleşmesinden dolayı idi. 1983'te yani seçimlerin olduğu yıl, ticaret malları ithalatı 10 milyar ABD Doları seviyesine ulaşmıştır. Özel sektöre getirilen ithalat kısıtlamaları kalkınca bu mallarda tekrar tanışılmıştır. Ancak, ticari bankalardaki mübadele kısıtlılığı yüzünden esas bir gerileme başlamıştır. Zaten 2.Dünya Savaşı'ndan beri var olan ticaret açığı 1979 - 1985 arasında %11,8'lik bir artış ile ikiye katlanmıştır. 1985 - 1986 arasında azalan petrol fiyatları ile birlikte azalan ithalat sonucu ticaret açığındaki büyüme yavaşlamıştır. 1987'de ticaret açığı 5,9 milyar ABD Dolarına ulaşmıştır.”⁴⁴

Mısır'ın ithalatındaki ana başlıklar; buğday, makine, teknik malzeme, savaş silahları, araç ve gereçleridir. Ancak Mısır'da herkes ithalat yapamaz çünkü Mısır'da ithalat konusundaki ticari düzenlemeler kesin ve katı kurallar içermektedir (EK 4.).

⁴³ Globalization : Trade and Investment In Egypt, Jordan and Syria Since 1980, 1999, <http://www.iupui.edu/~anthkb/a104/egypt/globalegypt.htm>, (13 Ocak 2006).

⁴⁴ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0112\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0112)), (15 Ocak 2006).

2.6.2 İhracat

“1985'te petrol ve petrol ürünleri ihracatı %79'luk pay ile ihracat listesinde egemendi. Ancak bu pay, 1986'daki petrol fiyatlarındaki düşüşle beraber azalmıştır. Petrol harici ihracatlar ise bazen durgunlaşmış ve bazı yıllarda azalmıştır. Örneğin, tekstil ihracatı 1979'da 267 milyon ABD Doları iken, 1983'te 199 milyon ABD Doları olmuştur. Fakat devlet ihracatçılara teşvik verdikten ve dış mübadeleden kazandıkları parayı ellerinde tutup, serbest piyasa koşullarında dönüştürmelerine izin verdikten sonra ihracatta artış olmuştur. Yine de, 1986'daki petrol fiyatı azalışı toplam ihracat üzerinde %22'ye yaklaşan bir azalmayla, 1985 - 1988 arası kötü bir etki yapmıştır. Ekonomistler bu noktada tekstil ve başka üretim ürünleri ihracatına yönelmeyi önerdiler, çünkü onlara göre doğal kaynaklara bağlı olan ihracat özellikle petrol söz konusu ise fiyatlardaki değişim çok fazla olduğundan ihracatta bundan çok fazla etkilenecekti.”⁴⁵

Aşağıdaki tabloda, Mısır'ın 10 yıllık bir zaman dilimindeki ürünlere göre ihracat değişimleri görülmektedir. Mısır'ın en hareketli ihraç ürünleri çimento, deri ürünleri ve tesisat için gerekli malzemelerdir. Mısır'ın en önemli ihracat kalemlerinden biri üretim ürünleriydi. İmalat ürünlerinin 4 önemli maddesini ise demir-çelik ürünleri, züccaciye, kimyasal ürünler ve plastik eşyalar oluşturuyordu. Ancak 1980 - 1982 ve 1990 - 1992 yılları arasındaki büyüme oranlarına bakıldığında en yüksek oranın demir-çelik ürünleri ihracatında olduğunu görülmektedir. “Yine önemli ihracat artışının olduğu kalemlerden biri de 1990 - 1992 yıllarındaki 42 milyon ABD doları gelir ile gıda ürünleridir (Taze et ve balık, hazır gıdalar, peynir ve çeşitli gıdalar). Gıda ürünleri satışındaki engeller dolayısıyla ile, Mısır bu yıllar arasında ürünlerin satışında genelde gelişmekte olan ülkelere yönelmiştir. Örneğin, 1992 yılı Mısır'ın taze et ihracatının %94'ün üzerinde bir oranı Kuveyt, Suudi Arabistan ve Katar'a, hazır gıda ihracatının %50'sinden fazla bir oranı ise Rusya ve Suudi Arabistan'a olmuştur. Bunun yanında, taze balık ihracatının %65'inden fazlası ise İtalya'ya olmuştur. Mısır'da ihracatı azalan ürünlerin başında ise petrol ürünleri gelmekteydi ve en önemli kayıp ham petrolde yaşanmıştı. Bunun nedeni, o yıllar arasında meydana gelen petrol fiyatlarındaki dalgalanmaydı. Pamuk

⁴⁵ 'Federal Research Division', A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0111\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0111)), (15 Ocak 2006).

ihracatındaki azalmanın nedeni ise, Mısır'daki pamuğun rekabetçi yapısının yetersizliği ile ilgiliydi."⁴⁶

TABLO 31:
1980 - 1982'ten 1990 - 1992'ye Mısır İhracatında Artan ve Azalan Ürünler (1000 \$)

Çeşit (SITC)*	1980-82 Ortalama İhracat		1990-92 Ortalama İhracat		Büyüme Oranı (%)
	Değer	%	Değer	%	
Artan Ürünler					
Demir – Çelik (673)	181	--	32,573	1.2	68.1
Züccaciye (665)	52	--	6,768	0.2	62.7
Kimyasallar (599)	203	--	21,185	0.8	59.2
Plastik Eşyalar(893)	125	--	7,860	0.3	51.4
Tesisat ve Aydınlatma Malz. (812)	167	--	9,453	0.3	49.7
Taze ve Dondurulmuş Et (011)	226	--	12,504	0.4	49.4
Taze ve Dondurulmuş Et (011)	100	--	4,220	0.1	45.5
Taze ve Dondurulmuş Et (011)	59	--	2,491	0.1	45.3
Tarım İlaçları (048)	286	--	10,546	0.4	43.4
Lastik Eşyalar (629)	130	--	3,857	0.1	40.3
Demir ve Çelik Borular (678)	206	--	5,892	0.2	39.9
Taş, Kum ve Granit (273)	150	--	3,863	0.1	38.4
Deri Ürünleri (612)	484	--	10,897	0.4	36.5
Peynir ve Lor (024)	1,165	--	25,544	0.9	36.2
Hazır Yemek (099)	252	--	4,973	0.2	34.7
Hazır Gübre (561)	58	--	989	0.0	32.7
Yapı ve Parçaları (691)	2,702	0,1	40,974	1.5	31.2
İnorganik Kimyasallar (514)	581	--	8,600	0.3	30.9
Mobilya (821)	268	--	3,686	0.1	30.0
Metal Ürünler (698)	870	--	11,478	0.4	29.4
Ahşap Ürünler (632)	310	--	3,534	0.1	27.6
Taze Balık (031)					
Çimento ve Yapı Malz. (661)					
Azalan Ürünler					
Canlı Hayvan (011)	21,347	0.7	17,256	0.6	-2.1
Petrol Ürünleri (332)	264,736	8.6	212,159	7.5	-2.2
Yağ ve Fıstık (221)	7,787	0.3	5,832	0.2	-2.8
Bitkisel Yağ (551)	10,982	0.4	7,928	0.3	-3.2
Paketlenmiş Meyve (053)	6,795	0.2	3,720	0.1	-5.8
Şeker ve Bal (061)	18,370	0.6	9,751	0.3	-6.1
Ham Petrol (331)	1,746,086	56.7	818,362	29.1	-7.3
Tütün Mamulleri (122)	2,498	0.1	923	--	-9.5
Pamuk (263)	431,453	14.0	130,811	4.6	-11.2
Ham Gübre (271)	2,349	0.1	513	--	-14.1
Hurda (284)	25,368	0.8	586	--	-31.4

Kaynak : Alexander Yeats, *Export Prospects of Middle Eastern Countries ,A Post-Uruguay Round Analysis*, Washington D.C. : The World Bank International Economics Department International Trade Division, Şubat 1996, s.14

*SITC (Standart International Trade Classification) : Uluslararası Standart Ticaret Sınıflaması

⁴⁶ Alexander Yeats, *Export Prospects of Middle Eastern Countries ,A Post-Uruguay Round Analysis*, Washington D.C. : The World Bank International Economics Department International Trade Division, Şubat 1996, s.13.

2.6.3 Ticaret Ortakları

1950'lerden önce Mısır'ın en büyük ticaret ortağı İngiltere idi. Mısır, 1922'de İngiltere'den bağımsızlığını almış olsa bile, İngiltere hala Mısır için dünyaya açılan kapı olma rolünü korumaktaydı. 1970'lere gelindiğinde İngiltere'nin yanına Mısır'ın yeni ticaret ortakları olarak Sovyetler Birliği ve Doğu Avrupa ülkeleri eklendi. 1970'lerde gerçekleşen bu değişim, *Enver Sedat*'ın Batı'ya eğilim yönündeki düşüncelerinin bir ögesi idi ve bu düşünce yapısı, OECD ile yapılan ticaret toplantılarından da anlaşılacağı gibi *Hüsnü Mübarek* zamanında da devam etmiştir. Daha sonraları Mısır'ın en büyük ticaret ortağı olma yolunda ilerleyen ülke olarak Amerika göze çarpmıştır. "1982 - 1986 arasında Mısır'ın Amerika'dan ithalatı toplam ithalatının %16'sını oluşturmaktaydı. 1986'da OECD ülkeleri ise, Mısır ithalatının %46'sını oluşturuyordu."⁴⁷

Mısır'ın 1980'lerden sonraki dünya ihracatında en büyük paya, daha öncede söylediğimiz gibi OECD ülkeleri sahipti. OECD ülkeleri arasındaki dağılımda ise, OECD Avrupa ülkeleri tüm OECD ihracatının %85 kadarını kendinde toplamıştı. Yine 1980 sonrası ihracatına baktığımızda, yapılan ihracat miktarlarında istikrarlı bir büyüme gösteren diğer ülkeler ise Kuzey Amerika ve Orta Doğu ülkeleriydi (EK 5.).

Mısır'ın, Orta Doğu ülkeleri ile olan ticaretinde Türkiye büyük bir paya sahipti. Mısır'ın tüm bölgeye olan ihracatının %4'ünü oluşturan Türkiye, Mısır'ın toplam ithalatının da %37'sinin sahibiydi ve bu oran ile 1. sıradaydı. Ancak toplam ihracat düzeylerinde önemli yer tutan ülkelerin başında, yapılan barış anlaşmalarının bir meyvesi olarak İsrail yer almaktaydı. Zaten İsrail, Mısır dışında birkaç Arap ülkesi hariç hiçbir Orta Doğu ülkesi ile ticaret yapmamaktaydı, bunun nedeni ise İsrail - Arap gerginliğinin doğurduğu politik sorunlardı. Mısır'ın ihracat yaptığı ülkeler arasında daha sonra ise sırasıyla, Suudi Arabistan ve Libya geliyordu. Birleşik Arap Emirlikleri ile ise hiçbir ticari ilişkisi bulunmamaktaydı. Genel olarak bakıldığında ise, Orta Doğu ülkelerinin kendi aralarındaki ticaretinde ise Mısır çok fazla paya sahip değildi. Toplam ihracat içindeki payı %4.3, toplam ithalattaki payı ise %4.7 idi ve bu oranlarla ancak ortalarda bir yerlerde yer almaktaydı (EK 6.).

Görüldüğü gibi 1980'li yıllar boyunca, Mısır'ın ticaret ortakları genelde endüstriyelmiş ülkelerdi. 3.Dünya ve Arap ülkeleri ise küçük ticaret oranına sahip

⁴⁷ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0113\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0113)), (15 Ocak 2006).

ülkeler olarak göze çarpmaktaydı. Bunun nedeni, 1979'da Mısır'ın İsrail'le yaptığı barış anlaşması nedeniyle oluşan Arap dünyasından kopuştu. Ancak, Mısır'ın 1980'lerin ortasında tekrar Arap arenasına girişi ve bunun ardından 1989'daki Mısır, Irak, Ürdün ve Yemen Arap Cumhuriyeti'nin içinde bulunduğu Arap İşbirliği Konseyi'nin oluşumu (Suriye bu anlaşmadan ayrı tutulmuştur), bölgesel ticareti az da olsa olumlu etkilemiştir.

2.6.4 Dış Ticaret Miktarları

Dış ticarete önemli olan unsurlardan biri şüphesiz ki o dönem itibari ile geçerli olan döviz kurlarıdır. İki ülke arası ilişkilerde, ülke paralarının karşılıklı ticaretteki değeri ticaret miktarlarındaki artış ve azalışın en önemli nedenlerinden birisidir. Mısır'ın 1980 - 1990 yılları arasındaki döviz kuru oranlarına göre, 1 ABD Doları'na eşit olan EGP miktarları yıllar itibarı ile şöyle idi : 1.3010 (1985), 1.3503 (1986), 1.5015 (1987), 2.2128 (1988), 2.5171 (1989), 2.5790 (Ocak 1990).⁴⁸

TABLO 32:
1979 - 1988 Arası Dış Ticaret Miktarları (milyon ABD doları)

	1979	1983	1985	1988
İhracat (f.o.b.) ¹				
Pamuk	348	314	414	310
Diğer Tarım Ürünleri	198	159	140	123
Petrol (Yerli Fabrikalar)	1,880	2,807	2,891	1,553
Petrol (Yabancı Fabrikalar)	948	1,357	1,890	1,501
Tekstil	267	199	294	455
Diğer Üretim Malları	351	411	447	803
Toplam İhracat	3,992	5,247	6,076	4,745
İthalat (c.i.f.) ²				
Yiyecek ve Diğer Tarımsal Ürünler	1,677	2,393	2,711	1,734
Petrol ve Diğer Enerjiler	243	493	469	208
Diğer Tüketim Malları	845	1,218	1,875	1,997
Ara Mallar	1,725	2,322	3,064	3,693
Ana Mallar	2,315	3,193	3,475	3,007
Toplam İthalat	6,805	9,619	11,594	10,639
Ticaret Açığı	-2,813	-4,372	-5,518	-5,894
İhracat Fiyat Endeksi	67	95	76	71
İthalat Fiyat Endeksi	91	94	90	110
Ticaret Koşulları ³	74	102	84	65

Kaynak : http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/egypt/eg_appen.html (15 Ocak 2006)

¹ f.o.b. (Free On Board) : Buradaki fiyat, navlun ve sigortayı kapsamaz.

² c.i.f. (Cost, Insurance, and Freight) : Mal bedeli, sigorta ve navlun.

³ Ticaret Koşulları demek, ihracat fiyat endeksinin ithalat fiyat endeksine bölümü demektir (Endeks 1980 yılı için 100).

⁴⁸ Egypt, 1990, http://www.theodora.com/wfb1990/egypt/egypt_economy.html, (18 Şubat 2006).

Yukarıdaki tablodan da anlaşıldığı gibi, Mısır her yıl artmakta olan bir ticaret açığı ile karşı karşıya kalmıştır. İhracatın çok üzerinde artan ithalat miktarı yüzünden oluşan bu açık, ekonomiyi de olumsuz yönde etkilemiştir.

2.7 ÖDEMELER DENGESİ ANA KALEMLERİ

Ödemeler dengesi iki genel kategoriye ayrılır, cari hesap ve sermaye hesabı. Cari Hesap görülebilir malları kapsadığı gibi, turizm, gemi ticareti ve deniz aşırı kazanılan diğer paralar gibi görünmeyen başlıkları da içerir.

Aşağıdaki tabloda görüldüğü gibi, 1980'lerde Mısır ekonomisinin cari hesabının kredi kısmını büyük ölçüde etkileyen 4 ana madde vardı:

- Petrol
- Süveyş Kanalı
- Turizm
- Çalışanların para havaleleri

Sürekli yükselen bir grafik gösteren bu maddeler, Mısır ekonomisinde önemli yer tutmaktaydı. Örneğin, bunların toplam kaynaklardaki yeri 1980'lerin başlarında %45'lere kadar tırmanmıştır. Bu oran daha sonra düşmesine rağmen yinede Mısır ekonomisinin ana kaynakları olmaya devam etmişlerdir.

TABLO 33:
1979 - 1988 Ödemeler Dengesi (Milyon ABD Doları)

	1979	1985	1988
Cari Hesap			
Eşya İhracatı			
Turizm	602	409 ^a	1,170 ^b
Süveyş Kanalı	589	897	1,323
Diğer	4,210	7,405	6,066
Toplam	5,401	8,711	8,559
Eşya İthalatı			
Yabancı Petrol Firmaları	-531	-814	n.a.
Diğer	-8,250	-12,870	n.a.
Toplam	-8,781	-13,684	-12,491
Ticaret Dengesi	-3,380	-4,973	-3,932
Gelen Net Faktör			
Fayda ^c	-428	-2,437	-1,229
Diğer	n.a.	-847	-766
Toplam	n.a.	-3,284	-1,995
Net Transferler			
İşçi Havaleleri	2,445	3,496	3,386
Diğer	n.a.	26	22
Toplam	n.a.	3,522	3,408
Bütçe Dengesi ^d	-1,915	-4,735	-2,519
GSYİH yüzdesi olarak Ticaret Dengesi ^e	-19.8	-14.3	-10.4
GSYİH yüzdesi olarak Bütçe Dengesi ^d	-11.2	-13.6	-6.6
Sermaye Dengesi			
Uzun Dönem Sermaye Akımı			
Direk Yatırımlar	1,375	1,289	993
Resmi Bağışlar	n.a.	1,171	980
Uzun Dönemli Borçlar ^f	n.a.	-133	1,813
Diğer Uzun Dönemli Akımlar	-20	0	1
Toplam	2,527	2,327	3,787
Toplam Diğer Maddeler			
Kısa Dönem Net Sermaye	n.a.	-5	203
Hata Ve Atlamalar	n.a.	-1,555	-1,070
Diğer	n.a.	0	-1
Toplam	n.a.	1,550	-868
Rezervlerdeki Değişim ^g	-37	-858	-400

Kaynak : http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/egypt/eg_appen.html (15 Ocak 2006)

n.a. – bilinmeyen

^a Mısır Havayollarından gelen gelir miktarı da dahildir.

^b Planlanmış miktar

^c Gecikmiş borçların durumunu ve askeri ödemeler gibi kısa vadeli borçların tahmini durumunu gösterir.

^d Net faktör gelirleri, transferler ve ticaret dengesine dayanan bütçe dengesini içermektedir.

^e GSYİH

^f Batıya ait askeri borçları içermektedir.

^g Bütçe dengesi, uzun dönemli sermaye akımı ve diğer toplam maddelere bağlı rezerv değişikliklerini gösterir.

2.7.1 Turizm

En eski medeniyetlerden biri olan Mısır, turistler için hep eşsiz çekiciliği olan bir yer olmuştur ve bu yönüyle Mısır ekonomisinde her zaman büyük rol oynamıştır. Dünyanın yedi harikasından olan piramitler ve İskenderiye feneri, kral mezarları, sfenksler önemli turizm gelir kaynaklarıdır. Bundan başka, uzun ve çeşitli tarihe sahip olmasıyla Mısır, birçok milletin izlerini taşır. Özellikle Emeviler, Abbasiler, Memluklar ve Osmanlılardan kalma cami ve medreseler, han ve kervansaraylar önemli tarihî yerlerdir.

TABLO 34:
Mısır'a Gelen Turist Sayısı

Dönem : Mali Yıl	Birim : Bin Kişi
Tarih	Değer
30.06.1982	1400
30.06.1983	1467
30.06.1984	1537.5
30.06.1985	1574.7
30.06.1986	1366.4
30.06.1987	1510.6
30.06.1988	1927.7
30.06.1989	2092.1
30.06.1990	2782.8

Kaynak : www.idsc.gov.eg (07 Şubat 2006)

Yukarıdaki tabloya bakıldığında, her sene Mısır'a gelen turist sayısında bir artış görülmektedir. Bu konudaki tek istisna 1986 yılındaki 1,5 milyondan 1,3 milyona düşen turist sayısıdır. "Bu da 1985 yılında *Achille Lauro* adlı İtalyan gemisinin kaçırlması, Şubat 1986'da Kahire'deki polis ayaklanması ve Nisan 1986'da Amerika'nın Libya'ya hava saldırısı ile ilgili olarak meydana gelen bir azalmadır.

Mısır'a gelen turist gruplarını genelde Arap ve OECD ülkeleri oluşturmaktadır. 1975 - 1980 arası en çok OECD ülkelerinden turist gelmiştir. *Enver Sedat*'ın, İsrail ile olan farklı barış anlayışı ise, Arapları Mısır'da vakit geçirmekten caydırmıştır. Yine de,

1980 - 1984 arasına bakıldığında, gerek OECD gerekse Arap ülkelerinden gelen turist sayısındaki büyüme aşağı yukarı aynı oranda olmuştur ve %5.5'tir.⁴⁹

1987 - 1990 yılları arasındaki turist sayısına ve bunların orijinleri baktığımızda ise, aşağıdaki tablodaki bilgilerle karşılaşmaktayız. Buna göre, en çok turist yine OECD ülkelerinden gelmekteydi ve 1987 - 88, 1988 - 89 ve 1989 - 90 yıllarındaki toplam turist sayısının sırasıyla %54, %56 ve %49'unu oluşturmaktaydı. 2. en yüksek grup ise Arap ülkeleriydi ve aynı dönem için toplam turist sayısının ortalama olarak %35 - 40'ını oluşturmaktaydı. Sosyalist ülkelere gelen turistler ise %2 oranındaydı.

TABLO 35:
Mısır'a Gelen Turist Sayısı ve Orijinleri (1000 kişi)

	1987/88	1988/89	1989/90
Araplar	640,9	667,3	1.128,3
OECD Ülkeleri	1.046,5	1.176,6	1.366,8
Sosyalist Ülkeler	46,1	49,1	56,7
Diğer	194,1	198,9	231,6
Toplam	1.927,6	2.091,9	2.782,8

Kaynak : Kamil Uslu, Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü, M.Ü. Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No:9, 1998, s.73

1980'lerle beraber iyice önem kazanan turizmde para kazanma isteği Mısır'ı turistler için geliştirme hareketlerine teşvik etmiştir. Yeni havayolu şirketleri, yeni oteller, daha konforlu konaklama olanakları bunlardan sadece bazılarıdır. Bu yapılan çalışmaların sonucu en iyi 1988 raporunda gözükmemektedir. 1988 yılı ekonomisine bakıldığında turizm 1,17 milyar EGP gelir ile Süveyş Kanalı'ndan kazanılan gelir miktarının hemen yanında yer almıştır.

⁴⁹ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0118\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0118)), (15 Ocak 2006).

2.7.2 Süveyş Kanalı

Kaynaklara göre, Süveyş Kanalı Firavunlar devrinden beri mevcuttur. M.Ö. 600 yıllarında Nil ile Kızıldeniz birleştirilmiş ancak sonraları kumla dolmuştur. *Yavuz Sultan Selim Han, İkinci Selim Han ve Üçüncü Mustafa Han* zamanlarında da kanal için teşebbüslerde bulunulmuştur.

Kızıldeniz ve Akdeniz'i birleştiren günümüzdeki Süveyş Kanalı'nın yapımında Fransızlar büyük rol oynamıştır. Tasarımı ve proje denetlemesi, Fransız bir mühendis olan *Ferdinand de Lesseps* tarafından yapılmış ve 1854 yılında Mısır hükümeti ile imzalanan anlaşmayla birlikte çizilen projeyi uygulamak amacıyla "Compagnie Universelle du Canal Maritime de Suez" kurulmuştur. 1859 yılında başlayan çalışmalar 1869'da tamamlanmış ve aynı yıl kanal açılmıştır. 1869 yılında kanalın yönetimi Mısır hükümeti tarafından 99 yıllığına uluslararası bir şirkete devredilmiş, daha sonra 1875'te İngilizler kanalın % 44'üne sahip olmuştur. 1869 tarihinde resmi açılışı yapılan kanal, 1888 yılında dünyanın bütün gemilerine açılmıştır. Bütün dünya gemilerine açık olmasına karşın 1948 ile 1975 yılları arasında İsrail gemilerinin geçişine izin verilmemiştir.

160 km uzunluğunda olan bu kanal, Avrupa ve Asya arasındaki yolculuğu kısaltmak amacı ile yapılmıştır. 87 yıl boyunca İngiltere ve Fransa tarafından yönetilen kanal, 1956 yılında *Nasır* tarafından ulusallaştırılmıştır. Bu ulusallaştırma hareketi sırasında kanal kapanmış ve 1957'de tekrar açılmıştır. İkinci kapanma ise, 1967 Mısır - İsrail anlaşmazlığındadır ve ancak 8 yıl süren bir mayın temizleme çalışması sonrasında 1975'te tekrar açılmış ve 1980 yılına kadar süren bir çalışma ile genişletilmiştir. Mısır'ın ticari dengesindeki sorunların yarısından çoğunu karşılamakta olan Süveyş kanalı, 1967 İsrail Savaşı bu gelirlerin kaybına yol açıyorsa da *Enver Sedağ*'ın Camp David Antlaşmasını gerçekleştirmesinden sonra tekrar ekonomik kalkınma hızına katkıda bulunmaya başlamıştır.

"İrak-İran savaşı zamanında ise Basra Körfezi'nden gelen petrolün geçişi zorlaştığında, yani 1985 - 1986 sonrasında kanaldaki geçişlerde bir tonaj artışı olmuştur. Anlaşılacağı gibi, kanaldaki trafiğin çoğu petrol tankerlerine bağlıdır. Rakamlara bakıldığında ise bu açıkça görülmektedir. 1983 yılı toplam kanal trafiğinin %36'sını tankerler oluşturmaktaydı.

Kanaldaki gelir oranı artışlarına baktığımızda ise, 1980 - 1985 arası yaklaşık %8'lik bir büyüme olmuştur. Ve 1988'de gelir beklendiği gibi yaklaşık 1 milyar ABD Doları civarındaydı. Bu kazanç miktarıyla kanal gelirleri, dış mübadele ve petrol ihracatından sonra 3.sıradaki yerine oturmuştur.”⁵⁰

2.7.3 Petrol

“Petrol, Mısır'ın ödemeler dengesinde büyük rol oynamıştır. Birçok yıl boyunca yabancı mübadelede hükümetin en önemli kaynağıydı ve ekonominin bütünü için çalışanların para havalelerinden sonra 2. sıradaydı, ayrıca diğer kaynaklar (Süveyş Kanalı, havaleler) içinde direk ve dolaylı olarak etkiliydi. 1980 - 1986 arası petrol hareketinde bir azalma olduysa da 1987'ye gelindiğinde petrol satışı daha önceki iyi seviyelerine gelmiştir. Örneğin, 1984'te 3 milyar ABD Doları olan ihracat, 1986'da 1,4 milyar ABD Doları seviyesine düşmüş, 1988'de 1,6 milyar ABD Doları seviyesine çıkmıştır.”⁵¹

2.7.4 Para Havaleleri

1986 yılında dış ülkelerde çalışan çoğu vasıfsız, geri kalanı da vasıflı usta işçi ve profesyonel yaklaşık 3 milyon Mısırlı vardı. En büyük ev sahibi ise yaklaşık 1 milyon Mısır'ın çalıştığı Irak'tı. Ancak 1980'in 2.yarisında petrol fiyatlarındaki gerilemenin sonucu olarak Arap ülkelerinde çalışan Mısırlıların sayısı azalmıştır.

Araştırmacılar, para havalesinin ekonomiye etkisi üzerine çok tartışmışlardır. Özellikle, 1970'lerin sonralarından itibaren para havaleleri Mısır'ın ekonomisinde GSMH üzerinde büyük bir etkiye sahip oluşu bu tartışmayı daha da önemli kılmıştır. “Örneğin, 1980'lerin başında para havaleleri 3 milyar ile 18 milyar ABD Doları arasındaydı. Ancak bu para, işçilerden ailelerine elden teslim ediliyordu yani bankalar aracılığı ile değil. Çünkü bankalara güvenmiyorlardı, bu çelişkinin nedeniydi. Ayrıca

⁵⁰ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0116\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0116)), (15 Ocak 2006).

⁵¹ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0065\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0065)), (15 Ocak 2006).

buradan gelen parada sürekli dalgalanmalar vardı, mesela 1981'de 2,86 milyar ABD Doları olan para havaleleri 1982'de 1,94 milyar ABD Doları seviyesine inmişti. Bu gerileme muhtemelen 1981'de Enver Sedat'a yapılan suikast nedeni ile oluşan belirsizlikten olmuştu Bundan önceki belirsizlik dönemi ise, Mısır - İsrail Anlaşmazlığı sırasında başlayıp Camp David anlaşması ile devam eden, Arap ülkelerinin Mısır'ı dışlaması sürecinde olmuştur. Daha sonra para havaleleri 1984'te 3,93 milyar ABD Doları seviyesine ulaştı ancak araya Basra Körfezi'ndeki sorun ve petrol fiyatlarındaki çöküşün girmesi ile 1988'de 3,39 milyar ABD Doları seviyesinde durdu. Politikacılar bu süre içerisinde buradan gelen geliri arttırmak için çeşitli yollara başvurdular, mesela bunlardan biri 1986 yılında yapılan para havalelerine getirilen vergi muafiyetiydi. Bu yurt dışında çalışanların parayı artık elden vermek yerine bankayla yollama yoluna gitmesine de teşvik edecekti.”⁵²

2.7.5 Bütçe Dengesi

“1982 - 1988 arası bütçe açığı 3,6 milyar ABD Doları yada GSYİH'in %9'u kadardı. Ancak bu yıllar arasında bazı yıllarda açığın azaldığı da olmuştur. Bunun nedeni içeri gelen yabancı para akışıydı. Örneğin, 1983'te önceki yıla göre açıkta 3,1 milyar ABD Doları seviyesinden 2,4 milyar ABD Doları seviyesine iniş olmuştur, ancak 1985'te bu açık 4,7 milyar ABD Doları ya da GSYİH'in %14.3'ü seviyesine fırlamıştır. Hükümet bu açığı kontrol altına almak için o sene ithalata kısıtlama koymuştur ve ithalat sadece resmi kanallar tarafından yapılabilmektedir. 1988'de açık 1985'e göre %50 oranında azalarak GSYİH'in %6.6'sına kadar inmiştir. Hükümet bunu yapmak için büyük çaba sarf etmiştir çünkü eğer ödemeler dengesinde bir denge sağlama ve iyiye götürme yolunda bir hareket olmasaydı büyük boyutlarda bir açık meydana gelecekti.”⁵³

Aşağıdaki tabloda Mısır ekonomisinin bütçe dengesini görmekteyiz. Buna göre, 1981 - 1984 yılları arasında Mısır ekonomisi bunalımlı bir görüntü vermektedir. Özellikle bütçe açığının tavan yaptığı 1983 yılında oldukça zor günler geçiren Mısır ekonomisi, 1984 yılındaki artışla bütçe dengesini artı duruma geçirmiştir. 1985 - 1990

⁵² Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0115\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0115)), (15 Ocak 2006).

⁵³ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0119\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0119)), (15 Ocak 2006).

yılları arasına baktığımızda ise, Mısır ekonomisinin bir yıl artış bir yıl azalış grafiği çizdiğini görmekteyiz. Yani genel olarak, düzelmeye meyilli istikrarsız bir bütçe dengesi hakimdir.

TABLO 36:
Bütçe Dengesi (Fazlalık / Açık)

Dönem : Mali Yıl	Birim : Milyon EGP
Tarih	Değer
30.06.1981	218.183
30.06.1982	741.6
30.06.1983	-614
30.06.1984	83
30.06.1985	183.841
30.06.1986	585.8
30.06.1987	193.23
30.06.1988	1276.9
30.06.1989	949.687
30.06.1990	1593.161

Kaynak : www.idsc.gov.eg (7 Şubat 2006)

2.7.6 Borçlar

1980 sonrası borç miktarları, Mısır ekonomisi için ne yazık ki kötü bir görünüm vermektedir. “Örneğin, 1980’li ilk yarısında Mısır, ESCWA üye ülkeleri arasında (sadece o yıllara ait ekonomik verilerine ulaşılabilen ESCWA üye ülkeleri) en çok borç sahibi olan ülkeydi ve toplam borcun %75’e yakın bir kısmını oluşturuyordu ve Mısır’ın, toplam borcunun yine %75’lerde bir kısmı uzun dönemli borçtu. 1985’ten sonra ise, bu borçlanma miktarında ve oranında yavaş yavaş düşüş gözlenmiştir (EK 7).”⁵⁴

“1970’lerin sonlarına bakıldığında örneğin, 1977’de borç yaklaşık 2,3 milyar ABD Doları civarındaydı. 1979’dan sonra Arap ülkeleri ile ilgili olan yardımlar sekteye uğradığı için borçlar daha çok OECD ülkelerinden sağlanmıştır.

⁵⁴ Economic and Social Commission for Western Asia, External Debt In ESCWA Region, United Nations New York, 2002, s.10.

1979 - 1985 arasında Mısır'ın yıllık borç alma oranı 1,4 milyar ABD Doları ile 1,8 milyar ABD Doları arasındaydı, yani ortalama olarak 1,6 milyar ABD Doları idi. 1985'e kadar bütçe açığını finanse etmek için kullanılan ana kaynak dış borçlanma idi. 1986'da Mısır, ciddi borçlanma sorunu ile karşı karşıya gelmiştir ve IMF ve diğer alacaklıları ile yeniden yapılanma görüşmelerini yapmak zorunda kalmıştır. Çünkü alacaklılar anlaşmasız olarak Mısır'a kredi sağlamaya devam etmek konusunda isteksizdi.

Bu tarihlerde Mısır'a dışarıdan gelen yardımlara bakıldığında, ABD taahhütlerinde olan ve İthalat-İhracat kredilerini de içeren 14,7 milyar ABD doları, Batı ülkeleri (ABD hariç), ODA ve OOF ikili taahhütleri kapsamında olan (1970 - 1987) 7,8 milyar ABD doları ve OPEC ikili yardımı olarak (1979 - 1989) 2,9 milyar ABD doları, Komünist ülkelerden gelen (1970 - 1988) 2,4 milyar ABD doları yardım göze çarpmaktadır.⁵⁵

“Mısır'ın artan bir borçlanmada olduğu bu dönemlerde dış borçlanma faiz oranları dalgalanmaktaydı. Nominal oran %5-%6.5 (Askeri borçlanma dahil değil sadece sivil borçlanma) arasında değişmekteydi, ortalama olarak 1981 - 1988 arası %5.6 idi. Gerçek yani reel oranlar ise çok daha azdı, aynı dönem içinde %0.4 kadardı. Yine aynı dönem içindeki askeri borç faiz oranları ise %12 - %14 arasındaydı. Ancak Mısır'da geri ödemeler miktarı sürekli artmaktaydı. 1977'de 764 milyon ABD Doları olan miktar 1985'te yıllık %9.1 oranında bir artış göstererek 1,54 milyar ABD Doları seviyesine yükselmişti. Bunun anlamı şu demektir : *“Ekonomiye enjekte edilen para miktarı borçlanma taahhütlerindeki artmaya orantılı olarak yükselmektedir.”*

Önceki dış borcu finanse etme kaynakları (Bağışlar, direk yatırımlar ve borçlar) güncel açığı karşılamakta yetersiz kaldığında, Mısır gecikmiş borçlarını ödeme yoluna gitti. Ancak gecikmiş borçları belgelendirmek bilgi eksikliğinden dolayı zordu. Bir tahmine göre bu gecikmiş borçlar 1981'de 131 milyon ABD Doları iken 1986'da 739 milyon ABD Doları seviyesine yükselmişti. Ve nihayet 1987'de IMF ile bir anlaşma ve bunu takiben Paris Club (18 batı kreditor ülkenin oluşturduğu birliğin gayri resmi adıdır) ile Mısır'ın borçlarının tekrar düzenlenmesi konusunda bir görüşme yapılmıştır. 1970'lerden beri açıklarını kapatmak için kredilere başvuran Mısır, ekonomik bağışlardan daha çok artan dış borç oranları yüzünden zor duruma düşmüş, 1983 ve

⁵⁵ Egypt, 1990, http://www.theodora.com/wfb1990/egypt/egypt_economy.html, (18 Şubat 2006).

1985'te yıllık 1,86 milyar ABD Doları borç ile durumu iyice kötüleşmiştir. Bu şartlar altında da IMF ve diğer batı kreditorleri anlaşma olmadan daha fazla borç verme fikrinde kararsız kaldıkları için, bu anlaşmalar Mısır tarafından imzalanmak zorunda kalmıştır.”⁵⁶

TABLO 37:
1982 - 1988* Arası Dış Borç (milyon ABD Doları)

	1982-83	1984-85	1986-87	1988**
Sivil Borç				
Orta ve Uzun Vadeli	18,230	20,841	26,527	29,921
Kısa Vadeli	4,857	5,196	4,737	4,737
Gecikmiş Borç Faizi	670	1,060	964	537
TOPLAM	23,757	27,097	32,228	35,195
Alacaklı Tarafından				
Resmi	17,135	19,510	24,950	28,155
Özel	6,622	7,587	7,278	7,040
TOPLAM	23,757	27,097	32,228	35,195
Borçlu Tarafından				
Kamu Sektörü	18,430	21,180	26,641	35,195
Özel Sektör	527	650	984	n.a.
Yerel Bankalar	4,800	5,267	4,603	n.a.
TOPLAM	23,757	27,097	32,228	n.a.
GSYİH Yüzdesi Olarak	88	87	101	109
İhracat Malları ve Hizmetleri Yüzdesi Olarak	312	357	471	438
Askeri Borç	4,675	6,975	9,750	10,800
TOPLAM	28,432	34,072	41,978	45,995

Kaynak : http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/egypt/eg_appen.html (15 Ocak 2006)

n.a.(not available) – Bilinmeyen

* Rakamlar dönem göstergeleri için yıllık ortalamalardır.

** Planlanmış miktar.

⁵⁶ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0122\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0122)), (15 Ocak 2006).

2.8 KALKINMA PLANLARI

Mısır ekonomisinde 1980'ler için ilk önce 1.Beş Yıllık Plan yapıldı (1982 - 1986). Bu plan, daha önce yapılan 1960 1.Beş Yıllık Plan'ı ile benzer özellikler taşıyordu. Örneğin, ekonomiye bütünüyle yaklaşılacak ve dengeli bir büyüme için gerekli yatırımlarla üretilmeye çalışılacaktı. Bu planda ağır endüstri, elektrik, sulama ve toprak ıslahı gibi konular masaya yatırılmıştı ve uzun vadeli içerikler taşıması planlanmıştı.

Ancak bundan sonra 2.Beş Yıllık Plan gelmiştir (1987 - 1991). Bu plan daha çok devamlılık ve değişim için söz veren bir plan niteliğindedir. Kamu hizmeti kuruluşları, endüstri, elektrik, sulama ve arazi ıslahı gibi konuları belirgin olarak gözden geçirmeyi ve iyileştirmeyi hedeflemiştir. Plan özel sektör yatırımlarını da iki katına katlamayı yani toplam yatırımların yaklaşık %39'unu oluşturmasını sağlamayı hedefliyordu.⁵⁷

TABLO 38:
2.Beş Yıllık Plan (1987 - 1991) ile Düzenlenen Kamusal ve Özel Yatırımlar
(milyon EGP)

Yatırım	Kamusal	Özel	TOPLAM
Endüstri ve Madencilik	5,791	6,400	12,191
İskan	167	6,600	6,767
Taşımacılık ve İletişim	4,703	1,400	6,103
Elektrik	4,761	0	4,761
Diğer Kamu Hizmeti Kuruluşları	4,017	0	4,017
Tarım	852	2,650	3,502
Sağlık ve Eğitim	2,427	85	2,512
Sulama ve Kanalizasyon	1,435	0	1,435
Petrol Üretimi	1,115	0	1,115
Diğer	3,233	865	4,098
TOPLAM*	28,500	18,000	46,500

*Kaynak : http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/egypt/eg_appen.html (15 Ocak 2006)
Küsuratlar toplam sayıda gösterilmemiştir.

⁵⁷ Federal Research Division, A Country Study, 1990, [http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field\(DOCID+eg0092\)](http://lcweb2.loc.gov/cgi-bin/query/r?frd/cstdy:@field(DOCID+eg0092)), (15 Ocak 2006).

2.9 TAŞIMACILIK VE İLETİŞİM

- **Tren yolu*** : 4.800 km tekli, 950 km çiftli ray yolu bulunmaktadır. 1987'de güneyde Kahire metrosunun bir devamı açılmış ve kuzeyde de 1989'da bir metro hattı daha açılmıştır. Asvan'da ise Sudan ve Mısır demiryollarını limana bağlayan bir demiryolu bulunmaktadır.

- **Yol*** : Ülke toplamındaki 49.000 km yolun, 15.000 km'si kaldırım döşeli, 2.500 km'si çakıl döşeli ve 31.500 km'si ise toprak yoldur.

- **Su Yolu*** : Çoğunlukla Nil Nehri kaynaklı ve kanallarla Nil Deltası'na giden ve ülke genelinde toplamı 3.500 km'yi bulan kanallar vardır.

- **Süveyş Kanalı*** : 160 km uzunluğunda Kızıldeniz ve Akdeniz'i birbirine bağlayan kanaldır. Uluslar arası taşımacılık için kullanılır.

- **Limanlar*** : İskenderiye ana limandır. Port Said ve Süveyş diğer iki büyük limandır. İskenderiye yakınındaki liman ise 1990'daki inşaatın altında kalmıştır.

- **Boru Hattı*** : Yaklaşık 1.400 km ham petrol ve 600 km'lik doğal gaz boru hattı bulunmaktadır.

- **Havaalanı*** : Sadece Kahire ve İskenderiye da uluslar arası uçuşlar yapılmaktadır ama toplamda 66 tane havaalanı vardır.

- **İletişim*** : İyi gelişmiş radyo ve televizyon olanakları ve birçok uluslar arası iletişim bağı vardır.

* Bu verilerin hazırlanmasında,“ <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/egtoc.html>” web sitesinden faydalanılmıştır.

III. BÖLÜM

1980 - 1990 ARASI MISIR - TÜRKİYE İLİŞKİLERİ, TİCARET DENGELERİ VE İKİ ÜLKE ARASINDAKİ ANLAŞMALAR

3. TÜRKİYE - MISIR İLİŞKİLERİ :

“Osmanlı İmparatorluğu, dört yüz yıl Mısır'ın da aralarında bulunduğu Arap ülkelerini yönetmiştir. Doğal olarak da Osmanlı'nın varlığına ilişkin görüşler farklılık arz etmekte ve bu varlık kesin bir kötülük veya iyilik arasında nitelemelere uğramaktadır. 1920'li yıllarda Türkiye Cumhuriyeti'nin doğuşu ve 1923 yılı ekim ayından itibaren Mısır'ın tamamlanmamış bağımsızlığı ile birlikte iki ülke ilişkileri iniş ve çıkışlara tanık olmuştur. Bunun ilk göstergesi 1952 yılında Mısır devriminin ve Mısır'daki milliyetçi akımların oluşmasının ardından Türkiye'nin İsrail'i tanıması ve başında ABD'nin bulunduğu Batı kampına girmesiyle iki ülke arasındaki ilişkiler tehlikeli bir dönemece girmiştir.

Bölgesel ve yerel gelişmelerden her iki ülkedeki ortam da büyük bir şekilde etkilenmiştir. Bütün bunların yanı sıra ülke içinde yaşanan değişimler sonucu, iki ülkenin imajlarına yardımcı olacak ve yine her iki ülke halkının çıkarına hizmet edecek olan karşılıklı ilişkiler, tam olarak güvenli bir zemine oturamamıştır. 1980'li yılların başlarında iki ülke arasındaki ilişkilerde, bu yıllara tanıklık eden herkesin ifadesine göre iniş ve çıkışların bulunduğu dönemler yaşanmıştır. Bu durum bir süre böyle devam etmiş ve gerek Türk tarafı, gerekse Mısır tarafı düzeyinde olsun, istenmeyen bir başlangıç noktasına gelinmiştir.

Son yirmi yılda iki ülke arasındaki ilişkilerin uzak ve yakın geçmişine bakarak görülmemiş bir biçimde büyük bir sıçramaya tanık olduğunu söyleyebiliriz. Bu durum şu nedenlerden kaynaklanmıştır: 1973 savaşıyla birlikte Türkiye'nin Arapların haklarını destekleyen tutumu, barış adımlar atılıp Mısır - ABD ilişkilerinde rahatlamaya dönülmesi ve Mısır'ın İsrail'le barış anlaşması imzalaması ve Yahudi devletini tanıyan tek Müslüman ülke durumundaki Türkiye'yi içinde bulunduğu güç durumdan kurtarması.

İran devrimi, Rusya'nın Afganistan'ı işgal etmesi ve ABD ile yakınlaşma gibi bölgesel ve uluslararası sorunlar konusunda Mısır - Türkiye görüşü siyasi açıdan da

yakınlaşmıştır. Ancak bu, belli bir düzeyde olan ekonomik ilişkilere gözle görülür bir şekilde yansımamıştır.

Belki de bunun sebebi, her iki ülkedeki inişli çıkışlı ekonomik duruma dayanmaktaydı. Özellikle de Mısır, İsrail'le olan savaşından yeni çıkmıştı. Bundan çok kısa bir süre sonra da Türkiye, Mısır Cumhurbaşkanı *Enver Sedat*'ın öldürülmesinin şokunu yaşamıştı. Bunun yanında Türkiye'nin elinde başka ek sebepleri de vardı. İsrail'le barış anlaşması imzalayan Mısır Cumhurbaşkanı'nın hayatına, siyasi İslam'ın eliyle son verilmişti. Ancak bu dönemde ilişkiler normaleşti. Önceki yıllara kıyasla en belirgin özellik ise, duyulan endişelerin kaybolmasıydı.

1980'li yıllarda ise Türkiye ve Mısır, birçok noktada buluşmaya başlayarak, karşı karşıya buldukları ekonomik darboğazdan çıkmak için amansız bir savaşa başlamışlardır. Bu savaştaki fark ise her iki ülkede görülen tanımlamalar olmuştur. Ancak, Türkiye'de kapitalizm, Mısır'da ise genel sektör olarak adlandırılrsa da, içerik aynı olmuştur. *Turgut Özal*'ın önce Başbakan, daha sonra da Cumhurbaşkanlığına yükselmesiyle sahip olduğu özel durumu nedeniyle Türkiye aşırı liberalizme yönelirken, Mısır da, elindeki verilere dayanarak Cumhurbaşkanı *Hüsnü Mübarek*le ihtiyatlı bir seyir izlemiştir. Bununla beraber 1980'li yıllarda her iki ülkede yaşanan reform sonuçlarını vermeye başlamıştır.

Bütün bunlardan bir yıl sonra, *Süleyman Demirel*'in Cumhurbaşkanlığı döneminin başlarında, Mısır Cumhurbaşkanı *Hüsnü Mübarek*, Türkiye'nin başkenti Ankara'ya ilk ziyaretini gerçekleştirmiştir. İki yetkili arasındaki bu yakınlaşma, iki ülke ilişkilerinin gelişmesine büyük bir ivme kazandırmakla kalmayıp birçok bölgesel soruna yönelik görüş ayrılıklarının da aşılmasına yardımcı olmuştur. Böylece iki ülke ilişkilerinde yeni bir aşama başlamıştır. Türkiye'nin yazılı ve görsel basınında Mısır'a doğru bir açılma, Mısır kültürü ve sanatı önemli bir yer işgal etmeye başlamıştır.⁵⁸

⁵⁸ Al-Ahram Türkiye İle İlişkilerde İvme, 2001, <http://www.byegm.gov.tr/Yayinlarimiz/Disbasin/2001/10/16X10x01.htm>, (13 Şubat 2006).

3.1 TÜRK - MISIR İLİŞKİLERİ : YENİ BİR PARTNERLİK GÖRÜŞÜ

“Türkiye - Mısır ilişkileri 1975 sonrası gelişmeye başlamış ve ilerlemiştir. Ortak tarihin mirasıyla bağlanan iki ulus özel bir amaçla bağlanmakta ve daha iyi bir gelecek için ümitler taşımaktaydı. Her iki ülkede değişen dünya ile yüz yüze kaldıkları için gerek kendi bölgelerinde gerekse uluslar arası çevrelerde değişim yaşamak zorundaydılar. Her iki ülke işbirliği ve bütünleşme gerektiren bölgesel düzenlemelerinde yeni bir yapılanma arayışındaydılar.

Türkiye - Mısır işbirliğinin gelişmesi her iki ülkeye yararlı olacaktı. Çünkü her iki ülkedeki gelişme süreci birbirini tamamlayıcıydı. Bu yüzden ekonomik liberalleşme ve sosyal adalet dersleri her iki tecrübeyle ilerleyebilirdi.

Diğer taraftan soğuk savaşın kötü sonuçlarının (Kuzey Amerika, Avrupa ve Doğu Asya arasındaki işbirliği ve bütünleşme ve sonucunda diğerlerinin dışlanması, önceki doğu bloğu ve 3.Dünya ülkelerinin bazı yerlerinde parçalanma ve parçalara ayrılmaya doğru yönelimler) uluslar arası çerçevede paylaşımı, uğraştırıcı, riskli ve belki de faydalıydı.”⁵⁹

3.2 TÜRKİYE - MISIR EKONOMİK İLİŞKİLERİNDE KURUMSAL DÜZENLEMELER

“Türkiye - Mısır ekonomik ilişkileri, iki taraf içinde İslam’la ilgili ve çok yanlı bir ilişki olarak tanımlanabilir. Her iki ülkenin hükümetleri bu ilişkiyi zenginleştirmek için büyük çabalarında bulunmuşlardır.

İki ülke arasındaki ekonomik ilişkiler şu anlaşmalar ile düzenlenmiş ve yönlendirilmiştir:

1- 20 Nisan 1976’da ticaret anlaşması imzalanmıştır. Bu anlaşma aralarında ticaret işlemlerinde dönüştürülebilir (konvertibl) para gibi maddelerin bulunduğu birçok maddeyi kapsamaktaydı. Bu anlaşma ile birde her iki ülkenin sermayelerinin müşterek tutulduğu ve ortaklardan herhangi birinin çağrısında toplanacak bir komite kurulmuştur.

⁵⁹ Bahri Yılmaz (ed.), *Actual Situation and Prospects of Turkey’s Bilateral Relations with Egypt Potential and Future Co-operation*, Ankara : Bilkent Üniversitesi Yayını, 1994, s.19.

Bu komitenin asıl amacı, ticari tekliflerin değerlendirilmesi ve ticari problem ve engellerin araştırılıp çözüm bulunmasıydı ve böylece ticaretin gelişiminin önünü açmaktı.

2- 3 Aralık 1977'de Tekno - Ekonomik işbirliği için bir anlaşma imzalanmıştır. Bu anlaşmanın yerine getirilebilirliği komite tarafından izlenmiş ve bakanlık tarafından şekillendirilmiştir. Bu komite 4 oturum düzenlemiştir (Mayıs 1983, Kasım 1984, Temmuz 1986 ve Şubat 1988) ve bu toplantılar Türkiye - Mısır arası işbirliğini içeren şu alanlardaki protokollerin imzalanması ile sona ermiştir:

- Endüstri, tarım ve deniz taşımacılığı.
- Finansman, bankacılık, ticari, mübadele ve turizm.
- Ticari kurul ve uzman atamaları ve değişimi.
- Müşterek işadamları konseyi oluşumu.
- Her iki ülkenin uluslar arası fuar ve Pazar organizasyonlarına katılımı.
- Yatırımların ilerletilmesi ve ortak risk alımı, iskan ve inşaat işlerinde işbirliği.

Ayrıca Türk Standartlar Enstitüsü (TSE) ile Mısır Standartlar Teşkilatı (EOS) arasında 16 Mayıs 1986 tarihinde Ankara'da imzalanan anlaşma ile iki ülke arasında ticareti engelleyici nitelikte olabilecek standartların yeniden gözden geçirilmesi ve uyumu, ortak standartların hazırlanması, belgelerin ve işaretlerin karşılıklı tanınması, standardize edilmesi ile ilgili konularda uluslararası alanda işbirliği yapılması, ortak eğitim programları ve karşılıklı teknik ziyaretler konularında anlaşmaya varılmıştır.

10-11 Şubat 1988'deki 4. oturumda özel olarak Türkiye - Mısır ekonomik ilişkilerinin ilerletilmesine ilişkin şu başlıklar masaya yatırılmıştır:

- İki ülke arasındaki ticari ve ekonomik ilişkilerin çeşitliliği.
- Ortak endüstriyel ve tarımsal projelerin finansmanı için bir Mısır ve Türk yatırımları birliği şirketi tesis etme.
- İki ülkedeki inşaatı destekleme şirketlerinin projelerine katılım ve bu şirketlerin diğer ülkelerdeki işlerine dahil olma.

- Türkiye - Mısır endüstrileri arasındaki işbirliği ve bütünleştirmeyi teşvik etme (Özellikle elektronik, mühendislik endüstrileri ve otomobil endüstrisini besleyen endüstri dalları, çimento malzemeleri ve şeker endüstrileri ve ana malları üreten ağır endüstriler).

- Mısır, Türkiye, Suriye, Ürdün ve Irak elektrik bağlantı şebekeleri için bir proje araştırılmıştır.

3- Mısır - Türkiye ortak komitesi Türkiye Başbakanı'nın Şubat 1988'de Mısır'da Dışişleri Bakanlığı'nı ziyareti esnasında şekillenmiştir.

Bu komitenin görevi ikili ilişkilerin her yönünü değerlendirmek ve etkin hale getirmektir. Bu komite ilk oturumunu 8 - 9 Şubat 1989'da yapmış ve ekonomik işbirliği ile ilgili bazı yönleri araştırmıştır. Araştırma konuları şunlardır:

- Şubat 1988'de ekonomik işbirliği komitesinin 4. oturumunda iletilen tavsiyelerin yerine getirilmesi.

- Ticari mübadele durumunun araştırılması.

- Ortak pazarlama şirketlerinin diğer gruplarla ticaretinin gelişimi için tavsiyeler.

- Yatırımın ortak riskinin paylaşımının ilerlemesi için tavsiyeler.

- Elektrik bağlantılarının hızının artırılmasını gerçekleştirmen için tavsiyeler.

- Çift vergilendirmeden kaçınmak için yeni bir vergi anlaşma teklifinin tartışılması.

4- Deniz Taşımacılığı anlaşması Şubat 1988'de imzalanmıştır.

5- Turizm alanında işbirliği için 1989'da bir protokol imzalanmıştır.

İki ülke arasındaki ekonomik işbirliği için yapılan stratejik projeler nasıl olduysa gerçekleştirilememiştir. Örneğin;

- Yatırımlar için hissedar şirket kurulamamıştır,

- Orta Doğu'nun elektrik şebekelerinin bağlantısı için birkaç adım atılmasına rağmen yapılamamıştır,

- Endüstride işbirliği neredeyse Türkiye'de TOFAŞ ve Mısır'da EL-NASR araba endüstri şirketi ile sınırlı kalmıştır. Diğer işbirliği alanlarının ise teşvik edilmeye ihtiyacı var."⁶⁰

Aşağıdaki tabloda 1980 - 1990 yılları arasında Mısır ile Türkiye arasında imzalanan anlaşmalar ve içerikleri gösterilmiştir:

⁶⁰ Yılmaz, s.29.

TABLO 39:
1980-1990 Yılları Arasında Türkiye - Mısır Arasında İmzalanan Anlaşmalar

NO	YIL	MUHATAP	ADI	KONU	TARİH	SAYI
8/4706	1982	Mısır	Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında Türk Mal, Hak ve Menfaatlerinin Tazmine İlişkin Anlaşma ve Eklerinin Onaylanmasına Dair Bakanlar Kurulu kararı.	Diplomatik	22.06.1982	17732
85/8962	1985	Mısır	Türkiye - Mısır Ticaret, Ekonomik ve Teknik İşbirliği Karma Komitesi 2.Dönem Toplantısı Mutabakat Zaptı'nın Onaylanmasına Dair Bakanlar Kurulu kararı.	Ekonomi	06.02.1985	18658
86/10955	1986	Mısır	Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında İmzalanan 3.Turizm Protokolünün onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı.	Turizm	28.09.1986	19235
86/11075	1986	Mısır	Türkiye - Mısır Ekonomik, Teknik İşbirliği ve Ticaret Karma Komitesi 3.Dönem Protokolünün onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı.	KEK	19.12.1986	19316
87/11450	1987	Mısır	Cumhuriyeti Hükümeti Bilimsel ve Teknik Araştırma Kurulu (TÜBİTAK) ile Mısır Arap Cumhuriyeti Hükümeti Bilimsel Araştırma ve Teknoloji Akademisi Arasında İmzalanan "Bilimsel ve Teknik İşbirliği Anlaşması"nın onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı.	Teknik	10.03.1987	19396
87/11728	1987	Mısır	Hükümetimizle Mısır Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Hükümlülerin Transferine Dair Sözleşmenin onaylanması hakkında Bakanlar Kurulu kararı.	Hukuk	03.07.1987	19506

TABLO 39 Devam:

NO	YIL	MUHATAP	ADI	KONU	TARİH	SAYI
88/12690	1988	Mısır	Hükümetimizle Mısır Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında Türk - Mısır Ortak Komisyonu Kurulmasına Dair Anlaşmanın onaylanması hakkında Bakanlar Kurulu kararı.		11.04.1988	19782
88/12768	1988	Mısır	Türkiye Cumhuriyeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Arasındaki Mevcut Vize Rejiminin İyileştirilmesi Amacıyla İmzalanan Anlaşmanın onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı.	Vize	26.04.1988	19796
88/12954	1988	Mısır	Türkiye - Mısır Ekonomik Teknik İşbirliği ve Ticaret Karma Komitesi 4. Dönem Protokolünün onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı.	KEK	27.06.1988	19855
88/13171	1988	Mısır	Türkiye Cumhuriyeti Hükümeti ile Mısır Arap Cumhuriyeti Hükümeti Arasında İmzalanan Denizcilik Anlaşmasının onaylanması hakkında Bakanlar Kurulu kararı.	Ulaştırma	27.12.1988	20032
89/13798	1989	Mısır Suriye Ürdün, Irak	Türkiye, Mısır, Suriye, Ürdün, Irak Elektrik Şebekelerinin Enterkoneksiyonu Mutabakat Zaptının onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı.	Enerji	04.03.1989	20098
89/13718	1989	Mısır	Hükümetimiz ile Mısır Arap Cumhuriyeti Arasında İmzalanan Konsolosluk Sözleşmesinin onaylanması hakkında Bakanlar Kurulu kararı.	Diplomatik	05.03.1989	20099

TABLO 39 Devam:

NO	YIL	MUHATAP	ADI	KONU	TARİH	SAYI
89/14876	1990	Mısır	Türkiye - Mısır IV. Dönem Turizm Karma Komisyon Toplantısı Protokolünün onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı.	Turizm	10.01.1990	20398
90/432	1990	Mısır Hindistan Polonya Macaristan	Mısır Arap Cumhuriyeti, Hindistan Cumhuriyeti, Polonya Halk Cumhuriyeti ve Macaristan Halk Cumhuriyeti ile Yapılan Hukuki ve Ticari Konularda Adli Yardımlaşma Sözleşmelerinin onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı.	Hukuk	23.07.1990	20583
90/786	1990	Mısır	(Bu Karar ile 6 Adet Antlaşma ve Sözleşme Onaylanmıştır.) 1 - Mısır Arap Cumhuriyeti ile Yapılan Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların İadesi Sözleşmesi, 2 - Hindistan Cumhuriyeti Hükümeti ile Yapılan Cezai Konularda Karşılıklı Adli Yardımlaşma Anlaşması, 3 - Polonya Halk Cumhuriyeti ile Yapılan Cezai Konularda Adli Yardımlaşma, Suçluların İadesi ve Hükümlülerin Nakline Dair Sözleşme, 4 - Fas Krallığı ile Yapılan Hükümlülerin İlişkin İşbirliği Sözleşmesi, 5 - Fas Krallığı ile Yapılan Cezai Konularda Adli Yardımlaşma ve Suçluların Verilmesi Sözleşmesi, 6 - Cezayir Demokratik Halk Cumhuriyeti ile Yapılan Konsolosluk Sözleşmesinin Onaylanmasına Dair Bakanlar Kurulu Kararı.	Hukuk	07.10.1990	20658
90/1095	1990	Mısır	Mısır Arap Cumhuriyeti ile yapılan Türk Mal ve Menfaatlerinin Tazminine İlişkin Anlaşmanın Yürürlük Süresinin Uzatılması Hakkındaki Anlaşmanın onaylanmasına dair Bakanlar Kurulu kararı.	Hukuk	26.11.1990	20707

Kaynak : www.dpt.gov.tr (7 Şubat 2006)

3.3 MISIR – TÜRKİYE TİCARETİ

3.3.1 İthalat : Mısır'ın Türkiye'den ithalatını 3 ana başlıkta toplayabiliriz:

- Yiyecek ürünleri
- Ara mallar
- Donanım, makine ve iş/işleme makineleri

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi Mısır'ın Türkiye'den ithalatı 1989 - 1993 yılları arasında (1991 - 1992 aralığı hariç) sürekli bir artış göstermiştir. 1989 - 1990 arasında ithalatı yaklaşık %40, 1990 - 1991 arasında ise %10 oranında artmış, 1992 yılında 419,9 milyon EGP iken %10'luk bir büyüme ile 1993 yılında 462 milyon EGP seviyesine çıkmıştır.

TABLO 40:
Mısır'ın Türkiye'den İthalatı (milyon EGP)

	1989		1990		1991		1992		1993	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Yiyecek Ürünleri	47,5	17.2	101,5	26.3	89,0	21.0	140,7	33.4	140,8	30.3
Ara Mallar	205,0	74.4	257,8	66.7	313,5	73.4	327,7	57.3	276,0	59.7
Donanım, Makine ve İş/işleme Makineleri	232,0	8.4	27,0	7.0	24,1	5.6	39,4	9.3	45,2	10.0
Toplam	275,7	100.0	386,3	100.0	426,6	100.0	419,7	100.0	462,0	100.0

Kaynak : Bahri Yılmaz (ed.), Actual Situation and Prospects of Turkey's Bilateral Relations with Egypt Potential and Future Co-operation, Ankara : Bilkent Üniversitesi Yayını, 1994, s.35
-İthalat değerleri için c.i.f. (Cost, Insurance, and Freight = Mal bedeli, sigorta ve navlun) esas alınmıştır.

“İthalat mallarını bu ana başlıklardan alt başlıklara taşıdığımızda ise şu maddelerle karşılaşmaktayız:

- Mercimek, fındık, kimyasal ürünler, lastik, araba yedek parçası, demir-çelik ürünleri, elektrik kabloları vs...

Mısır'ın Türkiye'den ithalatı, tabloda da görüldüğü gibi artış eğilimindeydi. Bunun nedeni Türk mallarının yüksek kalitesi ve rekabetçi fiyat yapısı olabilir.”⁶¹

3.3.2 İhracat : Mısır'ın Türkiye'ye ihracatı, 1980'lerin sonu ile 1990'ların başlarında artan bir eğilim göstermiştir. Yapılan ihracat ürünleri de çeşitlidir ve ayrı ayrı maddeler içerir. Fakat ithalatta da olduğu gibi kolaylık açısından bunları ilk önce 3 ana başlıkta toplayabiliriz:

- Yiyecek ürünleri
- Ara mallar
- Donanım, makine ve iş/işleme makineleri

Aşağıdaki tabloda da görüldüğü gibi Mısır, 1989 - 1990 yılları arasında Türkiye'ye ihracatında en önemli atılımı yaklaşık %100'lük bir oranla 1990 - 1991 yılları arasında yapmıştır. Diğer senelerde ise küçük artış oranları göstermiş, hatta 1991 - 1992 yılları arasında ithalatta da olduğu gibi bir azalma göstermiştir. 1993 yılında ise normal artış eğilimine geri dönmüştür.

TABLO 41:
Mısır'ın Türkiye'ye İhracatı (milyon EGP)

	1989		1990		1991		1992		1993	
	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%	Değer	%
Yiyecek Ürünleri	0,05	0.1	2,60	6.0	0,68	0.8	8,71	1.30	26,80	30.8
Ara Mallar	39,40	98.4	40,70	93.9	83,50	98.8	56,44	97.70	60,20	69.0
Donanım, Makine ve İş/İşleme Makineleri	0,6	1.5	0,04	0.1	0,37	0.4	0,39	1.0	0,04	0.2
Toplam	40,5	100.0	43,34	100.0	84,55	100.0	65,54	100.0	87,04	100.0

Kaynak : Bahri Yılmaz (ed.), Actual Situation and Prospects of Turkey's Bilateral Relations with Egypt Potential and Future Co-operation, Ankara : Bilkent Üniversitesi Yayını, 1994, s.37.
İhracat değerleri için c.i.f. (Cost, Insurance, and Freight = Mal bedeli, sigorta ve navlun) esas alınmıştır.

⁶¹ Yılmaz, s.34.

“Mısır’ın Türkiye’ye ihracatı şu alt maddeleri içerir :

- Pirinç, kuru soğan ve sarımsak, tekstil için iplik, pamuklu kumaş, dokuma, demir, alüminyum, kömür, kok kömürü, ev kömürü, ham petrol vs...

Mısır’ın Türkiye’ye olan ihracatının artması ancak ürünlerinin kalite ve fiyat yapısının değişmesiyle hız kazanabilecek bir görünüm içerisinde.”⁶²

3.3.3 Ticaret Dengesi : 1980’lerin sonlarında Mısır, ihracatındaki artışa rağmen, Türkiye ile olan ticaret dengesi açısından kendi aleyhine artan bir açık göstermekteydi. Bunun nedeni ihracat artışının üzerinde artan ithalat artışıydı.

Örneğin, aşağıdaki tabloya baktığımızda 1989 yılında Mısır’ın Türkiye’ye yaptığı ihracat yaklaşık 40 milyon EGP kadarken, ithalatı 275 milyon EGP idi. Yani bu durum Mısır aleyhine 235 milyon EGP tutarında bir ticaret açığı oluşmasına neden olmuştu.

1993 yılına gelindiğinde ise ihracatını 87 milyon EGP seviyesine çıkartan Mısır, ithalatını da 462 milyon EGP seviyesine yükselmiş ve yine 374 milyon EGP tutarında bir ticaret açığı ile karşılaşmıştır.

TABLO 42:
Mısır – Türkiye Arası Ticaret Dengesi (milyon EGP)

	İhracat	İthalat	Denge
1989	40,05	275,7	235,65
1990	43,34	386,3	342,96
1991	84,55	426,6	342,05
1992	65,54	419,7	354,16
1993	87,04	462,0	374,96

Kaynak : Dr. Bahri Yılmaz (ed.), Actual Situation and Prospects of Turkey's Bilateral Relations with Egypt Potential and Future Co-operation, Ankara : Bilkent Üniversitesi Yayını, 1994, s.38

⁶² Yılmaz, s.36.

SONUÇ

Mısır, küçük bir Orta Doğu ülkesi olarak 1980 - 1990 yılları arasındaki ekonomisi ile ne yazık ki olumlu bir görünüm vermemektedir. Bu yıllar arasında bir çok reform hareketine girişmiş olan ülke, ekonomisini düzlüğe çıkarmak adına giriştiği hareketlerde 1980'lerin ortasına kadar hızlı bir ilerleme izlemiş olsa da bu yıllardan sonra tekrar bir bunalım yaşamış ve ancak 1990'larda tekrar gelişme göstermeye devam edebilmiştir.

1980'li yıllara girilirken yaşanan savaş ve sonucunda imzalanan Camp David anlaşması ve bu anlaşma yüzünden Mısır'ın diğer Arap ülkelerinden kopuşu ve üstüne gelen 1980'lerin ortasındaki petrol fiyatlarındaki kriz, Mısır ekonomisi üzerinde olumsuz etki yaratan etkenlerdir. Enver Sedat zamanında sosyalizmden kopuş ile başlayan liberal bir ekonomi sistemi oluşturma çabaları da, bu yıllar arasında beklenildiği kadar etkili olamamıştır. 1980'leri kargaşa içinde geçiren Mısır bir taraftan da aşırı İslamcı hareketleri sindirme çabalarına girişmiştir. Birçok olumsuzluğun içinde kıvranan Mısır kendini kurtarma adına ABD dostu bir tavır sergilemeye başlamış ve bu ülkenin verdiği destekle bir sürü borcundan kurtulmuştur. Ancak yine de ülke ekonomisi refah seviyesini yükseltememiştir.

Dünya ortalama refah seviyesi sınırı altında kalan Mısır, 1980'lerdeki tarıma dayalı ekonomisi ile ayakta kalmaya çalışmış ve özellikle sınırlı tarımsal alanların daha verimli hale getirilmesi için reformlar yapmıştır. Diğer büyük bir gelir kaynağı olarak göze çarpan turizm gelirleri ise, Mısır'ın her zaman kurtarıcısı durumunda olmuştur.

Türkiye - Mısır ilişkileri ise karışıklığın hakim olduğu bu 80'li yıllarda filizlenmeye başlamış, ancak kendi içindeki sorunlarla uğraşan Mısır ile ilişkiler bu yıllarda ne yazık ki istenilen duruma getirilememiştir. Yapılan bir dizi görüşme ile ilişkileri pekiştirme yolunda sarfedilen çabalar, ertelenen çözüm önerileri yüzünden hayal kırıklığı ile sonuçlanmıştır. Birçok ekonomik ve politik girişimlerde bulunulmuş ancak bir türlü sonuçlandırılmamış, yapılması planlanan yatırımlar da yarım bırakılmıştır. 1980 - 1990 arası için böyle bir görünüm sergileyen Türkiye - Mısır ilişkileri, ancak günümüzde istenilene yakın bir duruma getirilebilmiştir.

EKLER

EK 1.**1985 – 1990 Yılları Arası Ana Ürünler İçin Çiftlik ve Dünya Fiyatları (EGP/ton)**

Yıl	Buğday		Mısır		Pirinç		Pamuk	
	Çiftlik Fiyatı	Dünya Fiyatı	Çiftlik Fiyatı	Dünya Fiyatı	Çiftlik Fiyatı	Dünya Fiyatı	Çiftlik Fiyatı	Dünya Fiyatı
1985	172.0	125.2	194.3	108.6	211.5	99.7	96.8	70.5
1986	224.7	143.3	219.3	117.3	247.3	133.9	97.1	80.4
1987	223.3	228.1	255.3	162.1	206.0	238.5	114.2	147.2
1988	237.3	362.8	324.3	278.5	256.5	407.3	146.5	175.4
1989	436.7	498.5	405.0	346.1	362.0	520.8	202.0	231.5
1990	473.3	478.2	428.0	396.8	267.0	522.1	262.7	289.1
Ortalama 1986 – 1988	228.4	244.7	266.3	186.0	236.6	259.9	119.3	134.3

Kaynak : Economic and Social Commission for Western Asia, Agricultural Trade and The New Trade Agenda : Options and Strategies to Capture The Benefits for The Middle East, Case Study from Egypt, United Nations New York, 2001, s.10

Yukarıdaki rakamlardan elde ettiğimiz oranlara göre, en yüksek koruma oranı 1985 yılı itibari ile pirinçte idi, ancak bu oranın 1990 yılına gelindiğinde 4 ana ürün arasında en düşük koruma oranına sahip olan ürün olduğunu görmekteyiz. Diğer ürünlerin koruma oranlarında da bu 5 yıllık dönem boyunca düşüş yaşamıştır. Sadece mısır, 1990 yılında hala dünya fiyatlarından yüksek fiyattadır.

1985 – 1990 Yılları Arası Ana Ürünler İçin Nominal Koruma Oranları

Yıl	Buğday	Mısır	Pirinç	Pamuk
1985	1.37	1.78	2.12	1.37
1986	1.56	1.86	1.84	1.20
1987	0.97	1.57	0.86	0.77
1988	0.65	1.16	0.62	0.83
1989	0.87	1.17	0.69	0.87
1990	0.98	1.07	0.51	0.90
Ortalama 1986 – 1988	0.93	1.43	0.91	0.89

Kaynak : Economic and Social Commission for Western Asia, Agricultural Trade and The New Trade Agenda : Options and Strategies to Capture The Benefits for The Middle East, Case Study from Egypt, United Nations New York, 2001, s.10

EK 2.**Mısır'ın Tarımsal İthalatı ve İhracatının Dış Ticaretindeki Payı (1985–1998)**

Yıl	İhracat (milyon ABD \$)			İthalat (milyon ABD \$)			Açık (milyon ABD \$)		
	Ulusal	Tarımsal	%	Ulusal	Tarımsal	%	Ulusal	Tarımsal	%
1985	3,715	662	17.8	9,965	3,708	37.2	6,250	3,046	48.7
1986	2,935	669	22.8	8,680	3,340	38.5	5,575	2,671	46.5
1987	2,037	673	33	7,596	2,605	34.3	5,559	1,932	34.8
1988	2,210	514	24	8,657	3,166	36.6	6,537	2,652	40.5
1989	2,648	532	20.1	7,448	3,169	42.5	4,800	2,637	54.9
1990	2,585	427	16.5	9,202	3,076	33.4	6,617	2,649	40.0
1991	3,659	391	10.7	7,862	2,531	32.2	4,203	2,140	50.9
1992	3,050	401	13.1	8,293	2,550	3.7	5,243	2,149	41.0
1993	3,110	360	11.6	8,184	2,266	27.7	5,074	1,906	40.6
1994	3,463	553	15.7	10,185	2,760	27.1	6,722	2,207	34.8
1995	4,957	554	11.2	12,810	3,671	28.7	7,853	3,117	30.3
1996	4,609	557	12.1	14,107	4,200	29.8	9,498	3,643	37.6
1997	4,930	414	8.4	14,718	3,907	26.5	9,788	3,493	32.8
1998	5,128	587	11.4	16,899	3,617	21.4	11,771	3,030	39.7

Kaynak : Economic and Social Commission for Western Asia, Agricultural Trade and The New Trade Agenda : Options and Strategies to Capture The Benefits for The Middle East, Case Study from Egypt, United Nations New York, 2001, s.6

EK 3.

**T.C. KAHİRE BÜYÜKELÇİLİĞİ
TİCARET MÜŞAVİRLİĞİ**

Ekim 2003

MISIR MADENCİLİK SEKTÖRÜ

Mısır'da madencilik ile ilgili araştırma ve üretim işlemleri Mısır Jeolojik Araştırma ve Madencilik İdaresi (The Egyptian Geological Survey and Mining Authority-EGSMA) tarafından yürütülmektedir. EGSMA 1896 yılında oluşturulmuş ve jeolojik hizmetler ve mineral araştırması görevini üstlenmiş bir kamu kurumudur.

Bu çalışmada, petrol, doğalgaz ve çimento hariç Mısır madencilik sektörünün durumu ve ülkemiz açısından dış ticaret potansiyeli değerlendirilmiştir.

MADENCİLİK POLİTİKASI VE MEVZUATI

Maden ve taş ocakçılığı araştırma, işletme ve sahiplik düzenlemeleri, 1956 tarih ve 86 sayılı kanun ile yapılmıştır. Bu kanuna göre, Mısır'da ve karasularında bulunan tüm madenler devlete aittir. Söz konusu kanunda ki maden araştırma ve üretimine ilişkin düzenlemeler, maden ve taş ocakçılığı olmak üzere iki gruba ayrılmıştır.

Madenler:

- Bireyler ve tüzel kişiler lisans almadan bir bölgede mineral incelemesi (reconnaissance) yapabilir,
- Bir mineral için araştırma lisansı tahsis edilirken o minerali keşfedene öncelik verilir,

- Araştırma lisansı alabilmek için müracaat edenin *teknik ve mali açıdan yeterli olması* gerekmektedir,
- Araştırma lisansı minimum 1 km² ve maksimum 16 km² olmak kaydıyla ve 4 yıla kadar yenilenmek üzere, bir yıllığına ilgili Bakan kararı ile verilir, bu lisans spesifik bir mineral için geçerlidir,
- Araştırma lisansı sahibi devlete yıllık olarak belirli bir kira ödemesinde bulunur,
- Araştırma lisansı sahibine, Bakan kararı ile 30 yıllığına madencilik lisansı verilebilir ve bu süre gerekli görülmesi halinde bir 30 yıl daha uzatılabilir,
- Maden işletme lisansı sahibi, devlete hektar başına bir ücret öder.

Taş Ocakçılığı:

- Taş ocakçılığı işletme izni 0.5-20 hektar alan için 30 yıllığına verilir ve azami 15 yıl uzatılabilir,
- İzin sahibi işletmeye başlamadan önce devlete bir ödeme yapar,
- Kanunda belirtilen miktarda devlete royaltite ödenir,
- Taş ocakçılığı işletme izni İl valileri tarafından verilir.

Özel Hüküm Çerçevesinde Anlaşma:

1956/86 sayılı Kanunun 50 inci maddesine göre, mineral kaynaklarından sorumlu bakanlık özel veya tüzel kişilerle araştırma, üretim ve pazarlama konusunda anlaşmaya girebilir. Bu durumlarda, anlaşma özel bir kanun ile belirlenir. Bu çerçevede, EGSMA, yabancı madencilik şirketleri ile üretim paylaşım modeli geliştirmiştir.

Üretim Paylaşım Modeli:

EGSMA, yatırımcının ilgilendiği bölge ile ilgili bilgileri yatırımcıya sunmaktadır. Yatırımcı işletme ile ilgili tüm maliyetleri karşılamakla yükümlüdür. Yatırımcı bu maliyetleri 3 yıllık üretim süresinde elde edilen gelirlere tahsil etme hakkına sahiptir.

Araştırma Süresi:

İlk araştırma süresi bir veya iki yıl olup, bu süre 4 yıla kadar uzatılabilir. Her araştırma süresinde, lisans sahibi EGSMA'ya asgari araştırma yükümlülüklerini yerine getireceğini kapsayan garanti mektubu vermek zorundadır. Araştırma programı ve bütçesi gerekli tavsiye ve yönlendirmeyi almak üzere ortak komisyona sunulur.

Yatırımcı, her bir sürede bölgenin tamamından veya bir kısmından vazgeçebilir. Yine her sürenin sonunda, bir sonraki aşamaya geçmek isterse izin verilen alanın en az %25'inden vazgeçebilir.

Yatırımcı, araştırma için gerekli her türlü ekipman ve makina ithalatında, gümrük vergisi, satış vergisi ve ithal sınırlamalarından muaf tutulur.

Her türlü jeolojik, jeofizik ve kimyasal analizler Mısır'da yapılır. Bazı özel analizlerin dışarda yapılmasına izin verilebilir.

Yatırımcının yılın her çeyreğinde EGSMA'ya aktivite raporu sunması gerekir ve bu rapor gizli tutulur.

Araştırma süresince yatırımcı, uluslararası çevre kurallarına göre çevre kirliliği konusunda gerekli önlemleri almakla yükümlüdür.

Ekonomik Keşiften Sonra:

Yatırımcının ekonomik değeri olan bir yatak tespit etmesi halinde, EGSMA'ya bir fizibilite raporu sunulması gerekir. Akabinde, EGSMA ile yatırımcı arasında bir şirket kurulur ve bu şirket üretim ve pazarlama faaliyetinde bulunur. Üretim süresi 30 yıl olup, gerekli koşulların sağlanması halinde uzatılabilmektedir.

Üretilen ürünler Mısır içinde satılabilir veya yurtdışına ihraç edilebilir. Ekonomik üretime geçildikten sonra devlete, nakdi veya aynı, kısmi nakdi ve kısmi aynı olmak üzere royallite ödenir.

Royalite çıkarıldıktan sonra ve satış gelirlerinden;

A) cari işletme masrafları,

B) araştırma masrafları (33.3 % / yıl)

C) Üretim için yapılan sermaye maliyetleri(33.3% /yıl)

düşüldükten sonra kalan gelirleri yatırımcı alabilir.

Herhangi bir mali yılda yukarıda belirtilen maliyetlerin satış gelirlerinin üzerinde olması halinde, bu düşümler devam eden yıl veya yıllara uzatılabilir.

Royalite düşüldükten sonra kalan kısım yapılan anlaşma çerçevesinde, yatırımcı ile EGSMA arasında dağıtılır.

Yatırımcının mevcut alanların dışında da madencilik faaliyetlerinde bulunması mümkündür. Bu faaliyetlerden elde edilen gelirler 15 yıl vergilerden muaf tutulur.

Yatırımcılar, herhangi bir sınırlama olmadan karlarını yabancı paraya çevirme hakkına sahiptirler.

Yukarıda belirtilen bütün hususlar yatırımcı ile EGSMA arasında yapılacak müzakereler sonucunda belirlenir. Yatırımcı ile EGSMA arasında yapılan anlaşma Mısır Parlamentosundan geçirilerek yasalaştırılmak zorundadır.

Üretim Paylaşım Modeli çerçevesinde yapılan anlaşmalara ilişkin bazı örnekler aşağıda açıklanmaktadır:

MİNEX: Minex ile Doğu Çölünde altın ve diğer metal araştırılmasına yönelik bir anlaşma 1986 yılında sonuçlandırılmıştır. Yapılan araştırma neticesinde, yeterli düzeyde altın madeni bulunmadığı anlaşıldığından şirket 1990 Eylül'ünde bütün mallarını EGSMA'ya bırakarak çekilmiştir.

FREEPORT: Freeport şirketi ile sülfür arama anlaşması 1987 yılında yapılmıştır. El Arish bölgesinde yapılan araştırma neticesinde 20 milyon ton kükürt bulunmuş olup, işletme planları yapılmaktadır.

BHP-Utah : Bu şirket ile potasyum tuzu araştırma anlaşması 1991 yılında imzalanmıştır. Araştırma bölgesi olarak Süveyş Körfezi belirlenmiştir. Araştırma çalışmaları halen sürdürülmektedir.

MADEN KAYNAKLARI

EGSMA tarafından keşfedilen ve çoğunluğu üretime geçen madenler listesi aşağıda yer almaktadır:

- a. *Demir cevheri*-Aswan (133 milyon ton),
- b. *Demir cevheri*-Bahariye (255 milyon ton)
- c. *Kireçtaşı ve dolomit*-Bani Khalid (39.3 milyon ton) ve Abu Rawash (7.7 milyon ton)
- d. *Silis*-Um Heglig (15 milyon ton), Doğu Aswan (2.8 milyon ton) ve batı Idfu (2.5 milyon ton)
- e. *Fosfat yatakları*-Nile Vadisi (229 milyon ton), Kızıldeniz (40 milyon ton) ve Abu Tartur(700 milyon ton)
- f. *Kaolin yatakları*-Kalabsha (16.5 milyon ton)
- g. *Kireçtaşı* - İskenderiye'nin batısı (12 milyon ton)
- h. *Cam kumu*-Abu Darag, Kuzey ve güney Sina
- i. *Jibs yatakları*-İskenderiye'nin batısı (15 milyon ton)
- j. *Kömür*-Maghara (51.8 milyon ton)

- k. *Nefelin-siyenit*-Abu Khrug (26 milyon ton)
- l. *Kalay-Tungsten-niobium-tantalum yatakları*-Batı ölü
- m. *Bakır-Çinko-Kurşun Yatakları*- Batı çölü
- n. *İlmenit yatakları*-Abu Ghalaga (41 milyon ton)
- o. *Demir cevheri*-Batı ölü (53 milyon ton)
- p. *Stronsiyum-Kızıldeniz sahilleri* (2.2 milyon ton)
- q. *Barit*-Baharyia (162,000 ton)
- r. *Molibden*-Homr Akarem.
- s. *Feldspat*

BENTONİT

Bentonit, Ayun Musa bölgesinde bulunmakta olup, Süveyş Körfezinin doğu sahillerinde bulunan Sudr'a kadar iki tabaka halinde uzanmaktadır. Üst yatak yaklaşık 10 m kalınlığında, alt yatak kalınlığı ise 60 ile 140 m arasında değişmektedir.

Buna ilave olarak, Batı ölünde iki bölgede de bentonit yatakları bulunmakta olup, detayları aşağıdaki gibidir.

1- Quattara'nın Batı ve Güney Batısında yer alan yataklar (Kalınlık 1.5-7.3m Silica 48.1- 55.84% Alumina 17.39- 22.71% , rezerv 150 milyon ton).

2- South and southwest of Alamain'nin Güney ve GüneyBatısı: (Kalınlık 2.6m to 10m, Silica 49.22-56.61%- Alumina 20.38- 23.59, rezerv 300 milyon ton).

KAOLİN

Kaolin, Abu Zeneima Area, El Teeh Area, Gabal El Gunnah bölgelerinde bulunmaktadır. Orta dereceli ve yüksek saflık ile demir ve titanium oranının düşük

olması mineralin belli başlı özellikleri arasındadır. Gunnah yatakları, %70 beyazlık ve %77 parlaklık özelliği de taşımaktadır.

Rezerv, tahmini olarak Abu Zeneima'da 100 milyon ton, El Gunnah alanında bulunan beyaz kum yataklarının %8'i kaolindir.

ILMENİT

Abu Ghalaga bölgesinde 18 milyon ton civarında bir rezerv olduğu tahmin edilmektedir.

KALAY CEVHERİ

Muelha bölgesinde ağırlıklı cassiterit (SnO₂) olarak, 280.000 ton alüvyon içinde ve ortalama 0.08% kalay içeren bir kalay yatağı bulunmaktadır.

SIYAH KUM

Rafah bölgesinde bulunan siyah kumun ekonomik önemi içerdiği ilmenit, hematite, manyetit, zircon, garnet ve monazit gibi endüstriyel mineraller bulunmasından ileri gelmektedir. Siyah kumun içerisinde, İllimenit, rutil, demir cevheri, zirkonyum, monazit, garnet bulunmaktadır.

Siyah kum yatakları %4 civarında bahse konu ekonomik mineralleri içermektedir. Ekonomik minerallerin %75'ini Ilmenite oluşturmakta olup, bunun %34-40'i titanium oksit içermektedir. Rutil ise %1.5 civarında bir orana sahip olup, bunun %98'i titanium oksittir. Demir oksit oranı %15, zircon %2,7, garnet %4,8 ve monazit %0.98 oranında bulunmaktadır.

El Arish ve Rommana bölgesinde 1 metre derinlikte 88 milyon ton olan yatağın 1,1 milyon tonu ekonomik minerallerden oluşmaktadır. Aynı bölgede 10 metre derinlikte ise 3 milyon tonu ekonomik mineraller olmak üzere, toplam 760 milyon ton rezerv bulunmaktadır.

BEYAZ KUM

Beyaz kum ağırlıklı olarak Batı Çölü ve Sina Yarımadasında bulunmakta olup, yüksek kaliteli cam kumunun bulunduğu bölgeler aşağıdaki gibidir:

A – Batı Çölü

1- Aswan: Silis içeriği %97-99 olup, yıllık 2 milyon ton yüksek kaliteli kum üretimi yapılabilir niteliktedir.

2 - Wadi Qena: Beyaz renkli yüksek kaliteli kumlardan oluşan depositin silis içeriği %99,5, demir oksit içeriği %0.04 olup, üretim yılda 5 milyon tona çıkmaktadır.

3 - Wadi El Dakhl(Zaafarana Sands): Silis içeriği %99.2 - 99.79 % olup, yılda 300 bin ton yüksek kaliteli kum üretimi yapılabilir.

B - Sinai

Sina Yarımadasında cam kumu bulunan alanlar; Wadi Felly, Wadi Umm Hazb, El Minshera in N. Sinai, Khabouba, Abu Kafas, Abu Natash, El Gunna platosu.

Mineralin özellikleri ise;

Yakılmadan önceki beyazlık derecesi 54.9 %

Yakıldıktan sonra 68 - 70 %

Yakılmadan önceki parlaklık derecesi 69 %

İNŞAAT SEKTÖRÜNDE KULLANILAN MİNERALLER

İnşaat malzemeleri olarak kullanılan mineraller, kireçtaşı, dolomit, kumtaşı, kil, çakıl ve çakılımsı kumlar olarak kabul edilmektedir. Bu mineraller Mısır'da bol miktarda bulunmaktadır. Bu minerallerin yıllık üretim miktarları aşağıdaki gibidir:

Kireçtaşı	25 million m3	Kumtaşı	0.8 million m3
Dolomit	1.5 million tons	Kum	24 million m3
Kil	17 million tons	Çakıl	13 million m3
Jibs	1.9 million m3		

FELDSPAT

Feldspat, Gabal El Esh ile Hurgada'nın kuzeyi ile Shamam ve bunun güneyi arasında kalan bölge bulunmaktadır.

Mineral yatağının içeriği ise 56-83% feldspat, 15-43% kuvars ve 0.4-3 % diğerleri şeklindedir. Rezervler ise aşağıdaki tabloda gösterilmektedir.

Bölge	Feldspat (milyon ton)	Kuvars (milyon ton)
Gabal El Esh Alanı	3.2	0.8
Abu Shamam Alanı	4.6	0.7

NİYOBYUM VE TANTAL

Bu mineraller ağırlıklı olarak Batı Çölünde bulunmaktadır.

Bölge	Rezerv (milyon ton)	Nb2O5%	Ta2O5%
Abu Dabab	48	0.011	0.027
El Nuweiba	83	0.009	0.0156
UmmNaggat	25	0.0182	0.151

ZİRKON

Zirkon'un bulunduğu alanlar;

- a- El-Atawi Bölgesinin batısı,
- b- Um Nagat Bölgesi.

El - Atawi alanında alınan alüvyon örneklerinde %0.4 oranında zirkon tespit edilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarında ise aşağıdaki minerallere rastlanmıştır.

- Zirkon 11.0kg/ton
- Columbite 300g/t
- Cassiterite 280 g/t
- Ilmenite 600g/t

KARBONLU SHALE

Karbonlu shale, Abu Zeneima bölgesinin doğusunda bulunmaktadır. Maden yatağının nem oranı Max. %4 ve karbon içeriği %9 ile 22 arasında değişmektedir. Anılan bölgede 85 km²'lik alanda yapılan araştırma neticesinde rezerv miktarının 140 milyon ton olduğu tahmin edilmektedir.

ALTIN

El-Oweinat bölgesinde demir ile birlikte altın bulunduğu tespit edilmiştir. Altın içeriği tonda 0.6 gr civarındadır. Bazı bölgelerde ise 8.24-25.95 gr/tona ulaşmaktadır. Um Rilan bölgesinde bulunan yataklarda ise altın içeriğinin 0.3 ila 1.25 gr/ton olduğu belirtilmektedir.

BAKIR-NİKEL

Bakır-nikel yatakları Aswanın doğusunda Abu Swayl alanında bulunmaktadır. Rezerv miktarı ise yaklaşık 85 bin ton olup, bakır içeriği %2.8, nikel içeriği ise %1,53 civarındadır. Akarem alanında bulunan madenin rezerv miktarı 700 bin ton olup, bunun 270 bin tonu %1.18 oranında bakır-nikel içermektedir.

MERMER-GRANİT

Bu tür taşlar Mısır'ın birçok bölgesinde bulunmakta olup, Doğu Çölü, Sina ve Nil Vadisinde (Asiyut, Beni Suef) yoğunlaşmıştır.

Rezervler tam olarak tespit edilememiş olup, büyük miktarlarda olduğu tahmin edilmektedir.

TUZ (Sodyum Klorür)

Tuz taşının bulunduğu bölgeler arasında Doğu Çölünde; Kızıl Deniz Sahilleri, Batı Çölünde Burg El Arab El Hamam bölgesi, Sina'da El Bardaweel gölü, El Amia, Sibeikah Port Said yer almaktadır.

Halit kaynakları beyaz renkli olup, deniz suyunun %78 tuz içermektedir. Kaynakların bulunduğu bölgeler ve miktarları ise;

- 1- Shalatein Bölgesi (1 milyon ton)
- 2- Mersa malk El Aud (250.000 ton)
- 3- Ras Abu Soma (450.000 ton)
- 4- Abu Shaar (100.000 ton)
- 5- Ras Shuker (300.000 ton).
- 6- Burg El Arab El-Hamam bölgesinde yılda 350.000 ton saf tuz üretilmektedir.

EK 4.

İGEME, İhracatı Geliştirme Merkezi

MISIR, GENEL BİLGİLER, EKONOMİK DURUM, DIŞ TİCARET, YABANCI YATIRIMLAR, TÜRKİYE İLE TİCARET

120/1982 sayılı yasaya ve Ekonomi ve Ticaret Bakanlığı'nın 1982 tarihli 342 sayılı Dış Ticaret Kararı'na ("Ticari Acentalar Yasası") göre; ticari acenta, üretici, imalatçı veya distribütör hesabına ve adına sözleşme imzalama, alımı veya satışı sonuçlandırma veya teklif sunma işini yürüten doğal bir kişi veya yasal bir varlıktır. Bu kişi veya varlık ticari acentalar siciline kayıt yaptırmak zorundadır.

Mısır yasalarına göre tüm acenta ve ithalatçıların Mısır vatandaşı olması gerekmektedir. Acentanın firma olması durumunda başkanı ve yönetim kurulu üyelerinin ve sermayesinin tamamının Mısırlı olması gerekmektedir. Acentaların Mısır'da en azından beş yıldır yaşıyor olması gereklidir. Bu duruma bir istisna yurt dışında çalışma izni olup dışarıda bulunanlardır. Firmanın ortaklık senedinde ticari acentalığın firma faaliyetlerinden olduğu açıkça belirtilmelidir. Acentanın bir ticaret odasına veya meslek kuruluşuna kayıtlı olması gereklidir. Fiilen kamuda çalışan veya Halk Meclisi üyesi olanlar acenta olamazlar. Kamu kesimi firmaları da bireyler ve özel firmalar gibi acenta olabilirler. Ancak sadece aynı ürünlerle ilgili acentalık yapabilirler. Genellikle alım yapan devlet kurumlarından emekli olmuş kişiler acentalık yapmaktadır. Bazı durumlarda evinde hiç bir yardımcısı olmadan çalışan acentalara rastlanabilmektedir.

İthalatçı firma Tedarik ve Ticaret Bakanlığı Ticaret Sicili Bölümü'ne kaydını doğrudan kendisi yapmak zorunda değildir. Acentalık sözleşmesi ile ilgili kayıt acenta tarafından yapılır. Kayıt sırasında acentalık sözleşmesinin sunulması gerekmektedir. Bu sözleşmede; sözleşmenin kapsamındaki coğrafi bölge ve ürünler, acentadan beklenen görevlerin neler olduğu, tarafların ortak sorumlulukları, komisyon oranı ve kullanılacak para birimi mutlaka içerilmelidir. Sözleşmede değişiklik yapılacağı zaman yabancı ortağın bulunduğu ülkedeki Mısır Konsolosluğu'na haber vermesi gerekmektedir. Bir ihale veya teklif sunarken teklifte acentaya verilecek komisyon ve diğer ödemelere de yer verilmesi; ödemenin

Mısır Merkez Bankası'na kayıtlı bir banka aracılığıyla yapılması gereklidir. Mısır'ın ticari acentalar yasası Orta Doğu'daki en liberal yasalardandır. Yabancı ortak isterse sözleşmeyi feshedebilir. Bunun için herhangi bir bildirim süresi veya tazminat ödenmesi gerekmemektedir. Sadece uygun şekilde bildirmek şartı aranır. Bununla ilgili

düzenleme genellikle ticari acenta sözleşmesinde vardır. Ancak Mısır Yasası "hakların kötüye kullanılması" doktrinini kabul ettiğinden, mahkemelik durumlarda yabancı ortağın sözleşmeyi sona erdirme hakkını kötüye kullandığı gerekçesiyle ticari acenta zararı kabul etmesi söz konusu olabilir.

EK 5.

1975 – 1992 Yılları Arası Mısır'ın Dünya İhracatı

Yıl	Bütün Dünya	OECD	OECD Avrupa	Kuzey Amerika	Japonya	OECD Harici	Doğu Avrupa	Orta Doğu
Milyon \$								
1975-77	1,543,977	485,549	12,171	31,958	41,336	1,058,428	760,255	102,368
1980-82	3,132,778	1,821,143	1,538,343	180,159	102,559	1,311,634	343,701	502,836
1985-87	2,029,883	970,913	830,608	86,116	53,570	1,058,970	447,741	293,746
1990-92	3,108,179	1,634,028	1,297,845	269,469	65,399	1,474,150	340,888	611,774
Mısır İhracatındaki %'si								
1975-77	100.0	31.4	26.7	2.1	2.7	68.5	49.2	6.6
1980-82	100.0	58.1	49.1	5.8	3.3	41.9	10.9	16.1
1985-87	100.0	47.8	40.9	4.2	2.7	52.2	22.1	14.5
1990-92	100.0	52.6	41.8	8.7	2.1	47.4	11.0	19.7

Kaynak : Alexander Yeats, Export Prospects of Middle Eastern Countries ,A Post-UruguayRound Analysis, Washington D.C. : The World Bank International Economics Department International Trade Division, Şubat 1996, s.4

EK 6.

Mısır'ın Diğer Orta Doğu Ülkeleri ile 1990 Yılındaki Bölgesel Ticareti (1000\$)

İhracatçı	İhracatın Yapıldığı Ülke														
	Bahreyn	Kıbrıs	Mısır	İran	İsrail	Ürdün	Kuveyt	Lübnan	Libya	Umman	Katar	Suudi Arabistan	Suriye	Türkiye	B.A.E.
Bahreyn	--	254	138	108	0	11,088	9,792	12	0	5,995	6,530	107,036	2	,932	65,857
Kıbrıs	2,645	--	19,113	188	4,011	4,447	4,865	13,050	4,861	2,598	2,764	22,315	1,158	9,186	10,715
Mısır	1,520	11,160	--	4,139	167,652	15,728	11,396	9,228	43,550	14,521	4,192	76,579	11,682	16,069	0
İran	7,316	2,571	0	--	0	2,508	10,937	n.a.	2,778	55	14,235	178	32,579	492,399	169,073
İsrail	0	33,286	6,366	0	--	0	0	0	0	0	0	0	0	88,438	0
Ürdün	8,529	769	15,992	1,359	0	--	16,646	13,303	6,286	1,224	6,375	70,482	12,670	22,755	32,300
Kuveyt	8,220	129	5459	3,133	0	10,984	--	2,574	--	4,082	1,520	74,142	426	1,145	28,062
Lübnan	11,311	9,725	14,563	n.a.	0	16,619	17558	--	19,962	354	10,903	85,332	16,802	6,284	53,605
Libya	0	1,442	78,645	13,823	0	791	27	11,241	--	0	20	370	9,827	506,589	13,310
Umman	4,177	178	583	17,423	0	199	944	525	122	--	4,331	33,578	13	21	213,574
Katar	6,664	0	49	40,414	0	5,454	19,258	259	0	12,972	--	61,842	99	445	122,308
Suudi Arab.	67,550	12,360	76,340	n.a.	0	119,901	160,838	88,155	4,649	58,153	10,903	--	32,829	723,628	414,777
Suriye	6,247	6,515	47,671	13,582	0	24,487	12,377	266,135	15,998	574	29,706	270,463	--	113,588	58,984
Türkiye	3,532	154,841	160,104	495,483	45,504	80,870	92,208	50,666	220,541	4,545	6,115	338,427	194,494	--	75,426
B.A.E.	50,561	793	0	n.a.	0	4,531	43,549	n.a.	5,117	580,291	73,522	161,266	4,261	192,511	--
Toplam İhracat Değer(milyon\$)	211.7	103.9	387.4	734.6	128.1	208.7	139.8	263.0	636.1	275.7	269.8	1.770.1	866.3	1.922.8	1.116.4
Pay %'si	2.3	1.2	4.3	8.1	1.4	2.3	1.5	2.9	7.0	3.1	3.0	19.6	9.6	21.3	12.4
İthalat Değer(milyon\$)	178.3	234.0	424.0	589.7	217.2	297.5	400.4	455.1	325.9	685.4	171.1	1.302.0	316.8	2.178.0	1.258.0
Pay %'si	2.0	2.6	4.7	6.5	2.4	3.3	4.4	5.0	3.6	7.6	1.9	14.4	3.5	24.1	13.9

Kaynak : Alexander Yeats, Export Prospects of Middle Eastern Countries ,A Post-UruguayRound Analysis, Washington D.C. : The World Bank International Economics Department International Trade Division, Şubat 1996, s.23

- Katar'ın bölgesel ihracat oranları 1991 yılına aittir. Bahreyn'in bölgesel ihracat oranları 1988 yılına aittir.
- Suudi Arabistan, Suriye, Lübnan ve İran'ın ticaret oranları, Kıbrıs, Mısır, İsrail, Ürdün, Libya, Umman, Suudi Arabistan, Suriye ve Türkiye için 1990 yılı, Bahreyn için 1988 yılı ve Katar için 1991 yılı ithalat oranları kullanılarak hazırlanmıştır.
- Kıbrıs'ın Türkiye'ye ihracat oranı ise Türkiye'nin Kıbrıs'tan yaptığı ithalat raporları temel alınarak hazırlanmıştır.

EK 7.**ESCWA Üye Ülkeleri İçin 1980 – 1990 Yılları Arası Toplam Borç (milyon \$)**

	1980	1985	1989	1990
Mısır	21.023	40.067	45.484	32.924
Ürdün	1.978	4.041	7.157	8.177
Lübnan	491	416	1.023	1.779
Umman	603	2.330	2.969	2.736
Suriye	2.749	3.537	17.389	17.068
Yemen	1.663	3.609	5.593	6.346
TOPLAM	28.507	54.000	79.615	69.030

Kaynak : Economic and Social Commission for Western Asia, External Debt In ESCWA Region, United Nations New York, 2002, s.11.

ESCWA Üye Ülkeleri İçin 1980 – 1990 Yılları Arası Toplam Borç Oranı

	1980	1985	1989	1990
Mısır	73.7	74.2	57.1	47.7
Ürdün	6.9	7.5	9.0	11.8
Lübnan	1.7	0.8	1.3	2.6
Umman	2.1	4.3	3.7	4.0
Suriye	9.6	6.6	21.8	24.7
Yemen	5.8	6.7	7.0	9.2
TOPLAM	100	100	100	100

Kaynak : Economic and Social Commission for Western Asia, External Debt In ESCWA Region, United Nations New York, 2002, s.11.

KAYNAKÇA

- Administrative Divisions of Egypt (Governorates), **IFPRI Research Report 115**, www.ifpri.org/pubs/abstract/115/rr115apx03.pdf (8 Şubat 2006).
- Arab Net, Egypt History, The Rule of Mubarek (2002), http://www.arab.net/egypt/et_mubarek.htm (8 Ocak 2006).
- Başbakanlık Basın-Yayın ve Enformasyon Genel Müdürlüğü, Al-Ahram Türkiye İle İlişkilerde İvme (2001), <http://www.byegm.gov.tr/Yayinlarimiz/Disbasin/2001/10/16X10x01.htm> (13 Şubat 2006).
- Country Profiles 1990, Egypt Government (1990), http://www.theodora.com/wfb1990/egypt/egypt_government.html (18 Şubat 2006).
- Dethier, Jean-Jacques.. “*Trade, Exchange Rate, And Agricultural Pricing Policies In Egypt*”, **The Political Economy of Agricultural Pricing Policy**, Vol.1, Washington D.C. : The World Bank, 1989.
- DPT, İkili Ekonomik ve Teknik İşbirliği Anlaşmaları, <http://www.dpt.gov.tr> (7 Şubat 2006).
- Economic and Social Commission for Western Asia, **Agricultural Trade and The New Trade Agenda : Options and Strategies to Capture The Benefits for The Middle East, Case Study from Egypt**, United Nations New York, 2001.
- Economic and Social Commission for Western Asia, **External Debt In ESCWA Region**, United Nations New York, 2002.
- Egypt’s Information Portal, Economic And Social Issues , www.idsc.gov.eg (21 Şubat 2006).
- EIA (Energy Information Administration), Egypt Country Analysis Brief (2 Şubat 2005), <http://www.eia.doe.gov/emeu/cabs/egypt.html> (8 Şubat 2006).
- FAO (Food And Agriculture Organization), Egypt Agricultural Census (1990), <http://www.fao.org>, (9 Şubat 2006).
- Federal Research Division, A Country Study: Egypt (1990), <http://lcweb2.loc.gov/frd/cs/egtoc.html> (15 Ocak 2006).
- Guitchounts Andrei. “Growth Through Private Investment”, The Egyptian Cotton Industry, 2004, http://www.icac.org/meetings/egypt_2004/papers/guitchounts_opening.pdf, (19 Şubat 2006).
- International Cotton Advisory Committee, The Egyptian-German Cotton Sector Promotion Program (2004), http://www.icac.org/Meetings/egypt_2004/papers/summary.pdf (19 Şubat 2006).

- İGEME, Mısır Genel Bilgiler, Ekonomik Durum, Dış Ticaret, Yabancı Yatırımlar, Türkiye ile Ticaret (2005), <http://www.igeme.org.tr/tur/yerinde/misir/misir1.pdf> (1 Mayıs 2006).
- Kheir-El-Din, Hanaa and El-Shawarby Sherine. “Trade And Foreign Exchange Regime In Egypt”, Cairo University Working Paper 2034, <http://www.erf.org.eg/uploadpath/pdf/2034.pdf>, (13 Şubat 2006).
- KOSGEB(T.C.Sanayi ve Ticaret Bakanlığı Küçük ve Orta Ölçekli Sanayi Geliştirme ve Destekleme İdaresi Başkanlığı), Mısır Ülke Raporu (2005), <http://www.kosgeb.gov.tr> (11 Şubat 2006).
- Maksimum Bilgi, Dünya Tarihi 20.yy - Camp David Anlaşmaları (2004), <http://www.maximumbilgi.com>, (8 Şubat 2006).
- “Mısır”, **Ana Britannica**, C.16. İstanbul: Ana Yayıncılık, 1989.
- Nations Encyclopedia, Egypt – A Country Study (1990), <http://www.country-data.com/cgi-bin/query/r-4017.html> (11 Şubat 2006).
- Rivlin, Paul. “Demographic Trends”, Egypt’s Demographic Challenges and Economic Responses, 2003, <http://meria.idc.ac.il> (18 Şubat 2006).
- Sullivan Paul. “*Globalization: Trade and Investment In Egypt, Jordan and Syria Since 1980*”, Economic development; Egypt, 1999, <http://www.iupui.edu/~anthkb/a104/egypt/globalegypt.htm> (13.Ocak.2006).
- The World Bank. **A World Bank Country Study, Arab Republic of Egypt, An Agricultural Strategy For The 1990s**, Washington D.C., 1993.
- T.C. Kahire Büyükelçiliği Ticari Müşavirliği. **Mısır Demir-Çelik Sektörü**, Eylül, Ankara, 2003.
- T.C. Kahire Büyükelçiliği Ticari Müşavirliği. **Mısır Madencilik Sektörü**, Ekim, Ankara, 2003.
- TSPAKB (Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşlar Birliği). **Makroekonomik İstikrar Programlarının Sermaye Piyasasına Etkileri – Türkiye İçin Öneriler**, Nisan, İstanbul, 2004.
- Türkçe Bilgi Genel Başvuru ve Bilgi Sitesi, Mısır ve Süveyş Kanalı, <http://turkcebilgi.com>, (11 Şubat 2006).
- Uslu, Kamil. **Orta Doğu Ülkelerinin Genel Ekonomik Görünümü**, M.Ü. Orta Doğu ve İslam Ülkeleri Ekonomik Araştırma Merkezi Yayın No.9, İstanbul, 1998.
- World Bank, **Country Study: Egypt, Alleviating Poverty During Structural Adjustment**, Washington D.C. : The World Bank 1991.
- Yahya, Harun. “Orta Doğu’da Yeni Bir Boyut: Camp David”, Kabala ve Masonluk. http://www.masonluk.net/kabala_masonluk_05_6.html, (9 Nisan 2006).

Yaşar, Tunç, Özcan Alkan ve Kor Tuba. “Yom Kippur Savaşı”, Filistin’in tarihi, <http://home.arcor.de/filistin/filistin/in/islamidonem/israildevleti/yomkippursavasi.html>, (7 Nisan 2006).

Yeats, Alexander. **Export Prospects of Middle Eastern Countries ,A Post-Uruguay Round Analysis**, Washington D.C. : The World Bank International Economics Department International Trade Division, Şubat 1996.

Yılmaz, Bahri (Ed.), **Actual Situation and Prospects of Turkey’s Bilateral Relations with Egypt Potential and Future Co-operation**, Ankara : Bilkent Üniversitesi Yayını, 1994.

Zor Mehmet. “Afrika’da Yer alan ülkeler”, Ülkeler coğrafyası, 2003, <http://www.e-cografya.com>, (11 Şubat 2006).